

УКРАЇНСЬКА ЗЕМЛЯ

Ч. 12

В ЦЬОМУ ЧИСЛІ:

В. А. ДОЛЕНКО — Наші «занебесні» пляни	3
Лідія РОСТЕК — Плетиво думок. Дещо про минуле	6
Іван ОМЕЛЬЧЕНКО — У спільній могилі Бабиного яру	13
Український пам'ятник в Єрусалимі	16
І. П. ДУБРОВСЬКИЙ — Хочемо одного — бути вільними! Проти репатріації. Позбавлені прав ДП	17
Ворожа й українська вільна преса про СЗСУ-СП та її діячів	31
Ю. МІЩЕНКО — Культ большевиків українського поход- ження	69
М. КРИВЕНКО — Про співця серпа і молота — В. Сосюру	71
Юр. СЕМЕНКО — Про в'юнків ворогів, їхні звичасті, по- кручні погляди і твердження	76
Забраковане, ненадруковане. Проти очорнення української національної демократії	93
Наші втрати	

ВИДАННЯ СОЮЗУ ЗЕМЕЛЬ СОБОРНОЇ УКРАЇНИ —
СЕЛЯНСЬКОЇ ПАРТІЇ

- «Деклярація першого установчого з'їзду СЗСУ», Ашаффенбург, 1948 р.
- Михайло Павлюк «Економічна програма дрібних власників» (1949 р., німецькою мовою — 1951 р.).
- «Інтерв'ю лідера СЗСУ-СП В. А. Доленка в газеті 'Свобода'», Нью-Йорк, 1953 р.
- В. А. Доленко «Наша боротьба», Нью-Йорк, 1953 р.
- В. Дубровський «Комуністи у власних кацетах», Нью-Йорк, 1953 р.
- Марія Павленко «Викинуті з гнізда», Чікаго—Мюнхен, 1953 р.
- В. Дубровський, «Машина масового вбивства». (Видано спільно з ВУАН). Мюнхен, 1959 р.
- В. А. Доленко «Позиція СЗСУ-СП в справі налагодження стосунків і співпраці між політичними партіями, заступленими в УНРаді», Мюнхен, 1959 р.
- «На суд української еміграції 'націонал-комунізм'-хвильовізм та його пропагаторів!». (Видано спільно з СВУ й Асоціацією бувших українських політв'язнів советських тюрем і концтаборів), Нью-Йорк—Торонто, 1959 р.
- М. В. Кривенко «Кадри УРДП на службі Москви». Передмова С. Г. Креля. Лондон—Мюнхен, 1959 р.
- «Голод 1933 р. в Україні. Свідчення про винищування Москвою українського селянства». Упорядкував Ю. Семенко. (Видано спільно з ДОБРУС у Німеччині), Мюнхен 1963 р.
- «Народне слово» — збірник сучасного українського фолклору. Упорядкування, передмова і примітки Ю. Семенка, Мюнхен, 1964 р.
- «Пам'яті В. А. Доленка». Збірник. Мюнхен — 1975 р.
- Михайло Павлюк «Ілюстрована мапа України».

Центральний Комітет
Союзу Земель Соборної України — Селянської Паргії
вітає український народ на Батьківщині та еміграції,
духівництво і вірних українських церков,
крайові комітети,
все членство і прихильників СЗСУ-СП
із святом Різдва Христового, з Новим 1986 роком
і бажає всім здоров'я, сповнення добрих задумів
та успіхів у житті.

UKRAINIAN PEASANT ORGANIZATION
P.O. BOX 564
CATHEDRAL STATION
NEW YORK, N. Y. 100250564, USA

УКРАЇНСЬКА ЗЕМЛЯ

УПОВНОВАЖЕННІ ЖУРНАЛУ «УКРАЇНСЬКА ЗЕМЛЯ»

- Австралія: W. Keis
4 Paul St.
Cardiff N.S.W. 2085 Australia
- Англія: F. I. Bala
1 Lodore Place
Bradford 2, W. York's BD2 4TF England
- Німеччина: W. M. Ohorodnyk
Plattlingerstr. 10/I 1.
8400 Regenburg BR Deutschland
- США: M. W. Shevchenko
4033 Trier Road
Fort Wayne, Ind. 46815 USA
D. I. Jarmolenko
78 Amory Avenue
Pearl River, NY 10965 USA

М. О. МАРЧЕНКО — Мих. ПАВЛЮК

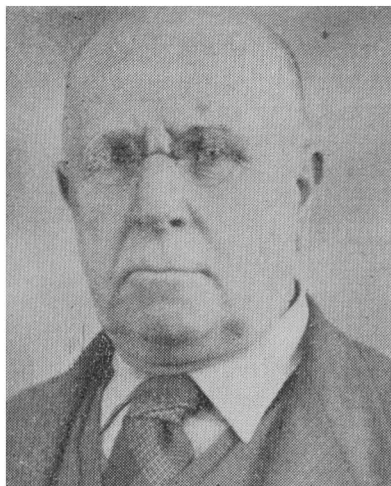
19 жовтня 1984 року помер у Лестері (Англія) на 90-му році життя Михайло Олексійович МАРЧЕНКО.

Як Мих. Павлюк він писав на економічні теми в 19-ох українських, англійських і білоруських часописах. Читачам «Українських вістей» (Новий Ульм) Мих. Павлюк відомий як автор багатьох статей, зокрема серії «Працюючі паразити». Він видав вісім своїх праць українською мовою, по одній — англійською і німецькою.

Народився М. О. Марченко 5-го грудня 1894 року в родині лікаря і вчительки в Полтаві. Студював у Петербурзькому університеті. 1916 р. по мобілізації студентів посланий у Київську військову школу. 1917 року став начальником радіодивізіону армії УНР в ранзі сотника. Під советами прожив 21 рік, з яких унаслідок клясово-однодумець теперішній голова Крайового комітету СЗСУ-СП в Німеччині В. М. Огородник і голова ЦК СЗСУ-СП Ю. Семенко. Він вразив їх життєвістю своєї думки, бадьорістю настрою і багатством намірів. М. Марченко прагнув зібрати квітесенцію виданих ним книг і опублікувати окремим виданням англійською мовою.

В липні ц. р. захворів. Після видужання був приділений у богодільню для старих англійців. Ф. І. Бала, голова КК СЗСУ-СП в Англії, вжив всіх заходів.

чужого, за комуністичними законами, походження і ворожої

діяльності 12 років був безробітний.

Коли в минулому році М. Марченка відвідав його давній щоб взяти М. Марченка до одного із своїх котеджів, сподіваючись перетворити його під доглядом наших земляків у Бадфордді на притулок для старших українців. Та смерть перекреслила цей задум.

Обірвалося життя до останнього працюючої на користь України людини, щирого українського патріота.

Нехай буде Йому Царство Небесне і вічна пам'ять між нами!

*Його читачі, друзі,
однодумці, земляки*
(«УВ» ч. 48/23. 12. 84).

В. А. ДОЛЕНКО

НАШІ «ЗАНЕБЕСНІ» ПЛЯНИ

(Тези виступу на нараді українських партій 20. X. 1951 р.
в Мюнхені)

Після доповіді* про плян діяльності еміграції, виголошеної 20. 4. 1945 р. у Ваймарі на засіданні уряду УНР, один із присутніх політичних діячів сказав: «Та це ж занебесний плян!». Прошло небагато часу. Чимало завдань, що їх ставилося в тому пляні, вже здійснено. А ще більше завдань висунуло еміграційке життя пізніше.

Які ж то були питання, що здавалися тоді «занебесними»? Як бачимо із самого пляну доповіді й з інших документів розгорнення або підтвердження його, мова йшла, коротко кажучи, про організоване життя еміграції в національно-державних формах і про державні методи дії в цих формах. Для суспільства, що належить до нації, яка сотні років була бездержавною, не мала практики свого національно-державного життя, такі завдання, звичайно, були не легкими. А іноді вони здавалися і незрозумілими. Та практика показала можливість здійснення такого пляну. Після того, як республіканці, петлюрівці, що діяли підпільно в советських умовах, вийшли організовано на еміграцію і проголосили, що вони вважали і вважають законний уряд УНР за свій традиційний національно-державний провід, після того, як вони домовилися з західноукраїнською еміграцією про спільність дій, а далі й об'єдналися з еміграцією 20-х років, що стояла під прапором УНР, неорганізована маса, яка сунула на захід, не маючи центру, знайшла точку опертя і набула форми для свого захисту і розбудови своїх клітин за державними методами. Після цього вже було легко надавати зміст цій формі, творити допомогові і культурні організації з усіма їхніми розгалуженнями. Так еміграційне життя почало й продовжувало розгортатися в цих формах. Із тертям і перебоями, бо інакше, може, й не буває в житті.

Найбільше труднощів викликало перетворення Державного Центру УНР із того важкого стану, в якому він опинився за час свого попереднього еміграційного існування, в активний дійовий

---

* В. А. Доленко має на увазі свою доповідь «Сучасний мент і наші завдання», яка лягла в основу Тимчасового закону про реорганізацію ДЦ УНР з 10. 6. 48 р. Повний її текст наведено в збірнику «Пам'яті В. А. Доленка», Мюнхен — 1975, стор. 55—61.

організм із відновленим урядом, відповідальним, нехай і перед еміграційним, але законним парламентом. Але, врешті решт, і ця важка проблема, може з запізненням, була розв'язана.

Організаційно наш Державний Центр тепер майже завершений, коли не говорити про потребу удосконалення його, здійснимо в еміграційних умовах. У діяльності нашого Державного Центру, що тепер частіше всього ототожнюватися з його парламентом — УНРадою, були моменти більшої і меншої активності, більшого або меншого успіху. Проте загально можна сказати, що саму вже наявність діяльності можна вважати за значне досягнення.

Такий стан нашої організованості не міг би перед другою світовою війною не зворушити патріотичні серця, а людей енергійних він кликав би до дальшої активності. Але поточні світові події, темп життя в усьому світі і на теренах, що зачіпають наші життєві національні інтереси і наше національно-державне майбутнє, такі могутні, радикальні, складні, що тільки надзвичайно ініціативний рішучий і сміливий ДЦ УНР з усіма його складовими частинами може організувати, захопити і повести на боротьбу не тільки розкидану по всьому світі еміграцію, а й всю націю, жорстоко поневолену й експлуатовану на своїй землі.

Підсумовуючи нашу діяльність останніх років, оцінюючи сучасне і прагнучи зрозуміти перспективу й тенденцію світових подій і нашої участі в ній як національно-державного суб'єкту, ми підходимо до думки про наступний «занебаний» плян — плян ч. 2.

В чому мав би полягати цей другий плян?

Наші організаційні завдання

У нас нема національно-державного пляну діяльності, всіма апробованого. У нас не тільки маси, не тільки наші свідомі активні елементи нічого не знають про нього, а навіть партії не домовилися між собою, щоб хоч у загальному з усіма такий плян реалізувати.

Так само стоїть у нас справа і з поточною політикою і з тактикою, якщо розглядати нас як одну національно-державну цілість. Більше того: внутрішньої політики, як такої, у нас просто не існує, а зовнішня не має свого синтезу і розкриття. Що ж стосується тактики, то ми тут просто безпомічні або нагадуємо обивателя, який немає ніякого виховання і бере все скрізь кутром.

Давно ми визнавали потребу створення «національної субстанції», навіть пробували в 1945 р. реалізувати її. Але комусь вона немов перешкождала. Через деякий час ця форма, така важлива

для кожної національно-державної мислячої маси, занепала. Її треба відновити. Говорю про «Коронну раду», що мала б збиратися під головуванням Суверена, була б морально зобов'язуючим фактором у житті нації, орієнтиром для дій усім, починаючи від Суверена, парламента, уряду, партій, організованому суспільству, всій кації. Таку «Коронну раду» міг б скласти, на нашу думку, Суверен із людей великого морального, політичного (і ділового) авторитету.

Ми не закінчили нашої розбудови, не створили Сенату, хоч ця думка підносилася ще в 1945 році. Ми боїмося складних справ. Але обминути їх ми не зможемо.

Наші завдання політичного порядку

З причин умов попереднього нашого життя ми не маємо кавику і досвіду діяти спільно, державними методами. А життя цього від нас вимагає. У нас ще залишилося три українські держави на еміграції. А треба, щоб була одна. Справа вимагає, щоб у нас був єдиний Суверен (кандидатів може бути багато), єдиний національний парламента і єдиний уряд. Всі українські національні партії повинні бути в парламента, бути відповідальними за політичну лінію і діяльність або перебувати в опозиції. Сьогодні у нас цього нема.

Історія накинула нам тяжкі умови й форми політичної діяльності. Це призвело і до персональної і політичної розсварености. Перед великими завданнями треба упорядкувати життя на еміграції, а потім впливати і на Батьківщину. Ми живемо як дві нації. У нас шаліє церковна боротьба. Ці справи вимагають національно-державного синтезу й упорядкування.

Наша пропаганда поверхова і все ще товчеться, за невеликими вийгятками, на старому місці загальних фраз. Потрібно розробити плян пропаганди, диференціювати його і поглибити. Потрібно от жалів перейти до конкретизації не вигід бути підпорядкованим державно і вигід самостійного національно-державного життя. Так, наприклад, слід систематично показувати наше блискуче культурне й освітнє мікуле і до чого його довели росіяни — в 1897 р. було лише 13% письменних. На прикладах інших націй, що пройшли процес відродження, показати світлу перспективу нашого всебічного розвитку в самостійній державі.

Всі наші «занебесні» пляни здійсними, як і всі позитивні програми всіх українських партій, якщо вони діятимуть не проти себе...

Лідія РОСТЕК

ПЛЕТИВО ДУМОК

Коротенький спогад К. Каздоби «Відплата» («Українська земля» ч. 11/1984) написаний талановито. Але цінність його не в формальній, а в соціологічній перспективі — в історичності. Описані події на Херсонщині підтверджують процес бруталізації, ще більше поширений під час революції, тобто в період суспільних розрухів і безвладдя. Недаром же Гоббс, пишучи свої трактати в світлі англійської революції в 17 ст., мав таке песимістичне сприймання людських взаємовідносин. З історичного боку «Відплата» важлива ще й тим, що насвітлює не тільки етос, але й реакцію селянства, зокрема заможного, до комунізму. Хвильовий не безпідставно нарікав на «куркулів», а Сталін пов'язував національне питання України з селянством. На жаль, тогочасна інтелігенція не спромоглася усвідомити собі тодішнього домінуючого значення селянства в національному визволенні й віддала перевагу класовій проблематиці, і селянство розпорошилося в сотнях повстань, регіонального, децентралізованого й дефензивного характеру. Національний комунізм був селянству чужий, а визвольні форми БУД, СВУ, СУМ не встигли його охопити й були погромлені. Осамітнене, класово роздріблене, збаламучене агітацією, селянство поставило сильний спротив і його здесяткували. А тепер на еміграції організують, як це було нещодавно, літературні вечори на тему голоду й заповнюють шпальти преси про «інертність» та «малу свідомість українських мас». Справа не в «масах», а в політичному проводі чи еліті народу даного періоду. Про це писав ще Платон понад дві тисячі років тому. Селянство, як консервативний чинник суспільства, вирішальне у всякій боротьбі. Однак переводити й закріплювати визвольні процеси чи революцію воно не в стані. Про це знає кожний соціолог чи дослідник політичних течій, але чомусь не політичний провід української еміграції.

Стихійна боротьба українського селянства проти комунізму — це найтрагічніша сторінка української історії. Вона ще не має свого дослідника.

Селянство це своєрідна спільнота з відмінними, ніж у місті, взаємовідносинами і процесами суспільної стабілізації. В селі існують мінімальні можливості міжгрупової боротьби й тому, не дивлячись на індивідуальну економічну розбіжність, селянство ніколи не виявляє стихійного класового розшарування, а навіть навпаки,

в моментах загрози має схильність до спільної дії і політичного об'єднання. Тож будь-яка радикалізація селянства приходить зовнішньо, тобто виконується стороннім чинником. Цей факт широко задокументований на основі досліджень селянства в різних країнах. В Україні чинником розшарування селянства була інтелігенція. Тому різні наукові, публіцистичні й літературні праці про стихійну класову боротьбу між бідними і заможними селянами в Україні — звичайна вигадка. Під час колективізації навіть інструментальність терору, тобто «розкуркулення», не змінило цієї постави, й селянство майже поголовно виявило опір насильній реконструкції свого побуту, тобто соціальної революції згори.

Перемога над селянством не прийшла легко, навіть при масовому фізичному знищенні та засланні. Тому в нещодавньому вшануванні жертв голоду гнітить тлумачення розгрому українського селянства. Такого поверхового підходу до суспільно-політичної проблеми, як це відзеркалила українська еміграційна суспільність, ніде не зустріти і не зрозуміти. Часом здається, що дехто свідомо займається фальсифікацією того періоду. Адже ж доба українізації та будівництва пролетарської України відбувалися паралельно з знищенням «націоналістично-куркульського елементу», а останнє було логічним продовженням ідеологічних основ революції з відповідною централізацією партійного проводу. Вистачить переглянути партійні дебати аграрної проблеми та матеріали про колективізацію, щоб мати уяву сутності економічних і демографічних наслідків теорії революційного соціалізму з її наголосом на класову боротьбу та примінення останньої своїми і чужими в Україні.

Спекулятивна візія Маркса, що виникла з критичного підходу до ліберального капіталізму, в обробці Леніна перетворилася в зародок тоталітарного деспотизму й знайшла плідний ґрунт і в психіці українських комуністів. Ще задовго до суцільної колективізації Скрипник писав в «Комуністі» (20. 7. 1920): «Цілий тягар питання про комуністичну революцію на Україні є саме боротьба за селянство, за розшарування селянства (. . .) пролетаріят лише в тому випадкові може завоювати владу і будувати комуністичне життя, як він зможе широко вплинути на пролетарські і напівпролетарські шари селянства» та що «тільки тепер, з організацією комнезамів, ми починаємо опановувати село». Тож під час колективізації ЦК КП(б)У та його послідовники доклали найбільше зусиль, щоб партійний актив та комензами відіграли головну роллю в знищенні економічної бази незалежного селянства, а на-

слідками того терору й хаотизації сільського господарства й був дальший ланцюг трагічних подій аж до сучасного духового зубожіння та деморалізації селянства в Україні.

Оце й є та зворотня сторона романтики вітаїзму, за якою не еміграції дехто тужить. Пізніше, як висловився Хвильовий, прийшло «героїчне терпіння» і багатьох з членів КП(б)У. Але це вже дещо інша сцена з трагедійного дійства соціалістичної реконструкції в Україні.

Відносно національного комунізму в Україні. Утопії відвічно були привабливими. Почалося це все ще з рупівськими марксистами, які вважали, що національно-визвольний рух можна поєднати з соціалістичною революцією. На жаль, українська інтелігенція ні тоді, ні пізніше не виявила відповідної політичної зрілості, а дехто ще й тепер кружляє в сфері поетичних кліш. Маркс був романтиком, але жив у добі позитивізму й переконав себе засобами раціоналізацій, що його візія безкласового суспільства була науковою. А на ділі, вона була метафізичною абстракцією. В додаток Маркс був слабим логіком. Критикуючи утопійні теорії Фур'є, Сен-Сімона й інших, він не добачив, що його поняття соціальної справедливості й свободи були суперечливими, бо соціалістичний міт втримує індивідуальну і колективну динаміку в одновимірному розвитку й тим обмежує свободу людини. І не диво, революційний соціалізм у практиці виявився ще одною системою насильства, а усуспільнена власність встановила державну експлуатацію й поневолення. На жаль, складні індустріальні суспільства не можуть бути безкласовими. Така вже їхня закономірність. Справедливість залежить не від самих клас, а від можливості мобільності еліт та розподілу влади.

Притаманністю марксизму є неспроможність здійснення власного ідеалу. Не тільки ССРСР виявляє поновлене розмежування класових форм, але й Маркса ідеал безкласового суспільства в останній аналізі обертається проти діалектичних основ власної теорії, бо не передбачає спроможности дальшого розвитку через зудар протилежностей й тим самим заперечує динаміку життя. Всякий розвиток вимагає відкривання можливостей, які зударяються й творять нове досягнення. А ідеал безкласового суспільства — це статика. Таким чином, марксизм несе власне заперечення. Цей факт ілюструє щоденне життя советського суспільства, а зокрема рухи опору внутрі. Намагання марксистів перебувати й змонополізувати суспільність філософічно і політично, згідно з утопійним ідеалом, призвели до терористичного правління й тоталітарної програмовости.

Маркс вірив, що соціалістичне суспільство усуне надвартість, приділяючи її пролетарятові. Однак, комунізм не усунув її, а збільшив і приділив партійній клясі та її бюрократії. Таким чином, надвартість, як коефіцієнт продукційного розвитку і прогресу, перетворилася в державне, соціалістичне поневолення.

Стихійна боротьба українського селянства проти такого поневолення й терору комуністичної партії — це найтрагічніша сторінка модерної, української історії. На ділі, вона ще не має свого належного дослідника.

Твір «Набої», на мою думку, мінімальної документальної вартості. В англomовному світі ніхто не розглядає складні суспільно-політичні справи з перспективи «лірико-публіцистичної розвідки», тим більше, коли йдеться про переоцінення опозиційних течій на тлі політичного терору. Для такої праці треба інший вишкіл і підхід, ніж мав Гелій Снегірьов.

Філософія Заходу переходить своерідну кризу з огляду на ряд проблем в епістемології. Це теж відноситься до політичної й соціологічної теорії. Ця дилема в Німеччині знайшла відбиття в працях Гадамара, Габермаса й інших.

Політика це поле відвічної боротьби за ідеологічну перемогу, сутність якої є влада. Українська еміграція це сукупність людей різної суспільної свідомості й ідеологічних сприймань. Тож за фасадом патріотичної реторики й кружляє коловорот різних напружень і суперечностей.

ДЕЩО ПРО МИНУЛЕ

В статті «У 60-ліття СУМу» («Вільна Думка», ч. 21 (1815), ст. 3) висловлено закид «Москві» за події, пов'язані з судовим процесом СВУ. На жаль, це надмірне спрощення.

Головними аранжерами того процесу, що відзеркалював ідеологічну боротьбу в Україні й відбувся від 9 березня до 19 квітня 1930 року в Харкові, були українські комуністи. В ті часи вони перебували на керівних становищах республіканських і крайових установ й керували культурним і господарським життям країни. ЦК ВКП(б) давав загальні директиви, а втілювання їх у життя залежало від місцевої влади КП(б)У. Остання була багатокорінною організацією й включала ряд течій українського соціалістичного руху, починаючи від «Спілки» передреволюційних часів та пізніших боротьбистів і УКП.

Судовий процес СВУ розглядав Найвищий Суд УРСР, а склад

суду був затверджений спеціальною ухвалою Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету. Головою суду був Антін Приходько (бувчий член лівої фракції української партії соціалістів-революціонерів, а потім КПБУ), а головним громадським обвинувачем, що вимагав для підсудних кару смерті, був Панас Любченко (колишній член української партії соціалістів-революціонерів, згодом боротьбістів і КПБУ). Чималу роллю в тому процесі відіграв також Микола Скрипник, тодішній нарком освіти УРСР в минулому член РУПу, відтак відповідальний ЧК по боротьбі з контрреволюцією та пізніше член КПБУ. Під його зверхністю відбувалися тоді цькування академіка Єфремова по вищих учбових закладах, фабриках та установах, як «ідеолога буржуазного націоналізму». Скрипник особисто брав участь у допитах і слідстві й вважав, що підсудних, як «буржуазну інтелігенцію», треба в ім'я класової боротьби разом із заможним селянством, тобто «куркулями» викоринити з пролетарської держави УРСР («Статті і промови», Харків, 1930). Тому в часописах під час судового процесу рясніли такі заголовки: «Буржуазна СВУ проти індустріалізації і усупільнення сільського господарства», або «Хуторянству не пасує колгоспне будівництво». Взагалі судовий процес використовувався для винищення антикомуністичних течій в УРСР, що ідейно заважали місцевим комуністам провадати, як писав Михайло Грушевський, «прогресивну роботу для всього людства». Такими ілюзіями керувався тоді не тільки М. Грушевський, а й чимало українців, для яких надклясові ідеї національної солідарності Сергія Єфремова і його однодумців не були сприйнятливі в світлі головних тез марксизму.

Активність Єфремова і інших привернула до себе увагу в наслідок головно ряду подій в Українській Академії Наук. Важливим спричинником того був М. Грушевський, який, після повернення з еміграції в УРСР, обстоював пріоритет класової ідеології, виступав в пресі проти українського націоналізму та проводив лінію тісної співпраці Української Академії Наук з тодішніми урядовими комуністичними колами УРСР. включно, як свідчить у своїх спогадах племінниця Єфремова, Наталія Павлушкова, до скарг і доносів («СВУ-СУМ», Мюнхен, 1964). Це викликало конфлікти з Єфремовим і іншими академіками та довело до втручання наркомату освіти УРСР в діяльність Академії й набрало характеру політичної боротьби з ідеологічними супротивниками в тій науковій інституції й інде. Про ці події згадує теж Наталія Василенко-Полонська в своїй праці «Українська Академія Наук» (Мюнхен, 1955—58). Вона, між іншим, пише: «Постійне звертання М. С. Грушев-

ського до урядових кіл відкривало для них шлях для втручання в академічне життя» та що академік В. М. Перетц звернувся літом 1927 року листовно до М. Грушевського, доводячи йому помилковість такої тактики, закінчив свого листа цитатою з літопису: «Не наводіть поганих на землю Руську».

Ні діяльність Академії Наук, ні УАПЦ не була ідеологічно співзвучною з теорією революційного соціалізму Маркса та з намаганням українських комуністів скерувати процес українізації, що був започаткований постановою XII з'їзду РКПб в 1923 році, в бік комуністичного перевиховання населення України. Стремління місцевих комуністів до ідеологічної монополії й привело до процесу СВУ, бо як писав М. Скрипник: «Завдання боротьби проти всіх ворогів робітничо-селянської диктатури, немилосердна судова розправа з усіма, хто повстає проти пролетаріату» («Статті і промови», Харків, 1930).

Українські комуністи, як і інші, вважали диктатуру пролетаріату, тобто робітничої кляси, метою не тільки для керування господарством на основі усупільнення засобів продукції та розподілу, але й для знищення всіх попередніх порядків з їхніми законами, приватною власністю та ідеологічними нашаровуваннями. Український націоналізм був для них світоглядом збоченням. Тож під час процесу і пізніше відділ наркомату освіти, що його очолював Скрипник, та керівництво відділу агітації і пропаганди ЦК КПбУ під зверхністю Андрія Хвилі перевели з участю ГПУ масові репресії супроти внутрішньої «реакції».

Суспільні революції — це конфронтація утопії з суспільною дійсністю. Прямуючи фанатично до ідеалу безкласового суспільства через диктатуру пролетаріату, українські комуністи не тільки не усвідомляли, що міт соціальної справедливості марксизму не лишав місця для свободи і, заводячи людину до класового функціоналізму, обезцінював її та вів до колективізму, але й в співпраці з іншими вчинили в ім'я своєї утопії екстермінаційну розплату над речниками антикомуністичного населення в Україні. А незабаром і самі стали жертвами партійного централізму в СРСР.

На еміграції чимало людей намагаються скерувати всю відповідальність за події того періоду на «Москву» та представити ідеалізований образ українських комуністів. Найновішим зразком такого зусилля є англомовне видання «Комунізм і дилема національного визволення» (Гарвард, 1983) Джеймс Мейса, в якому автор не тільки ототожнив українську націю 1920—30 років з українськими комуністами, але й виявляв значно спрощене розуміння

нюансів суспільної історії тої доби в Україні. Жодні нарікання на російський великодержавний шовінізм, чи на Сталіна та Постишева, не змінює того факту, що саме українські комуністи були співвідповідальними не тільки за процес СВУ, але й за погром українського селянства й інакодумуючої інтелігенції. Процес СВУ в 1930 році відбувався на тлі соціалістичної реконструкції УРСР, отже, в розпалі акції усупільнення сільського господарства, і супроводився масовою участю українських комуністів в «розкуркуленні» і колективізації. Не тільки советизація України з допомогою українців, але тисячі членів УКП та боротьбістів, а відтак КПБУ були важливим знаряддям комунізму в УРСР — вони очолювали, як місцевий елемент, повітові трибунали, ЧК, загони міліції, районову владу й комнезами.

Два місяці після процесу СВУ, 5—16 червня 1930 року, відбувся в Харкові XI з'їзд КПБУ, на якому схвалили перехід від обмеженої до суцільної колективізації й цілковиту ліквідацію «куркуля як кляси» та підкреслили успіхи українізації й факт, що процес СВУ звільнив УРСР від старих націоналістичних кадрів (С. Косіор. «За ленінську національну політику», Харків, 1930). А через два роки, на з'їзді КПБУ, яка тоді складалася з 60% українців, говорилося про «хлібозаготівельний плян», тобто про забирання решти збіжжя від селян, а такі чоловічі члени партії як Скрипник, Чубар, Любченко, Косіор не тільки звеличували «класову пильність» та «класову міць» («Колгоспниця України», ч. 15, 15. 5. 1932), але й прийняли плян хлібозаготівлі на 1932/33 рік в 356 мільйонів пудів, бо вважали, що «Україна має всі можливості виконати» його («Колективіст України», Харків, ч. 19—20, 1932) і тим самим прирекли мільйони українського селянства на смерть голодом.

Краще вивчаймо наше минуле, а не тільки з джерел ідеологізованих перекручень. Воно більше трагічне, ніж ми думаємо.

Іван ОМЕЛЬЧЕНКО

У СПІЛЬНІЙ МОГИЛІ БАБИНОГО ЯРУ

(Передрук із «Народньої волі» з 26. 2. та 5. 3. 1981 року)

У Денвері зорганізувався Єврейсько-Український Комітет із метою утворення парку, присвяченого євреям і українцям, замордованих гітлерівським фашизмом у Бабиному Ярі міста Києва. Влада Денверу відпустила для тої цілі 27 акрів землі, й той парк матиме назву Бабин Яр. Ще до заснування того Комітету до мене, як до киянина, звернувся представник Відділу УККА Ю. Моциньський із проханням висвітлити трагедію Бабиного Яру. Таке вірогідно удокументоване зізнання я давно подав до німецького уряду, вимагаючи відшкодування за мос пошкодження й покалічення в Бабиному Ярі.

18 жовтня 1980 р. на банкеті, присвяченому Бабиному Яру, доповідач І. Стебельський гарно говорив про грошову збірку. Але не можна замовчати зле єврейське трактування українців, які нібито були німецькими коляборантами в Києві. Які ж то могли бути коляборанти, коли ледве знайшли чотирьох мужчин і двох дівчат — і то фольксдойчери — щоб піти до Гестапо з проханням зняти трьох повішених українців на розі Бульвару Шевченка й Хрещатика. Згодом розстріляно 42 українців в Голосівському лісі, коли Бабин Яр ще не був діючим. Три повішені і 42 розстріляних були зовсім безвинні, як і євреї, яким подавалось в оголошенні, що хто хоче до Америки, то повинен на визначену годину зібратися у Бабиному Яру, де буде чекати транспорт. Але щоб речей не брали більше як 5 кілограмів ваги. Совети всі архіви й обліковий матеріал вивезли. Тому німці дуже натискали на облік населення. Євреїв у Києві було щось 112 чи 116 тисяч. Але не всі вони з'явилися до Бабиного Яру. Трагедія євреїв у Бабиному Ярі була відома майже всім. Тому євреї стали масово покидати Київ, а залишалися з документами вихрещені. Це переважно лікарі, що перебували в добрих відносинах з українцями і навіть захищали своїх колег українців лікарів та інших за советів. А саме: хірург Рабінович, що обслуговував НКВД, його зять лікар із НКВД й інші сприяли українцям у той час, коли навіть батько за сина чи навіяки стати у захист боялись.

І. П. Омельченко — активний діяч УАДС — Селянської Партії в Аргентині. Докладніше про нього див. в «Українській землі» ч. 11/1984, стор. 47—48.

Після підвищення 3-х і розстрілу 42-х, між якими були й лікарі, вже призначені на працю до лікарень, актив лікарів добився дозволу до утворення Комітету в справі безвинних арештувань. Мене було вибрано на уповноваженого, бо я розкрив про розстріл 42-х та інші справи. Я був довірений у Комітеті та мав інформації від голови Комітету проф. Лазаренка, члена комітету гінеколога доц. Подушка та інших лікарів й інженерів, які захищали не лише українців, а й євреїв. Проф. Лазаренко, що був організатором і керівником усіх шпиталів Києва, натрапив на двох дуже хворих в одному шпиталю караїмів, мучених Гестапо. Караїми — це гірське плем'я, що мали лише обряди як і євреї (обрізання). Гестапо звільнило їх. За порадою проф. Лазаренка в Києві появилося багато караїмів та вихрещених євреїв. Тому то євреї повинні вписати до своєї історії особисто проф. Лазаренка й доцента Подушка як спасителів соток людей єврейської нації в Києві, бо лише за це рятівники пішли теж до Бабиного Яру.

Я сам замало не втратив життя — шеф Гестапо д-р Шумахер загрозово називав увесь Комітет соціалістами, що прикривали інші нації, а головне євреїв як вихристів та фіктивних караїмів. Коли говорили про вихрещених, то роз'ярений командир Гестапо, піднімаючи пістолю, закричав: «Але кров жидівська! Відвести його до великої камери!». Так мене привели до жахливої камери, в якій всі стіни були записані страшенними даними. Це був будинок Земського управління по вулиці Короленка 33, перебудований на тюрму. На повітря нас ніколи не виводили. Ми мали смертельно голодний раціон: рано і ввечорі по горняті кави без цукру, на обід — 100 грам хліба з напівростертого проса і горня зупи з якоїсь крупи, несоленої, щоб не вживати води, від чого б спухли.

До нашої камери доносилися голоси тих, кого вели на розстріл. Всі тряслися, а дехто божеволів, і проф. Кузьмик із Закарпаття ввесь час закликав: «Тримайтеся, брати, можливо, хтось живим залишиться і подасть, як на нашій землі з нами поведуться. Це жахлива історія!» Щось тиждень перед смертю проф. Кузьмику дали «офіцерський пайок» — одне яйце і дві папіроси. При такій нагоді одержання спецпайка, Кузьмик запитав фольксдойчера: «Але ж ви втомлені після нічної 'операції'. А скількох позбавились?». Фольксдойчер подав: «Кожну операційну ніч — від 70 до 80 осіб». Для переконання, проф. Кузьмик запитав і другого, що приносив раціон, то другий подав, що, приблизно, 75—85 осіб. Проф. Кузьмик подав для всіх у камері, що за його перебування українців лягло до 2 000. Незабутні заслуги патріота Кузьмика в тому, що він зумів для нашої історії витягнути бодай середні ста-

тистичні обчислення про кількість замордованих українців, бо з інших націй були одиниці. За його перебування — три місяці без трьох днів — знищено дві тисячі українців. З цього легко обрахувати кількість поляглих за німецької окупації і подібних звірств в інших тюрмах. Проф. Кузьмик володів шістьма мовами і від мене раніше на 19 днів попав у цю камеру, про яку говорив, що тут мусить вмирати, або мусить підписати, що буде в Гестапо працювати, від чого він відмовився. Два високої ранги військові українці змушені були йти до їх війська. Можливо, від того пережиття одного дня проф. Кузьмик, стоячи під стіною, зісунувся на цементову долівку, випростався, серце перестало битись, пальці синіли, тіло холодніло. Так у багатьох відходило життя в камері.

Скоро сталося щось неймовірне. Чи то совети десь прорвалися, чи колпаківці — фольксдойчери відчиняли двері і кричали: «Скоро рш виходьте!». Стрільянина насторожила. До нашої камери у віконці дверей кілька разів цокав залізний засув і чути було голос по-російськи: «Здесь нікаво нет!». Нарешті все затихло. Мертво, тільки кров показувалась у цементовому стоці і начебто запах якогось газу. Як довго була ця тиша, тяжко подати, але нарешті почулася російська мова. В коридорах тягали, видно, постріляних невідомо чому і ким, потім відкрили нашу камеру, подаючи: «Тут аж два живих!».

За двома, що відчиняли двері, появився якийсь військовий з відзнаками на плечах і запитав по-російськи: «Кіане?». Я відповів, що так. Він записав наші прізвища і наказав фольксдойчерам, щоб принесли польового борщу. Я благав того шефа перевести мене до концтабору, на що жадної відповіді не одержав.

Ніччю мене перевезли до концтабору в Бабин Яр, де ще жакливіші були умовини, але харчування ліпше, а головно повітря. У мене живіт був у великих чиряках, і я не міг нахилитись. У концтаборі було завжди не менше двох тисяч українців, з яких часто забирали на роботи в Німеччину. При втечі одного стріляли з того бараку трьох, як і вкидали до смертного бараку не менш десяти до тридцяти осіб виснажених.

Одної мрячної і дуже темної ночі щось багато втікало. Охорона відкрила сильну стрільбу і тривожний алярм, по якому всіх з бараків повиганяли і виставили в ряди, з яких за якимось рахунком почали розстрілювати. Скоро ряди заломались, і вчинилось щось несамошите. Як довго ця трагічність проходила, не знаю, бо я прийшов до пам'яті щось на третій день з побитим черепом і заболілою грудною кліткою.

Все нацистське Гестапо і ЕсЕси були в більшості атеїсти. Коли

я на Короленка 33 хрестився, що не знаю караїмів, то командир Шумахер кричав: «Який дурень — віруючий?» Тому й стріляли без слідства безвинних та навіть дітей та вже знеможених старих. Оповідали селяни в концтаборі про фашистський терор на селах, і як біля лісів розстрілювали, подібно як у Бабиному Ярі. А як згадаю Бабин Яр: земля коливалась, ніби на воді рух легких хвиль. Так масиви трупів наложених коливали землю.

Українці, а тим більше кияни, з боєм відчувають трагедію тисячів поляглих євреїв у Бабиному Ярі, в якому не менше лежить українців.

УКРАЇНСЬКИЙ ПАМ'ЯТНИК В ЄРУСАЛИМІ

13 і 14 травня 1985 р. в Єрусалимі на горі Сіон, поблизу могили царя Давида, відбувалася

Ю. Диба знімає покривало з пам'ятника

церемонія відкриття пам'ятника українським і жидівським жертвам комуністичного та нацистського терору. На відкритті з промовами виступали Яків Сусленський, голова Товариства єврейсько-українських зв'язків, Тедді Колек, посадник міста Єрусалим, проф. М. Френкін, член управи Т-ва ЄУЗ, Юрій Диба, який пожертвував на будівництво пам'ятника 100 тисяч доларів, Шауль Ізраель Вайсман, член Ради музею Голокост. Леонід Плющ, український дисидент і публіцист, та інші. Після зложення вінків та хвилини мовчанки в пам'ять потерпілих від німецького та советського терору були виконані Український національний гімн і гімн Держави Ізраїль.

Ізраїльська преса дуже прихильно відгукнулася на відкриття пам'ятника.

І. П. ДУБРОВСЬКИЙ

ХОЧЕМО ОДНОГО — БУТИ ВІЛЬНИМИ! (II)

(Продовження. Початок в «Українській землі» 11/84,
стор. 40—63)

Життя в таборі з кожним днем налагоджувалося, хоч щоденно доводилося стикатися з певними труднощами. Труднощі створювали навмисно два службовці УНРРА: мадмазель Гарде та Сімон, обидві француженки. Пані Гарде, як вельфар офіцер, на кожному кроці чинила труднощі з приміщенням для курсів та дитячого садка.

Коли курсанти-шофери з напівзруйнованого приміщення, до того нічим не зайнятого, устаткували кімнату для практичного навчання по мотору, то мадмазель Гарде зчинила наймовірний галас, обвинувачуючи всіх українців непристойними словами, гримала на коменданта табору, що вона не допустить зайняти без її дозволу приміщення. І вона того в якійсь мірі дотрималася, бо те приміщення забрали під гараж. Кімната дитячого садка стояла замкнута від грудня 1945 р. до травня 1946 р. На прохання української адміністрації віддати ключ від кімнати, бо вони самі хочуть устаткувати дитячий садок якнайкраще, мадмазель завжди відповідала, що вона зробить все сама. Своєю поведінкою і втручанням в дрібні справи, створювала незадоволення в мешканців табору. Де тільки могла, скаржилася на українців, ганьбила їх, наскільки була здатна.

Допомагала їй у цій роботі мадмазель Сімон. Тільки ця все робила більш скрито і делікатно. В розмовах з українцями вона завжди весело посміхалася і нагадувала, що все таки українці мусять їхати додому, і напевно скоро поїдуть, хочуть того вони, чи ні. Характерно, що її улюбленою книжкою був підручник російської мови для французів, виданий у Москві. На обкладинці його красувався відомий усім портрет Сталіна з узбецькою дівчиною на руках. Кожному українцеві кидалося це у вічі, а вона посміхаючись, перегортала листки цієї книжки і показувала малюнки з «щасливого» життя советських громадян.

З половини січня 1946 щодня безкоштовно демонстрували кінофільми. Звичайно, мешканці відвідували кожен картину.

Так життя проходило в таборі до 26 лютого. В цей день, — а ми його будемо пам'ятати довго — в час чергового безкоштовного кіносеансу, де були майже всі українці, тихенько в'їхала до та-

бору машина з советськими офіцерами і вони, ніким не помічені, зайшли в бюро УНРРА. Пані Гарде завчасно постаралася відіслати всіх українців, які працювали в бюрі УНРРА, на «дуже цікаву кінокартину», як вона говорила. Українська картотека була занесена до кабінету директора полк. Шортгозе і двері замкнули. Советські офіцери почали «знайомитись» з мешканцями табору, переглядаючи всю картотеку і виписуючи відомості про українців. Мадмазель Гарде захоплено допомагала їм. Але шила в мішку не втаїти. За якийсь час комендант табору Ф. Бульбенко, довідавшись про мету приїзду советських агентів, пішов до кабінету директора. Після довгого і кастирливого стукання, двері відчинилися і на порозі з'явилася червона, розгнівана м-ль Гарде. На вимогу команданта посянати йому причину приїзду «гостей», вона відповіла криком і з тріском замкнула двері. На рішучу повторну вимогу коменданта також ніяких пояснень не дали, а директор відмовився навіть прийняти його. Люди, довідавшись про події, покинули дивитись кінокартину, вийшли всі на подвір'я перед бюро УНРРА і рішучо запротестували проти дій директора полк. Шортгозе та мадмазель Гарде.

Але вже було пізно. Советчики зробили, що їм було потрібно, від'їхали.

Командант табору негайно скликав загальні збори українців, які одногосно ухвалили скласти письмовий протест за підписом всіх мешканців і подати в відповідні установи. Протест був вручений директорові полк. Шортгозе, а копії — американському військовому командуванню та ЦПУЕ у Франкфурті. Не злий по натурі, але безвольний, оплутаний тенетами французької комуністки Гарде, полк. Шортгозе не знаходив слів до виправдання і тільки повторював, що він діяв по інструкції, яку, однак, відмовився показати українським представникам. Стало відомим, що советчики уклали список на 120 українців.

Потягнулися дні нервового напруження і морального пригнічення. Безкоштовних кіносеансів більше не було, бо вони стали вже непотрібні.

Передбачуючи спроби примусової «репатріації», українська група герсфельдського табору УНРРА обговорювала своє становище на загальному зібранні 18. III. 1946. Всі висловились проти примусової репатріації. Тоді президія зборів провела письмовий опит всіх, попросила власноручним і добровільним підписом, чи він хоче повертатися на батьківщину, чи ні. Було гарантовано повну можливість вільного висловлення своєї думки і рішення. Характерно, і це треба особливо підкреслити, що жоден українець

не висловив бажання репатріюватися. Така однодумна постава всіх скріпила маленьку герсфельдську колонію українців.

Між іншим, мадмазель Сімон поїхала у відпустку і більше не повернулася. На її місце був призначений англієць адвокат Дженкінс.

На початку березня табір облетіла вістка, що вкрадено з магазину 25 тисяч цигарок і ніби це зробила білоруска, яка там прибирала. Таборова поліція зробила обшук у неї і знайшла кілька пачок цигарок. Це дало можливість Гарде посадити до в'язниці «винну». Але 25 тисяч — не мала кількість. Їх треба знайти, бо Гарде, мовляв стурбована, що ДП не можуть одержувати приділу цигарок. Вона викликала МР, яке, загнавши всіх людей до кімнат, робило детальний обшук. МР перевернули всі бідні пожитки біженців. Обшук не дав ніяких наслідків. Та й не диво, бо хто уважно придивлявся до обшуку, той зрозумів, що шукають не цигарок, а чогось іншого, — переважно зброї. Хоч про це ніхто не говорив, та наступні події potwierдили наші спостереження.

«Винну» білоруску засудили на рік в'язниці. Зброї ні у кого не знайдено. І Гарде заспокоїлася.

Наслідки всіх цих «репетицій» не заставили довго на себе чекати. 25 березня 1946 року в годині 10 ранку табір був оточений військом. На подвір'я табору в'їхали військові вантажні авта, бронемашини з приготовленими до бою гарматами та скорострілами. Слідом за ними увійшла колона близько 150 озброєних американських солдат. Таборянам наказано розійтись по своїх кімнатах. На запитання команданта, яка мета прибуття війська, директор полк. Шортгозе не відповів, а сказав, щоб він йшов до своєї кімнати. Всі гадали, що це нова якась контроля і розійшлись по кімнатах. Біля дверей кожної кімнати на всіх поверхах були поставлені по одному озброєному американському солдату. Всіх кімнат нараховується до 120. Ніхто не знав, що робиться на коридорах і в сусідніх кімнатах, бо нікого з кімнат не випускали. Хвилину через десять по коридорі першого поверху почалась якась востузня. З однієї кімнати чотири вояки за руки і за ноги тягнули молодого хлопця. Він спротивлявся. Коли дотягнули його до вихідних дверей, він ногами вперся в одвірки, і вояки не могли з ним справитись. Тоді одна жінка, схопивши на руки свою дитину і відпхнувши вояка від дверей, вискочила на середину коридору і закричала нелюдським голосом. Вояк намагався затулити її до кімнати, але в цю мить всі двері відчинилися, і люди, побачивши що діється, вибігли з кімнат, хоч вояки затулювали їх назад, вживаючи грубу фізичну силу. До дверей, де молодий хло-

пець змагався ще з п'ятьма вояками, вмить збігся натовп. Зчинивсь страшний галас. Вояки розгубилися і безпорадні бродили коридором. На крик вояків з'явився дир. Шортгозе, Гарде і старшина американської армії, який керував цією операцією. Таборяни кричали, протестуючи проти насильства. Тоді керівники операції запропонували таборянам виділити делегацію для переговорів. Коли комендант табору з двома поважними громадянами хотіли йти на запропоновані переговори, люди не пустили їх, боячись арешту, і вимагали вести переговори тут, у присутності всіх.

Переговори почались. Першою вимогою української делегації було негайно вивести військо з табору і зняти охорону навколо табору. В цей час на верхніх поверхах счинився крик, доносились розпучливі зойки жінок та дітей. Частина людей прорвалася на перший поверх, збиваючи з ніг американських вояків, які хотіли їх затримати.

Директор Шортгозе, Гарде й американський старшина пішли до бюро. Військо покинуло приміщення, а згодом і подвір'я табору. Авта також від'їхали. Лишилось кілька американських старшин та три бронемашини. Всі люди вийшли на подвір'я. Директор оголосив, що буде мітинг. Бронемашини під'їхали ближче до людей з трьох сторін, грізно навівши гармати та скоростріли на безборонних... На одну бронемашину виліз американський старшина. «120 українців, на яких є список, мають бути перевірені. Вони хотіли вивезти їх в інший табір, а після перевірки невинних повернути назад до табору Герсфельд. Тепер комісія почне цю роботу завтра в нашому таборі. Всі, кого викликатимуть, мають з'явитися на цю комісію. Хто не з'явиться добровільно, тому буде гірше», — заявив на закінчення своїх пояснень американський старшина. «На домагання української делегації три українці мають бути присутні на комісії з правом дорадчого голосу», — додав на закінчення мітингу офіцер УНРРА Трайманіс.

Внаслідок цієї «операції», кілька чоловік мали сердечні удари, а Яків Задерей від побиття американськими вояками і нервового потрясіння був відправлений до лікарні.

26 березня комісія почала свою роботу. Українські представники домагалися додати в анкету ще одне питання: чи хочеш, чи ні повертатися на батьківщину? Питання в анкеті були чисто військового характеру: в яких арміях служив, де і коли був у полоні. Сенс анкети було легко зрозуміти кожному.

Так минуло 26—27 березня. В час роботи комісії список чомусь був скорочений з 120 чоловік до 73, з яких всі здорові люди з'явилися на комісію.

28 березня о десятій годині у вечері прибула комісія і викликала наших представників. Були оголошені висліди. Дев'ятьох комісія визнала за вояків советської армії і тому за Ялтинською угодою мають американці видати їх советам, чи вони хочуть того, чи ні. Українській делегації було запропоновано видати тих 9 чоловік. Українці рішуче відкинули цю вимогу, заявивши, що світ не знає таких прикладів, щоб політичних емігрантів видавали урядові, який їх переслідує. Американці грозили, що візьмуть людей силою.

«Робіть, що хочете. Сила по вашій стороні», — відповіли українці і покинули засідання. Вони коротко поінформували громадян, які зібралися на першому поверсі, про наслідки комісії і її домагання. Вже було відомо, що військо в місті чекає наказу оточити табір. Було дано розпорядження всім зійти на перший поверх і замкнути двері. Чинити спротив до останку, але уникати всяких провокацій. Ніхто не сміє бити вояків, але голосно протестувати проти насильства.

Всі українці бігли на перший поверх. Балтійці тримались нейтрально, залишившись на верхніх поверхах. За кілька хвилин військо оточило табір, заповнило подвір'я. В'їхали пусті вантажні авто-бронемашини і танки з наведеними на приміщення гарматами і скорострілами. Двері були загратовані залізними засувами та забарикадовані шафами, ліжками, столами, стільцями. В тяжкому напруженні чекали розвитку подій. Слабші розходилися по кімнатах, жінки і діти були разом із чоловіками на коридорі. З вікна було видно, як старшини давали розпорядження і колони вояків направились в будинок. Військо все прибувало.

Не сподіваючись такої організованості з боку українців, американці спочатку спинилися. Але потім було дано наказ: розбити барикади і брати всіх мужчин. Біля двох годин тривала нерівна боротьба. З вікон були викинуті чорні прапори з написом: «СОС!» і плякати англійською мовою «Де демократія?», «Де свобода людини, за яку пролито море крові?» «Протестуємо проти насильства!» Та це не допомагало. Барикади були розбиті. Жінки з дітьми стали спереду, взявшись за руки, не допускаючи чоловіків. Окремі вояки в нерішучості стояли перед живою стіною жінок і дітей, але знайшлися і «відважніші», грубо вихоплювали по одній жінці і вкидали до кімнат, приставивши посилену варту. Крики, зойки далеко було чути по місті через відчинені вікна. Дехто знепритомнів. Вояки брали такого за руки й за ноги і заносили до кімнат, не подаючи ніякої допомоги. Коли на хвилину крик стих, комендант табору крикнув, щоб великими групами заходили до кімнат

і барикадувалися. За хвилину коридор опустів. Заки американці спам'яталися, що сталося, в частині кімнат люди забарикадувалися знову меблями, ліжками, власними речами. Вояки кинулися до кімнат, вчотирьох брали одного українця і виносили на подвір'я. Там їх перехоплювали і кидали в авта, мов дрова. Не один уже був поранений.

Найдовше чинили опір в кімнаті ч. 50, де скупчилось понад 40 осіб. Вже авта були повні людей, а цю кімнату не було здобуто. А здобути треба було за всяку ціну, бо в ній була делегація і чільні громадські діячі. Барикади були розгромлені і всі мужчини силою вкинуті до авт. Тяжко поранених, з великою кровотечею без медичної допомоги також вкинуто до авта. Комендант табору з викрученим пальцем, з побитим обличчям тричі вискакував із машини. І коли його, мов поліно, вкинули до авта, втратив фізичну можливість спротивлятися.

В одній кімнаті жінка мала тяжкий сердечний приступ. Наша перекладачка звернулася з проханням до вояків, щоб викликали лікаря, але на це ніхто не звернув уваги, і з кімнат нікого не випустили.

Багато було жахливого в цій баталії. Про подробиці не місце тут писати, бо частково це описано й надруковано в американських та канадійських українських часописах.

Заревли сирени бронемашин, розриваючи зневірені душі українців. І під великою охороною везли невідомо куди батьків, чоловіків і братів.

Серед вивезених були відомі громадські діячі: В. Доленко, проф. В. Ветухов, церковний діяч, семидесятилітній І. Гаращенко. Крім нього попали туди ще два «військових» — 78-літній Лукаш та 73-літній Осипчук.

На першому поверсі було, як після побоїща. По розторочених меблях, півраних речах бродили жінки і діти в страшному розпачі. Вже ніхто не плакав. Настала депресія, апатія, безнадійність. Важко було встановити, скільки чоловіків взяли.

За півтори години військо відійшло. Трагічно, а в той самий час і комічно виглядає операція: на 370 українців з дітьми, жінками, хворими і старими включно, викликано крім місцевого гарнізону, ще за 45 км з Фульди значні «підкріплення». Всього було понад 500 вояків. В місті було спинено всякий рух.

Місцеві німці згодом говорили, що в час війни 1945 р. на Герсфельд наступало менше американського війська, ніж тепер на малий табір беззбройних українців.

Ні директор Шортгозе, ні Гарде ніде не показувалися ні в час

подій, ні після. Передчесно покинули працю, кудись виїхали. Чи вони завершували свою попередню кайнову роботу, чи їх, нарешті, сумління мучило й вони виїхали з табору, — невідомо.

Надвечір до табору повернулися два «полонені-червоноармійці» — дідусі Осипчук та Лукаш. Від них довідалися, куди вивезено наших людей.

В околиці Герсфельду був табір, де за Гітлера перебували полонені з Червоної армії. З приходом американців там були ув'язнені німці. В цьому таборі посадили наших людей. Табір обнесений кількома рядами колючого дроту. Крім того кожен барак так само огорожений колючим дротом. На чотирьох кінцях стоять вежі, де розміщені вартові, озброєні автоматами та кулеметами. Табір ясно освітлюється прожекторами. Про втечу нема чого й думати. Зовнішню охорону несли американці, а внутрішня служба була в німецьких руках із бувших військових. Німецька обслуга вела себе грубо й задиркуватого по відношенню до українців.

Двох старих випустили, але третього — Гаращенко — затримали, бо він значився в списку 120-тим. Знали советчики, кого вносити в списки, хоч ні Доленко, ні Ветухов ні Гаращенко ніколи в советській армії не служили. Однак вони за всяку ціну хотіли мати їх, бо знали їм ціну. Ганялися ще за ними дома, тяжко карали, а довідавшись, що вони в Герсфельді, вирішили добути їх та остаточно знищити. Взагалі вся Герсфельдська група дуже тривожила і мабуть не одну ніч не спали советчики, складаючи оперативний плян ліквідації цієї групи українських емігрантів. Підходящі помічники були знайдені в особах Гарде, Сімон, безхарактерного Шортгозе та деяких інших...

Цілу ніч в таборі майже ніхто не спав. На ранок попередній комендант табору, п. Д., який не так давно вернувся з лікарні, при підтримці найближчих друзів і решти громадян взяв на себе ініціативу привести в порядок та потурбуватися про долю вивезених. В розмові з директором Шортгозе він поставив такі питання: де люди? Що з ними буде? Шортгозе відповів щось невиразне. Тоді йому заявили, що українці табору вирішили оголосити десятиденну голодівку і з чорним прапором влаштувати демонстрацію по місті, вручити губернаторові протест з вимогою повернути всіх вивезених. Це розв'язало язик директору. Він запевняв, що комсія почала свою роботу і люди почнуть повертатися.

Гарде нервово бігала по кабінеті, щось кричала, плакала, стукала по столі кулаками, Шортгозе почав кудись без кінця дзвонити по телефону. Мабуть попередження вплинуло. Через годину почали з'являтися перші «полонені».

Вони розповіли, що коли їх привезли до табору і силою зігнали з авт, то направили невеликими групами в різні бараки, віддібравши всі речі, годинники, ножі, гребінці, документи, і навіть цигарки. Відібрали все те, чим чоловік міг заподіяти собі смерть. Яке піклування і турбота!

Пораненим була подана поміч німцем-санітаром: примітивне спинення кровотечі.

На голих ліжках, дрижучи від холоду, нервового потрясіння, ледве дочекались ранку. Багато з них були в самих сорочках, навіть без піджаків. Але коли жінки принесли одіж, то варта відмовилася передати.

В дев'ятій годині ранку прибула туди мішана американсько-советська комісія. Американську делегацію очолював полковник Дункан, а советську майор Васильєв. Перекладав американський старшина з «руско-американської зв'язі» на ім'я Жорж, який немало, але дивну роль відіграв у цих подіях. Коли були розбиті барикади, в таборі, він ходив по коридору і кімнатах та злобно наказував воякам, кого брати. Вояки виконували наказ. Так він наказав забрати коменданта табору Бульбенка, Доленка і Ветухова. В час роботи мішаної комісії, вже за дротами, він ніби займав прихильне становище до українців і «рятував скільки міг», як він пізніше заявляв. А коли викликали поза списком В. Доленка, (але допитували найдовше), то він, іронічно посміхаючись, спитав: «Ну, что помогли вам барикади?». «Честь дороже смерти!» — відповів коротко йому Доленко.

На комісію викликали по одному чоловіку. Знову ж виповнювали такі ж анкети і відповідали усно. Багато допитував Васильєв. Але наші люди стали на шлях бойкоту і на його питання не відповідали. Тоді він змушений був просити американців, щоби ті ж питання поставили й вони. Тоді люди відповідали. В комісії з американського боку помітний був перелом: вони почали захищати українців, відкидаючи закиди советських представників. Коли полк. Дункан вигукував «Окей» — це означало волю, коли мовчав, то того відводили в уже ізольований барак. Тим по суті був підписаний смертний вирок — примусова видача советам за якимсь пунктом Ялтинської угоди. Дуже хотів майор Васильєв затримати Доленка, Ветухова, Гаращенко, але ні під один пункт Ялтинської угоди не міг їх підвести. Полк. Дункан вигукнув своє «Окей», і вони були звільнені.

Не повернулося 16 чоловік. Дженкінс був від УНРРА присутній на комісії з дорадчим голосом, як юрист. Він цілковито розумів безглуздість цієї комісії і від всієї душі захищав, як міг, лю-

дей. Він довірочно порадив виконуючому обов'язки коменданта добути на п'ять людей додаткові документи, які б їх виправдували, бо їм загрожує примусова видача советам. Негайно було вжито всіх заходів і потрібні документи від членів родини і передані м-ру Дженкінсу. Американський старшина привіз список на 48 людей, які 28. 3. не потрапили в авта, а в списку 120 були. Вимагав добровільної явки цих людей на комісію в той табір, інакше візьмуть силою, а коли втечуть, то все одно будуть їх розшукувати, тільки тоді буде гірше. 30. 3. врачці 43 чоловіка, попросившись, від'їхали на комісію. Лише 5 втекли з табору — хоч не почували за собою ніякої вини.

Після обіду більшість вернулася, а 21 чоловік лишилось. П'яťом оголосили, що будуть видані советам, а 16 мають переглянути наново, бо совети пункт «С» Ялтинської угоди розуміли по своєму, а американці по своєму. Полк. Дункан запитав Головну Кватуру. Там відкинули советську трактовку того пункту і 16 чоловік на другий день звільнили. Лишилися безнадійно п'ять. Ранком УНРРА запитала, чи бажають члени їх родини їхати разом із засудженими. Жінки і діти плакали, ставали на коліна перед Шортгозе і Гарде, благаючи про помилування (за яку вину?) їх чоловіків і батьків. Гарде також плакала і як Юда цілувала осиротілих дітей. А годину тому, як довідалась, що затримали тільки п'ять, з великим обуренням вигукувала: «Чому так мало?». Я думала найменше 40—50» — і, мов навіжена бігала, по кабінету директора і грозила йому кулаком. Та Бог милостивий, і при активному втручання Дженкінса трьох ще вдалося вирвати.

Два були вивезені силою. Яка їх доля — невідомо.

В таборі поволі стихали хвилі пролетілого смерчу. Остаточна розв'язка наступила дуже скоро. Дія «чорної руки» була надто явна і шита білими нитками.

Директора Шортгозе і Гарде звільнили з праці за протизаконні дії. Гарде оборонилась. Вона викликала всіх комендантів українців і балтійців і вимагала письмового ствердження, що вона робила все добре, захищала всіх ДП, і що всі мешканці табору, через своїх комендантів, *вимагають* залишити її і надалі в цьому таборі. Та ця її вимогу всі коменданти відхилили. Вона впала в істерику.

Не тільки ДП були проти неї, але і решта офіцерів УНРРА.

Полк. Шортгозе і мадмазель Гарде покинули табір.

Так безславно закінчилася їхня ганебна провокація — видача списків українських політичних емігрантів-бездержавників ворогам — советським агентам.

To the Commander in Chief of the American Expeditionary Forces
in Germany , General Eisenhower.

DECLARATION

In D.P. Center in Hersfeld / Hessen * Nassau / under the Administration
of UNRRA live about 350 Ukrainian, stateless, political emigrants.

Against our desire and against our categorical refusal by force, we are
tried to be removed out of the center. The conditions, under which
this carried out, make us believe and make us sure that the question
goes about our extradition to Soviet Union, which means for us cer-
tain death.

We protest categorically against this compulsion and deccare that we
do not desire and do not wish to submit our selves to this measure.

Our only demand and request is to give us the possibility to leave
freedly the camp in Hersfeld.

Prof. W. Dubrowskyj	3 Arstin O. Malina
D-2 W. Jemyk	Mikhail Kuschewitsch
Ingenieur J. Petchenjuk	Lehrerin o. Kraslowa
Dozent Kunstmaler V. Schewagz	Schprikh Pawle
Ugr. Mus. Ogoronin	Prof. J. Leutschene
D-2 Georg Nowakow.	Tjuncow
Agrikulturarzt Prusewskij	Priester. Gyzmain
3. Stmascha Panschin	M. Jany
M. Janata	Ing. Chorny Tschy.
Prof. W. Denzharin	O. Topol'skij
Prof. W. Schajnerow	Gretcha Jurek
Dozent Bubenko	E. Topol'skij
Kassat'kowa	verh

Р. Ковалюк   Д. Ковалюк   С. Овечко
 Л. Ковалюк   І. Ковалюк   А. Сидорук
 К. Ковалюк   М. Ковалюк   В. Ковалюк
 Н. Ковалюк   О. Ковалюк   З. Ковалюк
 П. Ковалюк   Т. Ковалюк   І. Ковалюк
 Р. Ковалюк   В. Ковалюк   М. Ковалюк
 С. Ковалюк   О. Ковалюк   П. Ковалюк
 Т. Ковалюк   І. Ковалюк   С. Ковалюк
 У. Ковалюк   Л. Ковалюк   В. Ковалюк
 Ф. Ковалюк   М. Ковалюк   О. Ковалюк
 Х. Ковалюк   А. Ковалюк   І. Ковалюк
 Ц. Ковалюк   С. Ковалюк   П. Ковалюк
 Ч. Ковалюк   В. Ковалюк   О. Ковалюк
 Ш. Ковалюк   М. Ковалюк   І. Ковалюк
 Ї. Ковалюк   С. Ковалюк   П. Ковалюк
 Ю. Ковалюк   В. Ковалюк   О. Ковалюк
 Я. Ковалюк   М. Ковалюк   І. Ковалюк

Подаємо зменшену фотокопію заклику до головнокомандуючого Американського експедиційного корпусу в Німеччині генерала Д. Айзенгауера проти насильного вивезення українців до ССР, а також посвідчення про позбавлення прав ДП та їхній «стан у німецькому господарстві». Оригінали цих документів із часу дикої репатріації» знаходиться в матеріялах журналу «Українська земля».

Ініціаторами звернення до ген. Д. Айзенгауера були українські українці. Звичайно, також вони могли сидіти тихо в якомусь таборі, видаючи себе за колишніх польських чи інших громадян. Але вони, ризикуючи своїм життям, воліли боротьбу за права українців, України на міжнародній арені. «Українські емігранти не можуть розбігатися і стати тими, чим вони не є. Потрібно, щоб були українські українців. Інакше не мало б змісту подаватися на чужину», — говорив В. А. Доленко. А поряд нього діяв відомий учений В. В. Дубровський — на його твори покликувався Д. Дорошенко ще 1933 р. в своїй «Історії України» (т. II, стор. 168, 169, 187, 188), активний В. Ф. Сенік, учасник підпільної боротьби проти біло- і червоногвардійців та українських комуністів. Тут же зустрічаємо багато інших безстрашних і щирих патріотів.

24. 5. 1945 р. Й. Сталін на прийомі в Кремлі підняв тост за російський народ. Не за народи ССР, не за советський народ, а за росіян! У виступі по радіо 2. 9. 1945 р. з приводу капітуляції Японії він захоплено говорив мовою російського імперіяліста про перемогу свого війська як відплату-помсту за поразку царської армії в 1905 р.: «Сорок років чекали ми, люди старшого покоління, на цей день!». У тому ж «році перемогли» в ССР ще керувалися вказівками генералісімуса про трактування як зрадників усіх советських солдат, які, незалежно від обставин, потрапили до рук ворога. Полковник авіації А. І. Покришкін, один із найбільш прославлених бойових льотчиків, героїв ССР, у своїх спогадах свідчить, що советських солдат із німецького полону, де з 5,7 мільйона їх знищено 58% — 3,3 мільйона осіб, спрямовували безпосередньо, «без пересадки», в «табори перевиховання». Не тяжко уявити, яка доля очікувала в ССР репатрійованих українців, що воєнні події використали для боротьби проти російської комуністичної імперії. Русофіли й комунофіли в установах західних окупаційних сил, советських союзників, а також міжнародних допомогових організацій, розглядали кожного українця, а особливо з Української ССР, як свого ворога. Де вони тепер? Дорадниками в політиків? На заслуженій пенсії? Чому б українцям не зустрінутися з ними, не взяти у них інтерв'ю про жахливі для нас часи насильної репатріації?

Протестуючи проти посиленого наступу чорносотенців на українство і цілковитого заперечення України в царській Росії мужня поетеса підписувала свої вірші як *Леся Українка!* Деклярація себе українцем за репатріації загрожувала видачею катам. Коли ця небезпека минула, українців позбавляли прав ДП і переводили в німецьке господарство. Німецькі міста тоді були на 70% знищені бомбардуванням. В советській зоні червоноармійці вистрілювали всіх одягнутих у форму — залізничників, трамвайних кондукторів, листонош . . . Західні райони стояли перед здійсненням плану Моргентау — перетворення Німеччини на країну лугів і пасовищ, стерелізування дорослих. Із зайнятих советами країн сюди вигнано близько 10 мільйонів німців, переважно дітей, жінок, недужих. Чоловіки перебували в полоні. Харчові продукти, видавані на картки, не перевищували карцерного раціону — голодного пайка в тюрмі: 1 кг хліба, 100 грамів жиру, стільки ж крупів на тиждень для одного їдока. Не кожен український емігрант мав гроші, щоб викупити й ці харчі . . . Українці перебували перед новим 1933 роком для них на чужині.

UNRRA TEAM 715
 HERSFELD
 ASSEMBLY CENTRE 548

REGSSCHULE-ASSEMBLY CENTRE, No 548
 (Team UNRRA 715)
 HERSFELD-GERMANY

12.11.1946

TO WHOM IT MAY CONCERN :

DOLENKO, Vladimir (Stateless) born 29.4.1889 in Charkow.
 The above named person has no longer right to DISPLACED PERSON'S STATUS,
 does not live in the Camp and receives no UNRRA food.

E.I. Gronert
 Director UNRRA Area Team 1023

„FOTOKOPPIERUNG“
 PHOTOGRAPHIC COPY

ZUR VORLAGE NACH BEDARF :

DOLENKO, Vladimir (Statenlos) geb. 29.4.1889 in Harkow.
 Die oben genannte Person hat kein Anrecht mehr auf den DISPLACED PERSON'S
 STATUS, wohnt nicht mehr im Lager und erhält keine Verpflegung von der
 UNRRA.

E.I. Gronert
 Direktor UNRRA Area Team 1023

Wander

Доленко Владімір (бездержавний) народжений 29. 4. в Харкові. Вище названа особа не має більше права на статут ДП, не мешкає більше в таборі і не отримує від УНРРА харчів

DUPLICATE No. **886064 ***

UNITED NATIONS DISPLACED PERSON/REFUGEE
IDENTITY CARD
For resident of International Refugee
Organization (IRO) Assembly Center

Name (Familie) **SEMENKO** Vorname **Georg** Date of Birth **30.4.20**
Geburtsdatum

Height **179** Weight **64** Hair **blonde** Eyes **blue**
Größe Cm. Gewicht Kgs. Haar Augen

Nationality **Ukr. S.S.R.** Sex **M** Geschlecht **M** Identifying Marks
Nationalität Besondere Merkmale

Holder's Signature / Inhaber's Unterschrift **Georg Semenko**
Validating Officer / Ausstellungsbehörde **Betty F. DOW**
Area Welfare Officer
Area 5 Augsburg

Antifälscher Stempel

Right Index R. Zeigefinger
Left Index L. Zeigefinger

AREA 5
AREA 5
AREA 5
MICSBLIN

Date Datum

◀ Цю «Карту ДП» відібрано разом із позбавленням прав на опіку ІРО. (А все через те — Ukr. Службовцям ІРО було не під силу написати *Ukraine*, Володимир або Юрко. Їм значно приємніше советське чи російське: *Ukr. S.S. Vladimír* і за московським Георгієм — *Georg!*). Фотокопію її одержано 8. 8. 1979 р. від Служби розшуків в Арользені (ФРН) через представника Високого комісара ОН у справах біженців (*Bad Godesberg, Rheinalle 18, 5300 Bonn*).

▼ Цим посвідчується, що п. Ю. Семенко, народжений 30. 4. 1920 р. в Кривому Розі/Україна, який проживав в Бінсвангені 74, дотепер ще не отримував ніякої допомоги від округового соціально-го забезпечення Вергінгену. ІРО не цікаве знати, чи згадана людина отримувала щось у минулому, а що буде з нею у майбутньому.

Bescheinigung!

Es wird hiermit bescheinigt, daß Herr Georg Semenko, geb. 30.4.1920 in Krywyj-Rih/Ukraine, wohnhaft in Binswangen 74, vom Bezirksfürsorgeverband Wertingen bisher noch keine Unterstützung erhalten hat.

Wertingen, den 29. Juli 1948.
LANDRATSMIT
Bezirksfürsorgeverband

Im Auftrag:
(Stanke)
Leiter d. Bez. Fürs. Verbandes

IRO ist nicht verpflichtet, den Namen im Verbandslist zu geben, wenn der Name nicht in der IRO-Liste steht.

ORGANISATION FOR REFUGEE ASSISTANCE

ВОРОЖА Й УКРАЇНСЬКА ВІЛЬНА ПРЕСА
ПРО СЗСУ — СЕЛЯНСЬКУ ПАРТІЮ ТА ЇЇ ДІЯЧІВ

Цього року українська громадськість на чужині відзначає 80-ліття свого найбільшого письменника Уласа Самчука.

Вся діяльність і творчість У. Самчука була спрямована на згуртування українських письменницьких сил для зміцнення їхніх спроможностей і значення в боротьбі за вільне майбутнє нашого народу і нашої Батьківщини. Це власне були ті ідеї які намагався провизити і здійснити серед українських політиків В. А. Доленко, В. В. Дубровський та інші діячі СЗСУ — Селянської Партії. У. Самчук теп-

ло згадує про них у своїх нотатках й листах «Планета Ді-Пі», що їх видав Інститут дослідів Волині 1979 р. — Вох 606, Winnipeg, Man. R3C 2K3, Canada.

Подіємо частину їх, а також ті місця, де говоряться про «антиподів» В. Доленка, які своє мале видавали за велике, неперобірно накидаючи його всім, звужуючи всю українську підсоветську еміграцію до своїх переконань і тим ослаблюючи її, може мимозолі, але неминуче спрямовуючи нас усіх до жемлогідного стану розпорощення і безсилля.

Сьогодні мали цікавий доклад про міжнародне положення Василя Дубровського і також сьогодні скликано громадян для вибору нової культурно-освітньої комісії. Від головства мені пощастило врятуватися, зате мені нав'язали титул голови почесного, що значить сливе те саме, бо прийдеться й далі утримувати контакт зі справами табору, на які я не маю часу. (Сторінка 47).

Переконайте християнську Францію, ватиканську Італію, що марксизація України коштувала їх лиш 20 мільйонів жертв голоду, ліквідації, заслань, вигнань... А бідні стали ще біднішими. Але ж віра... Вона зрушує гори. Європа на грані такого зрушення.

А ми в цих таборах її буревісники. Нас вже зрушено. УНРРА, агентура «родіни». Навіть директор нашого табору Г. Стрелінгер, жид зі Словаччини, до них належить. Спитайте, яку він має з того віху і дістанете відповідь: Маркс. А тому, яке диво, що ми такі вражливі на конференції в Лондоні. Де вирішальне слово мають Стрелінгери... (Стор. 49).

(25. 2. 46). Зустрівся з В. Доленком та В. Дубровським, знайомими з часів Ваймару. Їх справи — політика. Постійні наради у Президента, намагаються знайти можливість координації політичної роботи з іншими політичними середовищами, що на мою думку є справою безнадійною, бо «наші» політики не мають для цього

нерва. Просто, взято не ту нуту. Політика зводиться, до гри в сліпу бабу. Це повторяється й повторяється без яких будь виглядів зміни. (Стор. 61).

30 березня. Моторошна вість з табору Геффа, біля самого со-ветського кордону, куди завезли частину табору Герсфельд, до якого і ми з Танею належали. Там зібрано еліту нашої скиталь-щини зі східньої України — Ветухов, Доленко, Підгайний, Кри-лов, Бульбенко, щось понад дві сотні люда. Ласий шматок для со-ветських людоловів. Створився справжній бій з американськими вояками, які помагали советам. Були побиття, арешти. Покликано перевірочну комісію з шести американців і чотирьох советів. Шу-кали «коляборантів». Усі перейшли те митарство успішно, за вий-нятком Семена Підгайного, який відмовився сказати, що він не поборював советів. — Поборював, поборюю і завжди поборювати буду, де тільки зможу. За це мене гноїли в Соловках, трошили ребра в тюрмах, але хай бодай тут, у вільному світі, буде вільно мені сказати всім у вічі правду, — відповів він на питання, чи поборював советів. За це його арештовано, але советам не ви-дано. Він має бути десь тут у військовій в'язниці Франкфурту. Мала, щупла людина, з великим, міцним духом. Нашим завдан-ням — якнайскорше його з того ув'язнення вирвати. Особлива делегація до коменданта Франкфурту вже виїхала. (Стор. 71—72).

Знаючи моє відношення до політичних формацій емігрантщи-ни він* не дуже ділиться зі мною своїми думками в цьому напрям-ку, але з деяких його натяків можливо догадатися, що певна група людей з оточення Багряного, плянує створити політичну форма-цію, яка б заповнила прогалину так званого східняцького сектора еміграції, яка не може влитися до вже існуючих політичних фор-мацій західняцького типу, як обидва відлами ОУН. Можливо це має якесь виправдання, український схід і український захід пси-хологічно все ще *Orient contra Occident* і їм годі зміститися в одній гемісфері, але ж вже існує політичне з'єднання східняків з такого переконливого середовища, як М. Ветухів, В. Доленко, В. Дубров-ський, яке минулого року постало у Ваймарі під назвою Органі-зована Громадськість з орієнтацією на державницькі традиції УНР з прагматичним підходом до справ соціальних і реалістичним до справ національних.

Але тут, здається, ходить про щось інше... Щось з душком — клясова боротьба... Робітничий фронт... Солідарність працю-ючих... Революція з червоним прапором...

---

* Г. О. Костюк — згодом генеральний секретар створеної за його участі УРДП.

Це насторожує. Це може внести до наших і так розсварених таборів, ще одну кістку незгоди за виїдине яйце, бо ж які тут у нас класи в таборах вигнання. Побачимо, побачимо. (Стор. 83).

27 травня. У Новому Ульмі відбувся перший з'їзд новоутвореної політичної, мабуть треба сказати, партії з назвою щось як, Союз Демократичних Організацій. Багато уенерівців, харків'ян з Організованої громадськості, старі знайомі з часів Веймару — Доленко, Дубровський, Паньківський. Стільки розмов і стільки зустрічей. Написав передовицю для «Українських вістей» про Івана Франка . . . (Стор. 91).

Порядки в таборах УНРРА не імпонують мені ніде. Це дрібне видання системи управління «батька народів», що сидить в Кремлі, але воно таке є і з ним треба там само рахувати, як і з «демократією» «Нашої боротьби» Багряного, або з катаром мого шлунка. Найкраще б «відійти вон і сотворити благо» та стати «блаженим мужем, що не йде на совіт нечестивих», але з другого боку «людина творення соціальне» і мусить, як каже Гоголь, лізти в кожну калюжу, аби тільки «зберегти своє достоїнство . . .» (Стор. 147).

30 вересня. Багато шуму з приводу виїденого яйця. В таборі Авґсбург наші люди старанно демонструють приклад, якою мала б бути, за їх вподобою, українська держава. Жабо-мишодраківка в склянці води на повному ходу. Те, що я передбачав, пишучи статтю на появу «Нашої боротьби», у якій заповідалось фіктивну боротьбу за фіктивні справи «робітничого класу», але яка могла спровокувати і спровокувала непотрібні заколоти у наших таборах, все те тепер справдилось. На жаль, тієї моєї статті, «Українські вісті» помістити відмовились, не дивлячись на всі їх деклярації свободи преси, думки, дискусії.

Натомість, з приводу тієї статті, яку я рекомендував, як передову на правах автора передових, я дістав від мого шановного друга І. Багряного знаменного листа, якого варто зберігти для майбутнього, як зразок нашого думання цього часу!

«В/поважаний п. УЛАС ОЛЕКСІЙОВИЧ. З величезним здивуванням прочитав Вашу статтю «ПЕВІЛЬНИКИ ФРАЗИ», що Ви її надіслали як передову до У. В.

І здивувала мене не стаття, а те, що ви надіслали її до друку в легальнім органі, та ще в такім як У.В., цебто популярнім і багатотиражнім. Та ще й як *передовицю*.

Що Ви робите це свідомо, для мене не підлягає ніякому сумніву. (. . .) (Стор. 141).

Поза тим, бажаю Вам успіхів і доброго гумору. З правдивою пошаною, І. Багрянний . . .»

І до того дописка олівцем (лист писаний машиною): Слово чести п. Уласе! Прочитав я Вашу статтю і взяв мене жаль, ні — розпука. І це Ви найпередовіша людина нашого суспільства. А що ж можна сподіватися від пересічного обивателя, який вимірює інтереси нації інтересами своєї емігрантської шкури і українські голови розцінює на плитки чеколяди одержаної в Сі Ай-Сс» . . .

Грізне, дуже грізне посланіє. Справді «розпучливе». На яке моя відповідь звучить:

«15.8.46. Милий І. Павловичу! Тон і зміст Вашого листа змушує мене Вас запевнити, що всі Ваші турботи в напрямку Вами зазначеному, є для мене новиною і я охоче знімаю їх з Вашого сумління. Боюсь тільки, що це зробить за мене хтось інший і не моїми методами.

Прошу отже передати мою статтю через Гр. Ол. назад. Я збережу її, як доказ, що pomoже Вам колись переконатися у чомусь, у чому Ви не можете (з чисто психологічних моментів) зробити зараз.

Я ніколи не був, ані донощиком, ані провокатором. Речі, про які пишу, чи говорю, переважно глибоко передумав, переболів, перечув. Не вірю, що вас там так думаючих, як ви, дуже багато. Зо всіх людей «звідти» де Ви, я покищо знаю тільки кількох, що так, як Ви, думають. Всі решта думають інакше. Я з ними часто погоджуюсь. Зрештою, навіть не перечусь з думками напр. Міт-рінги, цитованими у одній статті. Але Ви мусите мені признати, що є там безліч дійсно фраз, які іншого сенсу, як тільки перестарілі і нічого незначучі фрази, не мають. (Стор. 144).

Щодо газети, як Ви кажете, що Ви зробите зо мною те чи інше, то дозволяю собі зазначити: Я думаю, що напр. Ви, як людина стороння, не маєте нічого там говорити. Я покищо там числюся, як редактор, і маю там виконувати свій обов'язок. Почекайте аж Ви мене заступите, що в скорому часі станеться, і тоді будете розпоряджатись, як Вам буде любо. Я уважаю, що в демократичній пресі можна писати багато більше, ніж в якій іншій. Ви ж уважаєте, що так бути не сміє. Робіть, як Вам краще. Я ж зо всім тим, що стоїть і що робиться поза У. В., ніяк не солідаризуюся і подбаю довести це до публічного відома. Я ще не так далеко «збанкрутував». З правдивою пошаною . . .»

На цьому, розуміється, не кінець, а тільки початок . . . Мої остереження перед бурею в склянці води, залишилися зігноровані. «Наша боротьба» розгортала крила. (Стор. 145).

Що маю сказати? Коментар! Отже наслідки, що їх ми передбачили з появою «Наша боротьба» партії мого друга Багряного і яких мій друг не хотів визнати, «на ліцо». (Стор. 206).

1 жовтня. Середа. Вечір 29-го вересня для мене пам'ятковий. Ми з Лавриненком виїхали до Ульму з наміром вибороти надпартійність «Укр. Вістей». Їхали з пригодами, було дуже тісно в потязі, прибули до Ульму вечором і опісля, до першої години ночі у Багряного проговорили над справами «Укр. Вістей». Розмови були бурні, темпераментні, головне було переконати Багряного і Дацька залишити всі ті «партії» і покласти основу для нового, надпартійного, суспільно-громадського руху, за об'єднану, здорову політичну думку всеобіймаючого, ділового українства, базованого на толеранції всіх українських пігментів ідеологічних, за винятком комунізму, з газетою загального національного вияву типу американської «Свободи», яка опиралася б не на партію, а на громадянство, або організацію фінансово-господарського характеру, що його, замість партії, треба б заложити. Така газета мобілізувала б усю читацьку масу, поза бандерівцями, а згодом могла б притягнути також і бандерівців, бо вони побачили б, що з ними ніхто не буде сперечатися за «владу» в таборах, які не триватимуть довго, а говорити про діло, справу й організацію українського громадянства в широкому світі. Рано чи пізно «партії» дійдуть до точки... Вони не матимуть під собою реального ґрунту, бо наступне наше покоління не зможе розуміти наших зацікавлень, а до того, нові умови побуту поставлять перед нами також нові завдання життя.

Але я бачу, що Багрянний не може зрозуміти такого ставлення політичної справи. Він розуміє партії, ідеології, соціалізм, комунізм, фашизм, центральний комітет, генеральний секретаріят, ревалізація за провід, гра між фракціями, шахування між противниками. Це спорт. Сама по собі гра задля гри без ніякого практичного сенсу... А коли об'єднання, то це має бути ряд зустрічей окремих груп, безконечні між ними суперечки з вічно підступними «нашими» засадами, намагання одні одних обманути і в остаточному ніколи не дійти до ніякої «згоди». А ідеологи типу Донцова будуть доказувати, що саме так і треба, що перемагають не «згода в семействі», а воля одиниць, бо такий закон природи й іншого не може бути.

Я доказував, що наша еміґрація вже сама по собі є партія, наші противники в Москві її так і трактують, всі ми для них «буржуазні націоналісти», «німецькі коляборанти», «прислужники американського капіталізму» і, розуміється, фашисти, фашисти и фашисти, навіть коли Багрянний так само ненавидить це слово, як

і ті в Москві. Не зможу зрозуміти яка різниця між Донцовом в Лондоні і Феденком в Мюнхені. Що той говорить одно, а той інше. Ні, між ними ніякої різниці в наставленнях «боротися» за їх ідеали між ними самими без ніякого практичного значення для життя взагалі. Це цвіт-пустоцвіт, різних кольорів і різних запахів, який одначе не дасть ніякого плоду.

Що нам потрібно, це організації суспільної сили. Господарської, фінансової, культурної й політичної. Люди, що вийшли в світ переважно з різними фаховими знаннями, повинні їх належно використати в інтересі їх самих і всього громадського цілого. Ті, що не мають фахів, повинні їх набути. Організувати торговельні спілки, банкові корпорації, індивідуальні підприємства. (250—251).

«ПАМ'ЯТІ В. А. ДОЛЕНКА»

Подаємо частину рецензій на збірник «Пам'яті В. А. Доленка» за часом їхньої появи в пресі. Подібні за змістом нотатки були надруковані також в «Українській думці» (ч. 43 з 20. 10. 77, Лондон), «Нашому кличі» (27. X. 77, Буенос Айрес) та інших часописах. Рецензенти, як видно, правильно зауважили що вся діяльність В. А. Доленка була спрямована на згуртування українства, проти творення двох українських націй, проти існування кількох «державних» центрів, за всеукраїнську суть, наставу і боротьбу еміграції. Лише Л. Луців, співпрацівник «Науково-Літературного Вісника» у Львові і співредактор «Свободи» в Нью-Йорку, між іншим сказавши, автор найповажнішої на чужині праці з франкознавства «І. Франко — борець за національну і соціальну справедливість» (Нью-Йорк — 1968 р., 654 сторінки), делі-

катно критикує «крутіство» Селянської Партії, яка виступає проти адміністративного центру Католицької церкви в столиці України.

Православна віра і досі залишається однією з найхарактерніших ознак українськості, заборолом українців проти чужих, часто ворожих, згубних впливів. Як співзасновник УАПЦ, В. А. Доленко відверто, без «крутіства», заявив, що «католицькому патріархові в Києві не місце!». Насильне створення уніяцької Греко-католицької церкви ставило за мету окатоличення Сходу Європи, здійснюване згодом як «єкуменічна діяльність», «апостольська праця» і т. п. Та «рор і сбор», як слуги єзуїтів зневажливо називали західньоукраїнського священика і селянина, хребет нашої нації, повільно, але невпинно надали церкві українського характеру і змісту,

подібно, як збройно проти католицького ствердив себе український козацький народ на сході. Ту звитьажну боротьбу за українське майбутнє славить український національний гімн де гордо наголошувється, що ми — козацького роду!

Та не буде краще,
Та не буде краще,
Як у нас в Україні:
Що немає жиди,
Що немає ляха,
Немає грії! —

співалося в усіх кінцях української землі (М. Костомаров «Б. Хмельницький»).

На чужині «князі» церкви, офіційно вже названої католицькою, торують зворотній шлях. Спроби поставити всеукраїнську еміграцію в умови галицької провінції минулих віків с її знеціненням, ослабленням та, тим самим, посиленням ворога і засобів поневолення безбожною Москвою українських християн на Батьківщині. Докладніше про це — в розділі «Наддніпрянська плятформа. VI. Захист українських національних церков», сторінки 119—122 рецензованого збірника. — «УЗ».

Григорій ІВАНЕНКО

ПАМ'ЯТНЕ ВИДАННЯ

(«Християнський голос» ч. 38/18. 9. 1977 р.
Schönbergstraße 9, 8000 München 80)

Згадану пам'ятну книжку опубліковано у видавництві «Логос» у Мюнхені. Її укладач Юрій Семенко в передмові під заголовком «Життя для України» зазначає: «Збірник «Пам'яті Володимира Андрійовича Доленка» є спробою задокументувати й відтворити шлях людини, котра протягом усього свого свідомого життя мала лише одну мету: добро українського народу, здобуття і забезпечення його свободи у власній державі — Українській Республіці. Понад десять років ув'язнення у комуністичних концентраційних таборах і тюрмах, поневіряння майже більше половини свого віку на чужині — спочатку після відбуття терміну покарання за межами України, в Росії, згодом на Заході — такі наслідки вірності народові, а також його власній боротьбі за здійснення заповіту Великого Кобзаря Тараса Шевченка про правду, силу й волю у своїй хаті».

Так кількома реченнями змальовано портрет людини, котра й справді присвятила себе своєму народові. Звичайно, цією однією

цитатою не відтворити увесь життєвий шлях Володимира Доленка, політичний світогляд якого формувався під керівництвом засновника Революційної Української Партії Миколи Міхновського, а потім під впливом Михайла Грушевського та Сергія Єфремова. Але у вказаних словах схоплено все те, що творило ідеал незламної людини, справжнього політичного та громадського діяча.

В. Доленко, чию діяльність радянська пропаганда не раз намагалася очорнювати на сторінках преси, помер 7 серпня 1971 року в Новому Ульмі (Західна Німеччина), в тому місті, яке після 2-ої світової війни можна було назвати «українською колонією». Доленкові йшов вісімдесят другий рік. А за цим віком приховувалася біографія скромного, але й водночас рішучого та чесного громадського діяча. Вже відразу після встановлення на Україні радянської влади В. Доленко, котрого чекісти тимчасово кинули до тюрми за участь у творенні Української Народної Республіки, як тільки його звільнили, знову включається в активну — цього разу підпільну боротьбу проти комуністичного ладу. Він належить до організації «Шістка», перетворену 1923 року на опозиційну «Мужичу партію». За цю діяльність, а також за співучасть у заснуванні Української Автокефальної Православної Церкви Доленка засуджують до табірної каторги. Він перебуває вже кілька років у таборі, коли відбувається в Харкові, в рідному місті Доленка, суд над СВУ та СУМ. За причетність до Спілки Визволення України він дістає додаткових десять років позбавлення волі. Коли Доленко опинився на еміграції, його перша мета — організувати українське політичне життя за кордоном. Одна з його найбільших заслуг — це боротьба проти насильної репатріації українців до СРСР. Як вияв власних переконань, 1948 року Доленко відновлює «Мужичу партію» під назвою «Союз Земель Соборної України — Селянська партія». І Доленків вклад до заснування Української Національної Ради в Мюнхені, як представницького центру України за кордоном, не абиякий. З цього погляду, безперечно, постать В. Доленка належить не тільки до історії української еміграції, а й до історії України, бо й та й та неподільні. І власне, збірник присвячений його пам'яті, є доказом цього. Сама книжка має понад чотириста сторінок. Вона складається майже виключно з документів, які являють собою джерело цінних інформацій для дослідника української політичної думки. У тому й заслуга укладача збірника — Юрія Семенка, який тішився довір'ям та дружбою Доленка. «Збірник «Пам'яті В. А. Доленка», — пише Семенко в післяслові, — є лише канвою, яку використовує

хтось талановитий для творення величного художнього полотна про долю Української людини Двадцятого сторіччя».

Сам факт, що така праця побачила світ виключно завдяки жертвенности однодумців Володимира Доленка, свідчить, що можна досягти накресленої мети.

Мих. ПАВЛЮК

ЩО Є ЦІННЕ У ЗБІРНИКУ «ПАМ'ЯТІ В. М. ДОЛЕНКА»

*(«Батьківщина», орган Української консервативної думки
ч. 19/15. 10. 1977 р. 362 Bathurst St. Toronto, Ontario. M5T 2S6 Canada)*

Вийшов з друку збірник «Пам'яті В. А. Доленка». Збірник містить 416 сторінок й 30 світлин. Це є видання Селянської Партії, фінансоване членами партії та упорядковане ред. Ю. Семенком.

Зміст збірника ділиться на дві частини. А саме:

1) Період політичної діяльності св. п. В. А. Доленка в Харкові до виїзду до Німеччини. В цій частині є дуже цінні оцінки св. п. В. А. Доленка політичної ситуації в часи громадянської війни, коли в Україні влада змінювалася яких 9 разів. Крім того, є дуже цінні інформації про різного характеру українських підпільних організацій і рухів та доля тих осіб, які брали участь у цих організаціях та рухах. Подано щось біля сотки осіб, а прізвища багатьох з цих осіб ще не були подані в еміграційній пресі та в інформації про їхню долю під московською окупацією. Всі ці цінні матеріали, що є переважно в статтях, дуже корисний матеріал для наших політиків та істориків дослідників періоду від лютневої революції та до відходу на еміграцію у Вільний Світ.

2) У частині збірника, присвяченій діяльності св. п. В. А. Доленка на еміграції, цінна його оцінка політичної ситуації української еміграції на певних етапах еміграційного життя. Особливо є цінне, що В. А. Доленко на еміграції утворив архів різних документів й доручив цей архів повністю використати у збірнику. Біля 200 копій політичних документів подані в збірнику й це дає можливість досліджувати ці документи, а не лише по коментарях до них. Отже, еміграційний період в збірнику є майже повністю удокументований, що є дуже цінне для істориків та політиків. Оригінали документів передані на схов до Української бібліотеки ім. С. Петлюри в Парижі.

Оскільки це видання Селянської Партії, то у декого може ви-

никнути думка про одностороннє наświetлення. Але на 37 сторінках подані удокументовані документи різного характеру — напади на діяльність Селянської Партії та її лідера. Отже, як пишуть англійці, зміст збірника є убалюючий. Це є теж дуже цінна особливість збірника для істориків та політиків, бо читачеві не треба вишукувати погляди опонентів про діяльність Селянської Партії на еміграції.

Окремо хочу висловити мою персональну подяку ініціаторам видання «Пам'яті В. А. Доленка» панам В. Огородникові, Д. Мельникові та особливо редакторові-упорядникові Ю. Семенкові за вийняткове фахове редагування такого колосального матеріалу.

Лука ЛУЦІВ

ПРО НОВІ ВИДАННЯ

*(«Свобода» ч. 275/14. 12. 1977 р. Р.О. Box 346, Jersey City, NY 07303.
30 Montgomery Street, Jersey City, NY 07302, USA)*

Юрій Семенко. «Пам'яті В. А. Доленка», Союз Земель Соборної України — Селянська Партія. Мюнхен, — 1975, стор. 416.

Треба ствердити, що Союз Земель Соборної України — Селянська Партія гідно вшанувала свого голову Володимира Андрійовича Доленка, видавши цей товстий Збірник, в якому збережено матеріали не тільки про одну особу, але й про ті «тривожні, небезпечні і трагічні часи», які заіснували були під час та після другої світової війни в Україні та на скитальщині.

Редактором цього видання є Юрій Семенко, який двадцять років тісно співпрацював із В. Доленком і який написав три четверті цієї книжки. Спогади самого В. Доленка займають 26 сторінок, Кость Панківський називає В. Доленка «ентузіястом єднання» (стор. 63—83), Митрополит Василь Липківський пише про Доленка як про «визначного діяча УАПЦ».

Ю. Семенко при кінці цього видання написав, що «Збірник 'Пам'яті В. Доленка' є лише канвою, яку — сподіваюся! — використовує хтось талановитий для творення величного художнього полотна про долю української людини в ХХ столітті. Мої здібності кедостатні, щоб відтворити образ В. А. в його всебічності, який виходив із становища єдності українського народу, прагнув державними методами гасамперед до його національної згуртовано-

сти, основи свободи людини, територіяльної соборности і незалежності України».

В першій частині цієї книжки вміщені документи й матеріяли про насильну репатріацію 1945—51 рр., бо Москва хотіла знищити українську еміграцію. В другій частині цього збірника, як пишеться в передмові, маємо «коротку історію боротьби демократичної частини великоукраїнської еміграції, об'єднаної в СЗСУ — Селянській Партії, за народоправні ідеали та правопорядок серед української спільноти на чужині».

Збірник «Пам'яті В. А. Доленка» дає багато матеріялу про життя й працю цього українського діяча, що народився 1889 року, а помер в 1971 році в Новому Ульмі в Німеччині. Немає місця на те, щоб реферувати багатющій Збірник про Доленка, згадаємо тут тільки його інтерв'ю з редактором «Свободи», яку він був відвідав в 1953 році. На запит про внутрішню політику він відповів:

1. Досі не зроблений єдиний національно-державний плян визвольної боротьби.

2. На еміграції маємо близько п'яти еміграційних «держав», замість єдиного загальновизнаного еміграційного Державного Центру.

3. Наш Державний Центр діє вже як партія, а партії діють як держави.

4. Місце всіх українських патріотів в лавах єдиного українського національно-державного визвольного руху, очолюваного Національною Радою . . . Життєві інтереси нашого народу — це повне об'єднання всіх українських етнографічних земель в єдину соборну національну державу . . . Воля народу має бути виявлювана в демократичній спосіб. (Прощу пам'ятати, що це інтерв'ю було дане «Свободі» 11 квітня 1953 р.!). Від того часу до смерти Доленка в 1971 році і навіть досі, не багато змінилося на крає, бо й далі Державний Центр часто діє як партія, а деякі партії діють як держави і немає «єдиного загально-визнаного еміграційного Державного Центру». Автор збірника про Доленка дивується, що президент Микола Лівіцький і голова Проводу ОУН Олег Штуль-Жданович прислали співчуття з приводу смерти Доленка, а «Шлях перемоги» про цю смерть помістив був «на останній сторінці п'ять рядків, надрукованих найдрібнішим шрифтом». Провід Селянської Партії діяв інакше в подібних випадках смерті своїх політичних противників — як про це читаємо на 405-ій сторінці.

Хто хоче пізнати, або пригадати собі, наше політичне життя в останніх десятиліттях, хто хоче пізнати дії наших партійних провідів (автор вживає слова «Крутіїство»!), той повинен прочи-

тати книжку «Пам'яті В. А. Доленка», який боровся проти такої політики. В цій книжці читач знайде і те, як інші партії ставилися до Селянської Партії, як її називали «розкладницькими анархізованими елементами», і те, як провідний діяч Селянської Партії називає членів УНРади «пияками, розпусниками і просто титульованими нездарами, які не могли не програти національно-визвольної війни в 1917—1921 рр.». Без «крутіства» не могла обійтися і Селянська Партія, яка схвалила резолюції «проти створення адміністративного центру Католицької Церкви в столиці» і дивується тому, що проти «українського селянства» виступили за ті резолюції інші партії в УНРаді, хоч ці резолюції «мали виключно теоретичний характер». А який інший характер вони могли мати? «Теорія» свое зробила... Патріярхату немає.

В книжці надруковані цікаві матеріали, оригінали яких передано до Української Бібліотеки ім. С. Петлюри в Парижі. У Збірнику надруковано понад 25 світлин, головним чином осіб, що про них розповідається. Книжка дає багато цікавого матеріалу, як сварилися між собою окремі групи нашої еміграції, це значить як вони «політикували».

КНИЖКА «ПАМ'ЯТІ В. ДОЛЕНКА»

(«Українське козацтво», ч. 1—2 (46—47) / 1978,
2346 West Price Street, Chicago Ill. 60622. USA)

Написав її Юрій Семенко. Мюнхен — 1975 р., «Логос», сторінок 416.

Праця добре зредагована і багато ілюстрована цікавими знімками. Вона містить збірку статей таких авторів: В. М. Шевченка, В. А. Доленка, В. Ф. Сеника, Митрополита Василя Липківського, К. Паньківського, Ф. Бульбенка, Ю. Семенка та інших, призначених для вшанування бл. п. В. Доленка.

В. Доленко один із основників Союзу Земель Соборної України — Селянської Партії на чужині. Народився на Харківщині, скінчив юридичний факультет та Харківський Інститут Народнього Господарства. Ціле його життя пов'язане з розвитком та діяльністю СЗСУ-СП. За свою патріотичну діяльність був переслідуваний та ув'язнений советською владою. За другої світової війни дістався до Німеччини, де продовжував активно свою цілеспрямовану ідейну чинність.

Д-р М. С. ЧАРТОРИЙСЬКИЙ

Ю. СЕМЕНКО: «ПАМ'ЯТІ В. А. ДОЛЕНКА»

*Союз Земель Соборної України — Селянська Партія.
Мюнхен — 1975. Сторінок 413 + 3 несторінкованих.
(«Біблос» ч. 2 (160) / IV—VI. 1979 р., стор. 2.
238 E 6th St. New York, NY 10003. (USA)*

Цю книгу можна б назвати збірником, бо її зміст не суцільний, а радше фрагментальний, і охоплює матеріяли не лише самого Автора — Ю. Семенка, але й інших. Та й багато місця в книзі займають статті В. А. Доленка.

Писання В. А. Доленка — це «мала» історія пережитого в часи перед і в часи 1-ої світової війни, а головне — в часи Української Національної Революції 1917—1921. А ще більше присвячено місця подіям-буттю-житті й долі України під московсько-комуністичним караулом.

Праця, боротьба й арешти та терпіння майже всього українського населення, а зокрема — селян, отих «куркулів», за термінологією московських комуністичних загарбників, які впарі з домашніми дегенератами допомагали комуністичній Московії з «матері свитину злімати» . . .

Книга має багато матеріялів мало відомих і висвітлює життя, постанови, розвиток та дію СЗСУ — Селянської Партії, провідником якої був саме В. А. Доленко, що упокоївся 7. VIII. 1971 року.

Збірник цей — це велика історична вартість!

ЖИВ І ТВОРИВ ДЛЯ УКРАЇНИ

*«Наше слово» ч. 9 / 1979, кварталник Т-ва сприяння УНР
у Ковентрі (В. Британія). 31, Wyken Avenue. Wyken,
Coventry CV2 3BX*

Книгою в 414 сторінок, написаною доброю мовою і видану на гарному папері, послідовники лідера Селянської Партії Володимира Андрійовича Доленка відзначили його великі заслуги для української справи. І дійсно, перечитавши книгу «Пам'яті В. А. Доленка», можна легко прийти до висновку, що така високопатріотична людина, з освітою юриста, цілком заслуговує на пошану. І не тіль-

ки серед своїх однодумців, а і серед усього українського громадянства.

Свою політичну діяльність В. А. Доленко розпочав дуже рано, ще перед першою світовою війною, в другому по величині і значенні місті України — Харкові. А на службі селян він був ще школярем. Народився В. А. Доленко 29 квітня 1889 року в багатій селянській сім'ї, в слободі Мечебилове, на Харківщині. Першу освіту дістав у церковно-приходській школі. Екстерном закінчив гімназію, згодом — юридичний факультет Харківського університету, а ще пізніше — Харківський інститут народнього господарства.

19-тилітнім він уже знайомий із видними українськими політичними діячами, в тім числі із М. І. Міхновським. В Харкові В. Доленко пережив революцію і пізнішу окупацію. В 1921 році був посаджений до тюрми — ДОПРУ, як тоді там називалося. Звільнений він знову продовжував працювати на користь українській справі. Крім того, що він займався політичною і громадською діяльністю, В. А. Доленко ще брав участь в організації православної церкви під проводом Митрополита В. Липківського в суворі часи нової російської окупації. Про цю його діяльність писав у своїх спогадах не хто інший, як сам Митрополит В. Липківський.

Особливого розмаху дістала діяльність В. А. під час німецької окупації України і Харкова особливо. В той час він намагався зробити все можливе, аби полегшити життя українським інтелектуалам. А зробити те він міг тільки завдяки організації громадського життя і завдяки опануванню усіх провідних посад у місцевих управах. Треба згадати, що в першу зиму німецької окупації 1941—1942 року тільки в одному Харкові загинуло до 30 тисяч населення від голоду. Не було це легким ділом для В. А., бо кінці в той час переможно ішли на схід, а до того ще вони не несли добра для нашого народу, прагнучи тільки завоювати собі колонії. В. А. Доленко в той час виробив разом із своїми ближчими друзями таку політику: уважати німців за своїх союзників, які в 1918 році підписували з українцями мирний договір у Бресті. Треба сказати, що така його смілива постава оплачувалася, і німці, хоч і без великої охоти, а всеж таки давали деякі права для нашого народу. В. А. приходилося тяжко працювати не тільки з німцями. Він мусів бути завжди на сторожі проти большевицьких і староросійських агентів, які теж пролазили до місцевої управи, завдяки випадковим знайомим або знакню німецької мови. Якщо взяти під увагу ті тяжкі умови праці, то можна смілово сказати, що В. А. мав великий успіх. Він мав би ще більший успіх,

аби не раптові зміни на фронті і відступ німців не ламали його плянів.

Відходячи з рідного краю, В. А. спричинився до організованої евакуації і в такий спосіб до спасення багатьох сотень і тисяч наших свідомих людей. Разом із ним на еміграцію вийшли цілі українські організації — український комітет, обласні комітети. Ще до закінчення війни, будучи у Ваймарі, В. А. налагодив зв'язки із старою еміграцією УНР. В березні 1945 року, два місяці перед кінцем війни, він був одним із тих, хто створював Організовану Українську Громадськість, куди входила нова еміграція із східних і центральних областей, західньоукраїнська і стара УНР еміграція. Там і тоді було вирішено, що всі українці мусять діяти на користь своєму народові і краю. Одні — легально, інші — нелегально. Він мав також зв'язки із організаторами Української Повстанської Армії. Всеукраїнський Громадський Провід склав декларацію визнання і вірності законному урядові УНР.

Страшні і непевні часи настали для українців із східних і центральних областей України, які опинилися в Німеччині або Австрії. Всі вони підлягали примусовій репатріації, згідно з Ялтинським договором. Сотні і тисячі наших людей були насильно вивезені «на рідину», на явну смерть або ж каторгу. В. А. Доленко і в цей час дуже спричинився до захисту наших людей, хоч і йому самому теж грозила кожного дня насильна репатріація. Він був навіть на барикаді, коли американське військо насильно намагалось видавати наших людей советській армії. Багато людей в той час покінчило своє життя ще перед вивезенням їх, багато покінчило життя в дорозі. Матері кидали з вагонів своїх дітей. Пізніше самі скакали з вікон. Багато було й таких, які самі собі різали вени кусками шкла з розбитих вікон вагонів.

Розголос про цю страшну трагедію насильної репатріації розходився поза Німеччиною, він доходив і до Америки. З початком 1946 року публічна опінія в Америці і Англії стала на захист наших людей. Саме в цей час виступила в Об'єднаних Націях дружина президента США Елеанора Рузвельт проти цього насильства. Хоч окремі випадки викрадання наших людей ще продовжувалися, всеж таки, від цього часу і ганим людям стало трохи вільніше і спокійніше. В. А. разом із своїми друзями сміливо виступав як українець і громадянин УНР. В таборах, де була вже своя управа, старалися приютити навіть і тих наших людей, які не мали жодних документів і не хотіли вертатися «на рідину».

В ці ж тяжкі часи відбувалися сходуни, наради з ціллю об'єднання нашої еміграції для підтримки легального уряду УНР. В 1946 році відбулися установчі збори УНДС і від цього часу заіснував УНДС. Базою цього союзу була згадана Організована Українська Громадськість і тому і не дивно, що першим головою Ради УНДС був вибраний В. А., а на заступника голови управи — молодий і енергійний М. Лівіцький. Але такий поділ влади в УНДС довго не існував. Управа УНДС перебрала всю владу до своїх рук, а В. А. разом із його ближніми був відсунутий. І тому в 1947 році нова еміграція проти волі В. А., вирішила творити свою власну партію — Союз Земель Соборної України. Від цього моменту організатори цієї партії пізнали лідера УРДП І. Багряного як ревного конкурента, що не міг примиритися з існуванням ще одної політичної партії із людей нової підсоветської еміграції. Він виголошував, що його УРДП була речником всієї нової східної української еміграції. Почалися робитися наклепи, писатися пасквілі навіть у тій же газеті, яку підтримували усі нові східні емігранти — «У. В.». В тій газеті була поміщена знімка лідера СП, взята з англійської газети «Телеграф анд Аргус», а під нею додали свій коментар: фіюер із своїм почотом райхскомісаром і гавляйтером, УРДП не могло стерпіти підпису в англійській газеті, де В. А. називалося світовим вождем вільних українців. Ті вульгарні виступи проти В. А. і взагалі проти інакодумуючих, примусили задуматися багатьом. В цей же час почалося нищення такої популярної військової організації — УНГ, якою керував Бульба-Боровець. І. Багрянний не міг стерпіти, щоб хтось у його партії мав більший авторитет, а Бульба-Боровець не міг погодитися, що ним мають керувати партійні комісари.

В. А. Долецько був вибраний на першому з'їзді СЗСУ лідером і залишився він ним аж до своєї смерті. Він увесь час був пропагатором участі в Українській Національній Раді, бо уважав її за ту установу, де мали б зустрічатися і обговорювати усі національні справи усі представники української громади. Невідомо, як стояли б справи УНРади сьогодні, але можна було б сподіватися, що В. А. не погодився б на руйнування УНРади.

Заслугою В. А. Доленка було ще й те, що він зкайшов і виховав свого заступника — Ю. Семенка, бо не завжди так буває, що лідер партії підготовляє собі наступника. Завдяки цьому теж ми маємо гарний спогад — збірник «Пам'яті В. А. Доленка».

«ПАМ'ЯТІ В. А. ДОЛЕНКА»

(«Українські вісті» ч. 32 (2365).

P.O. Box 12146, Detroit, Mich. 48212, USA)

Під такою назвою члени і прихильники СЗСУ — Селянської партії видали збірник про свого лідера, засновника Мужичої партії, співтворця УАПЦ і СБУ на Батьківщині. Збірник являє собою історію української еміграції після другої світової війни. Один із рецензентів підрахував, що в ньому вперше надруковано близько 200 документів, які згадуються в різних бібліографіях, але для читача були недоступні. Це є звернення проти насильної репатріації 1945—48 рр., матеріяли УНДС, головою якого був В. Доленко, установчого і наступних з'їздів СЗСУ-СП, доповіді на них, листування та інше. Тут наводиться зокрема висловлювання В. Доленка з 1950 р. про СБУ — заперечення поширюваних останнім часом хибних припущень про те, що під пануванням російських большевиків в Україні ніби, крім опозиції українських комуністів, ніякого національного спротиву не було.

Загалом видання СЗСУ-СП знайшло позитивну оцінку української преси — від гетьманської «Батьківщини» (ч. 19 / 1403) до католицького «Християнського голосу» (ч. 38 / 1495), які не щадили В. Доленка за його республіканські погляди і виступи проти поширення впливу католицизму серед українців. Цінність збірника про В. Доленка ставлять вище капітальної праці трьох ОУН «Є. Коновалець і його доба». Знаний видавець і бібліограф д-р М. С. Чарторийський («Біблос» ч. 2 / 160) твердить, що «збірник це — це велика історична вартість!». Зрозуміло, однодумцям В. Доленка й упорядникові збірника Ю. Семенку, який виконує обов'язки наступника свого політичного вчителя в СЗСУ-СП, приємно чути схильні відгуки про спорудження ними гідного пам'ятника визначному політикові, що все життя служив Україні. Але що з того українству? . . . Хто хоче пізнати або пригадати собі наше політичне життя в останніх десятиліттях, хто хоче пізнати дії наших партійних проводирів (автор вживає слова «крутість»!), той повинен прочитати книжку «Пам'яті В. А. Доленка», який боровся проти такої політики», — говорить відомий франкознавець Л. Луців, рецензуючи в «Свободі» (ч. 275 з 14. 12. 77) нове видання. Він із жалем зазначає, що «кавіть досі не багато змінилося на краще, бо й далі ДЦ УНР діє як партія, а деякі партії як держави».

Ф. КОРДУБА (Мюнхен)

Ю. Семенко «ПАМ'ЯТІ В. А. ДОЛЕНКА»

*Мюнхен. Видання Союзу Земель Соборної України —
Селянська Партія. 1975, стор. 416*

Монографія присвячена пам'яті заслуженого громадського й політичного діяча В. А. Доленка. «Пам'яті В. А. Доленка» — це збірка статей Покійника, його найближчих співробітників, документів консолідаційних заходів на суспільно-політичному відтинку на еміграції після 1946 р., листування та інших матеріалів. Книга під різними аспектами заслуговує на окрему увагу, вона — особливо для дослідників розвитку української національно-державницької думки й консолідаційних процесів на еміграції — є дуже важливим джерелом інформацій. В. А. Доленко — це один із визначних громадсько-політичних діячів, діяльність якого у відродженні українства формувалась під керівництвом М. Міхновського в Харкові, під ідейним впливом М. Грушевського і С. Єфремова. Людина з академічною освітою, Доленко визначався особливими рисами характеру: людяністю, послідовністю, тактовністю, готовістю на компроміси, однак над усім він завжди ставив на першому місці проблему консолідаційної боротьби всіх українців. Він залишиться в історії наших визвольних змагань назавжди прикладом гідним наслідування. В. А. Доленко організатор підпільної «Шістки», яка в 1923 р. перетворилася у протикомуністичну Мужичу партію, один із співосновників Спілки Визволення України, Союзу Земель Соборної України — Селянської партії на чужині. Також на відтинку творення УАПЦ Доленко належав до активних діячів — «цвіту української нації», про що згадується на сторінці 34 книги.

Політична тактика людини скристалізованого формату Доленка під час німецької окупації, зокрема після розігнання Національної Ради в Києві, арештів, перейменування газети «Українське Слово» на «Нове українське слово» та зміни складу редакції, концентрувалася на доцільному протиставленні державній цілеспрямованості німців на Україні, щоб невідповідною поведінкою не наразувати народ на зайві втрати й не допустити до провалу організованої волі і бажань народу. Була це не легка справа, бо українські установи не були об'єднані, не могли спромогтися на щось організоване, продумане, ідейне (стор. 53). Крім того чорносотенці

й енкаведівське підпілля в Харкові оживили свою діяльність, а свої, які використовували тимчасовість положення, дбали про себе, не звертаючи уваги на лихоліття народу. Рівночасно «свої» та підіслані вороги засипували доносами Гестапо, вказуючи на «большевицький осередок» у Харкові при Ветеринарній 23 на чолі з Доленком. Усе це вдалося Доленкові подолати створенням Громадського комітету з представників усіх українських установ міста й області та через громадських уповноважених від народу в кожній організації. Так-то вдалося Доленкові завершити організаційну структуру українських громадських устаків цілої Харківської області, здисциплінувати провідних ідейних діячів, які об'єднано боронили інтересів народу перед німецьким окупантом. Та харківська здициплінована група під напором советських дивізій, разом із відступаючими німецькими з'єднаннями подалася на Захід і одна з перших у Ваймарі виступила на оборону насильно репатріованих до СРСР та в 1945 р. доповіддю Доленка «Сучасний мент і наші завдання» започаткувала дальший етап визвольної боротьби на еміграції.

Уже під час революції в Росії 1917 р. 28-літній Доленко був наочним свідком розгортання революційних подій в Україні. Про це він залишив короткий спогад п. з. «Революція і моя участь у ній» (стор. 11—25). Із цього спогаду довідуємося, що «на владу в Харкові» в той час претендували кадети, українські національні кола і большевики, що мали в Харківській Думі на 120 гласних 17 своїх членів. Мала група большевиків організувала в Харкові переворот з метою здобути владу, однак без успіху. Щойно за збройною допомогою з півночі, організованими загонами, большевикам пощастило на короткий час здобути владу в грудні 1917 р. У той час справжніми революціонерами були соціал-демократи, соціал-революціонери, а соціал-федералісти й дійсні українці вважалися за праві середовища. З тих часів Доленко закріпив свої національно-державні погляди на базі УНР і їх далі продовжував у своїй діяльності на еміграції. Він постійно обстоював т. зв. «Наддніпрянську плятформу», яку обосновував єдиним державно-національним фронтом. Його основна теза: «Українська держава не буде відновлена доти, доки всі стаки української нації не діятимуть єдиним сконсолідованим фронтом».

Консолідації всіх сил українців на еміграції присвятив Доленко дуже багато зусиль. Він завжди звертав увагу на державні методи дії, тобто підпорядкування інтересів окремих частин української землі інтересам всієї України, інтересів окремих станів, класів і груп — інтересам усього народу... Тому Доленко пригаду-

вав, що кожен член нашої нації, кожен громадянин Української держави повинен бути корисним членом суспільства, а українська нація — корисним членом людськості . . .

Самозрозуміло, на еміграції, організувавши Селянську партію, Доленко докладав дуже багато зусиль, щоб здійснювати консолідаційні процеси на громадському й політичному відтинках на еміграції. Однак його заходи й вперті настанови часто легковажили інші політичні середовища, про що в книзі надруковані оригінальні документи, які віддзеркалюють несприятливу атмосферу, серед якої приходилося діяти дійсно відданому патріотові України.

Документація зусиль Доленка в справі консолідації — це багатуще джерело інформацій про діючих на еміграції українських активістів, які здебільшого не потрапили відбитися від хвиль групових інтересів, часто, в образливій навіть формі, критикували серйозного, досвідченого й далекозорого українського державника. Ідеологічна школа Міхновського, впливи визначних діячів Української Центральної Ради на чолі з акад. М. Грушевським, увійшли в кість і кров Доленка, тому він жовтоблакитний прапор визвольної боротьби міцно держав у своїх руках аж до кінця свого трудолюбного життя. Після його смерті цей цілеспрямований прапор найшовся у руках послідовників Доленка, які на пам'ятку видали книгу-монографію у його честь.

Листування і документація книги є важливим історичним матеріалом для істориків-дослідників визвольної «політики» українських діячів на еміграції. Ці документи доказують, що багато із них випадково стали «політиками», не розуміючи суті правдивої політики. Політика — вмлість шукати й здійснювати компроміси. Без компромісів немає реальної політики, неможлива консолідація, неможлива інтеграція всіх сил для здобуття наміченої мети. На жаль, серед такої атмосфери діяв і помер Доленко, один із дійсно визначних діячів нечисленних рядів учасників українських визвольних змагань.

*(«Український історик 1—4 (61—64),
P.O. Box 312, Kent, Ohio 44240 USA)*

Л. ГОРЛИЦЯ

МАТЕРІЯЛИ І СПОГАДИ ПРО ДОЛЕНКА

Семенко Ю. (ред.) ПАМ'ЯТІ В. А. ДОЛЕНКА. (Збірник).

Мюнхен (Вид. Союзу Земель Соборної України —
Селянської партії) 1975, 416 стор.

(«Сучасність», ч. 4 (232) / квітень 1980, München 5, Müller Straße 33)

Серед української еміграції постать Володимира Доленка (1889—1971) належить до не дуже голосних або дуже контроверсійних, а заснована ним партія серед інших до менше популярних. Може найбільше спричинилися до цього його впертий політичний легалізм, його не менше вперта орієнтація на традиційне селянство як стовбур української нації і його виразна закоріненість у національно-визвольному русі часів з-перед більшовизму на Україні. Та як би не ставитися до його політичних поглядів і кроків, вони становлять частину історії, а три його заслуги не підлягають сумніву. Це завдяки його діяльності врятовано українську інтелігенцію Харкова, приречену під час німецької окупації на голодову смерть; це він і його група героїчно противилися репатріації в Герсфельдському таборі, відкидаючи всяке маскування під галичан і волиняків, — і перемогли. На думку цього рецензента, його третьою заслугою було те, що він послідовніше за всіх думав і дбав за зміцнення Державного центру УНР в екзилі.

Це все робить доцільним видання збірника матеріалів і спогадів про Доленка і заснований ним рух.

Упорядник збірки стисло подає у вступі найважливіші етапи життя Доленка. Далі, після короткої нотатки В. Шевченка про родовід Доленка, йде автобіографічна стаття його самого «Революція і моя участь в ній». Читачі знайдуть у ній висвітлення оточення, в якому складався світогляд її автора та визривала його рішучість працювати для визволення України. Описано політичну атмосферу Харкова 1905—1917 рр.; наведено імена визначних українських діячів, — професорів, мистців та ентузіастів-студентів, які згодом, ставши професорами формували світогляд молодшого покоління доби Визвольних змагань, а далі — зарисовано куртування громадської думки в перші роки революції, організаційні з'їзди, скликання Українського Національного Конгресу, в болях і дискусіях народження української влади в Києві та по інших містах, навалу більшовиків на Харків. Після першої хвилі червоного терору почалася праця в нових обставинах, коли більшовики ще не мали

своїх вишколених кадрів: утворення підпільного центру «Шістка» з місцевих випробуваних українських сил (пізніше «Мужича партія»), партизанські дії, початки церковно- визвольного руху УАПЦ, арешт і заслання Доленка (1926). Статтю написано стисло, але в ній насвітлено багато цікавих моментів.

У статті В. Сеника «Селянська партія в більшовицькому підпіллі» подано документальне потвердження про «Шістку», «Мужичку партію» та Доленка як її провідника, а саме — обвинувальний акт харківської прокуратури і свідчення вчасників процесу СВУ та про активну участь його в церковному автокефальному русі. Кінцевою метою діяльності Доленка було відновлення Української Народної Республіки.

Михайло Марченко-Павлюк, описуючи «Харківський період громадської діяльності . . . Доленка» за німецької окупації, характеризує його, як основного промотора організації підпільного українського руху в Харкові, на основі ним таки опрацьованої політичної плятформи («Наддніпрянська плятформа» — стор. 111—123). Досить докладно про стан і події «в Харкові під німецькою окупацією» пише й сам Доленко в статті під цією назвою.

За порядком у збірці йде доповідь Доленка «Сучасний момент і наші завдання», виголошена на засіданні екзильного уряду УНР у квітні 1945 р. в Ваймарі, яка лягла в основу Тимчасового закону про реорганізацію ДЦ УНР, з 10 червня 1948 року.

Найбільш притягає увагу спогад Костя Паньківського «В. А. Доленко — ентузіяст єднання», узятий з його книги «Від комітету до Державного Центру» (В-во «Ключі», Нью-Йорк — Торонто, 1968). Тут найповніше описано перебіг подій того страшного й непевного часу. Автор характеризує діяльність Українського громадського комітету (УГК), як називала себе група Доленка від часу приїзду до Львова і протягом еміграційного часу, до утворення в березні 1945 р. Українського національного комітету (УНК). За цей час відбулося зближення УГК з УЦК в Галиччії, а далі з Державним Центром УНР в особі президента Андрія Лівичького, заініційоване Доленком і доведене до утворення УНК.

Після капітуляції Німеччини група Доленка, «мала числом, але здисциплінована», що «складалась із його беззастережних послідовників», далі співпрацюючи з урядом УНР, — вимагала, «щоб всі без винятку українці . . . за всяких умов, заявляли про свою українську державну приналежність, а підсоветські не приховували б свого походження» (стор. 78).

Паньківський згадує, що «президія громадськості, Доленко і Дубровський, виявляла подивугідну активність. Вони видали від

себе директиви для громадянства. По лінії харитативній з'явилась «Інструкція про організацію і діяльність місцевих українських допомогових комітетів на еміграції» . . . , по лінії політичній вигущено інформацію «До спроб вийти на ширшу дорогу» (стор. 79). Тоді ж Дубровський склав обвигувальний акт від українців до суду над гітлерівцями-злочинцями.

У половині 1945 року виринають різниці в поглядах на форму українського представництва в Європі. Група Доленка і далі твердо тримає позицію Державного Центру, як одної політичної репрезентації. Паньківський пише: «Помічаючи, наскільки теоретиком і негнучким політиком є голова Громадськості Доленко, Президент відчув потребу притягти до співпраці в Державному Центрі, для зміцнення роботи і для підкреслення нашої єдності, давніх галицьких діячів з років визвольної боротьби, а пізніше активних у польській займанщині» (стор. 83).

Описові переїзду до Герсфельду й боротьби з репатріацією, навіть з кривавими жертвами, присвячена стаття Ф. Бульбенка «Під жовтоблакитним прапором проти насильної репатріації».

У другій більшій частині збірки (стст. 93—388) показано процес оформлення організації «Союз Земель Соборної України — Селянська партія» (СЗСУ-СП). Юр. Семенко, у своїй статті «20 років біля Доленка» характеризує Доленка як особистість, пише трохи й про себе, колишнього члена УРДП, що перейшов на співпрацю до СЗСУ-СП.

Ю. Семенко зібрав важливу документацію: тези доповідей, матеріяли з'їздів, листування, звернення, обіжники та партійкі пресові (часто ворожі) відгуки на адресу Селянської Партії та її діячів, нарешті й посмертні оцінки особи Доленка як державного діяча.

Ця нелегка праця, мимо дрібних недоліків, виносить на суд історії участь СЗСУ-СП в процесі творення тяглости визвольної боротьби.

IU. SEMENKO, ED., PAM'YATI V. A. DOLENKA

Munich: Soiuz Zemel Sobornei Ukrainy — Selianska Partii, 1975. 413 pp.

("Journal of Ukrainian Studies" 5 / 1980.

Department of Slavik Languages and Literatures University of Toronto.

(Toronto M5S 1A1 Canada)

Iurii Semenko's *Pam'iaty V. A. Dolenka* is a tribute to his friend and party colleague Volodymyr A. Dolenko (1889—1971), who had been leader

of Soiuз Zemel Kobornoj Ukrainy — Selianska Partiiа (SZSU—SP), one of the dozen and more émigré parties acting among Ukrainians, first in the displaced persons camps of Germany and Austria after the war and later in their countries of settlement. Semenکو's book is a mixed collection of materials by eight authors that includes articles by and about Dolenko, reports on the SP's four major conventions (1948, 1950 and 1965) and primary documents from Dolenko's archives, now stored with the Petliura archives in Paris. This collection is not an academic work. Its editor sets himself limited objectives and fulfills them moderately well; but he leaves sensitive questions unexplored. The book does, however, distil information about much of the political thinking and activities of this one current within the Ukrainian "political emigration" and will be useful to analysts interested in the postwar Ukrainian emigration.

The Selianska Partiiа is one of the smaller groupings (300 invitations having been sent out for the founding convention) that emerged among postwar Ukrainian émigrés. Its significance is that it is a party made up primarily of former Soviet Ukrainians. Its leaders V. A. Dolenko, V. V. Dubrovsky, M. Pavliuk, V. F. Senyk, K. T. Turkalo, S. F. Domazar, D. S. Melnyk, A. Vovk, M. Vetukhiv, V. M. Derzhavyn — were in the main, individuals from eastern Ukraine who had been active in the Ukrainian national movement prior to and during the revolution, as well as under the Soviet regime. Dolenko himself had been politically active together with M. I. Mikhnovsky in the Ukrainian circles of Kharkiv since 1908. During the revolution he represented Kharkiv at the All-Ukrainian National Congress, taking a centre-liberal position between the Ukrainian SRs and SDs on the left and the Russian KDs on the right. After the revolution he participated in a clandestine "Shistka" group (1920), in the "Komitet sprotyvu" (1920—4) and in the "Muzhycha Partiiа."* During this time he was involved in building up organized Ukrainian life in Kharkiv (then 70 per cent Russian) and was instrumental in the growth of the Ukrainian Autocephalous Orthodox Church. Arrested in 1926 for his activities, he served five years in the Solovki camps and was sentenced in 1931 to an additional ten. This personal background was important in legitimizing Dolenko's credentials as leader of the Selianska Partiiа when it emerged in 1948 in Germany.

Dolenko returned to Kharkiv in 1941 when it was controlled by the German army. He proceeded to build a covert network of ethnic Ukrainians that had some success in controlling the city administration of Kharkiv. After the defeat of the Germans in 1943, Dolenko and his followers ("Orhanizovana ukrainska hromadskist") withdrew to the west. They co-operated, in Krynytsia, Lviv and then in Bavaria, with the Ukrainskyi Tsentralnyi Komitet, the official Ukrainian civil authority under

the German occupation headed by Professor Volodymyr Kubiiowych. After the war Dolenko's group resisted Soviet repatriation and identified itself politically with the *Ukrainska Narodnia Respublika* (UNR) in exile, which had continued to exist in interwar Poland and had re-established itself in Germany. Dolenko was then instrumental in setting up the *Ukrainkyi Natsionalno-Derzhavnyi Soiuz* (UNDS) as a bloc democrats to support the UNR. But he soon found co-operation in UNDS to be difficult. The Galicians and old eastern-Ukrainian émigrés (the "Petliurivtsi") in the UNDS were "psykhoholichnym i politychnym nastavleniam daleki vid dumannia i bazhannia nashoho novoho pislirevoliutsiinoho selianstva" (p. 297). In 1948, the "Dolenkivtsi" split from the "Petliurivtsi" and created a peasants' union, then subsequently a political party, which hoped to unite émigrés around an anticommunist, private-market, small capitalist ideology (pp. 238—45) favorable to the peasantry (p. 109). The SZSU — SP's platform (pp. 111—22) called for the UNR to consolidate all émigré political parties and act as a government in exile (i.e., by conducting elections to the UNR, taxing Ukrainians abroad, maintaining Ukrainian armed forces and negotiating bilaterally with other governments). This was a grand, idealistic vision that aspired to the political consolidation of all Ukrainian émigrés within one political framework. Although Dolenko persisted in his ideology to call for all émigrés to consolidate politically regardless of religion or party (p. 201), he ended up, like other émigré leaders, building a group characterized by regionalism, whose members (mostly Orthodox "Sobornopravnyky") were sympathetic to only one of the Ukrainian „urches. He was unable to attract those whose politicization had occurred outside the context of interwar Soviet Ukraine. SZSU — SP is one of many Ukrainian émigré political parties that called for unity but in actuality represented only the interests of a specific social group.

Semenko's review of SZSU — SP is evidence of how impossible was the task of politically consolidating the emigration. The simple ideological objective of the "national independence of Ukraine" is far from being a program that could consolidate Ukrainians living in vastly different social and economic circumstances. As a "peasants" party, SZSU — SP did provoke some Soviet response to its political activity; but as an organization, it remained more a status, than a political class, formation. This was an organization of regional and religious elites searching for a political base rather than a party articulating the economic and political concerns of a broad number of people. The SP owed its existence more to Dolenko's personality and personal history than it did to its ability to represent the social, legal or military objectives of the immigrants in their new countries of residence.

The story of SZSU — SP, in a small way, is a reflection of the process of grand theorizing contrasted with minor social achievements characteristic of most émigré parties. Yet there are achievements, and they ought to be documented. Ethnic studies needs appraise the actual role of Ukrainian émigré parties in the development of the Ukrainian ethnic community. In this regard, this book is an important source of materials for the student of this period. It gives us valuable evidence of Soviet postwar rehabilitation methods, a good deal of discussion about the personalities and ideologies of Ukrainian émigré groups, a glimpse into the way sectarianism emerged among parties in the UNR, and a look at how émigré parties interact with Soviet political events.

The time has come to critically evaluate the postwar émigré endeavors to achieve political consolidation. By presenting the experiences and views of sections of eastern-Ukrainian émigrés, this collection enables us to ask questions that might guide the future research of other groups. For example: Would many more eastern Ukrainians have identified themselves as Russian in the emigration without political pressure from émigré parties? Can a study of the evolution of Ukrainian political groups demonstrate ethnic differences between eastern- and western-Ukrainian émigré parties? What role do émigré parties play in political struggles taking place in the USSR? This book stands as an example for other émigré groups to follow and improve upon in writing their own histories. Such histories would allow evaluative scholarly work to emerge in this area.

---

* The "Shistka" was a clandestine nationalist and Orthodox group operating in Poltava province, the members of which later became involved in the "Komitet spryvtvu", another clandestine formation that supported Ukrainization and functioned as the political arm of the Autocephalous Church in Poltava province. The "Muzhycha Partiiia" grew out of this. Over seventy people were tried and sentenced for belonging to it during the infamous SVU trials. The "Muzhycha Partiiia" is viewed as the ideological forerunner of the Selianska Partiiia.

W. Roman Petryshyn, University of Alberta

Советська преса ніколи не щадила В. А. ДОЛЕНКА. За створення Мужичої партії його шельмував, ще перед процесом СВУ, російський марксистський історик М. Покровський. Не пас задніх й ідеал українських націонал-комуністів М. Скрипник із своєю компанією. В збірнику «Пам'яті В. А. Доленка» наведені деякі пізніші нападки комуністичної преси. Там (стор. 377) подако її карикатуру «Харчуються»: на тлі розвалля УНРади біля корита США — В. Доленко.

Чого тільки не намагалися приписати В. Доленку, СЗСУ-Селянській Партії? Павло Ковальчук, наприклад, у книзі «Злочинці у наймах» (в-во Товариства «Україна» — 1975, стор. 27 і далі) з не меншою злобою, ніж свого часу органи УРДП «Український прометей» та «УВ», покривав брудною лайкою слідчого НКВД газету Селянської Партії «Український селянин». Наведемо один випад:

Коли у Сполучених Штатах Америки настала ганебна «ера» маккартизму, українські націоналістичні «проводирі» торжествували. Вони заявляли, що оскільки «в США утворився вже антикомуністичний рух меккартизму», то їм «потрібно загострити ще більше увагу й повести якнайрішучішу боротьбу». Навівши ці слова з націоналістичної газетки «Український селянин», нью-йоркська прогресивна газета «Українські щоденні вісті» 16 травня 1954 року писала:

«Чому ж цей злісний боляк, ця неофашистська потвора так подобається націоналістичним недобиткам. Адже ще недавно вони присягалися, що ніколи не любили фашизму, що, мовляв, Гітлерові вислуговувалися «з примусу», що вони завжди були «демократами». Ці темні типи ненавиділи і ненавидять демократів. Вони тільки хотіли замаскувати своє темне минуле.

Комуністична пропаганда, ведучи наприкінці 70-х років неперебірливу кампанію проти радіостанції «Свобода» і не маючи переконливих аргументів, згадала також мене кілька разів. Ці напади совєтської преси були, як завжди, брутальні за формою і брехливі змістом.

Тижневик «Неделя», що є додатком до органу уряду ССРСР газети «Ізвестія», 18. 4. 1977 р. в статті «Диверсанти в етері» зокрема твердив:

Ще в 1959 році ОУН відкомандерувала на радіо «Свобода» Юрія Семенка. Він там служить і дотепер. Ну хто не може визнати Семенка «боронцем за громадянські права»?

З перших днів окупації гітлерівцями Дніпропетровщини Юрій Семенко пішов до них на послуги. В різних націоналістичних виданнях, що були організовані з благословіння окупантів («Вільна Україна» — «Свободная Украина», «Дзвін» — «Колоск» та інші), він вихвалював фашистів і закликав винищувати все, що нагадує про совєтську владу, а також «очистити» окуповану землю від жидів, тобто ліквідувати їх.

Навіть у своєму життєписі, представленому окупаційній владі в квітні 1942 року, він на всі лади захоплювався війною і вихва-

лював окупацію. Це в той період, коли щоденно гинули сотні тисяч мирних людей не тільки в Советському Союзі.

Після війни Семенко перебував мало не в усіх антисоветських українських націоналістичних угрупованнях, редагував їхні видання, входив до складу керівництва ОУН. Тепер він служить Центральному Розвідувальному Управлінню на радіостанції «Свобода».

Відомо, що всі три відлами ОУН до кінця 60-х років виступали проти праці українців в інституціях Американського Комітету Визволення, однією з яких була радіостанція «Свобода». Ні до однієї з ОУН я ніколи не належав. Навіть навпаки: порівняно часто виступав в українській еміграційній пресі проти тоталітарних проявів в ідеології і діяльності українських націоналістів. На радіостанції «Свобода» я працював від 1955 р. за порадою і рекомендацією В. А. Долебка, лідера демократичної СЗСУ — Селянської Партії.

5. 5. 1977 р. вже сама газета «Ізвестія» (видавець — Президія Верховної Ради ССРСР) помістила велику статтю «Ось їхня 'Свобода'». В ній «Ізвестія» ще раз підігрують зварені на своїй власній кухні і давно вже «скислі ці», брехливо говорячи:

В 1959 році на радіостанцію «Свобода» був відправлений такий собі Юрій Семенко, який із перших днів окупації Дніпропетровщини перебував на службі у гітлерівців. Він друкував у націоналістичних виданнях антисемітські опуси. Щоб здобути до себе прихильність нацистів, він проголошував хвалу окупаційному режиму, прославлював агресію і тих, хто її розв'язав.

Тут же подано уривок написаного моєю рукою з соковитим підписом советської урядової газети: «Фотокопія странички біографіи предателя Ю. Семенко»:

25 серпня 1945 р. в Дніпропетровськ ввійшли німці. Я намагався бути корисним: поміг допис у новоорганізований часопис «Вільна Україна», який і був опублікований в третьому номері.

24. IX. я одержав призначення в Апостоліаську середню школу, де й працював в 6—7, частково в 8—10 класах з 1. жовтня по січень 1942 р., надсилаючи разом з тим кореспонденції в «Дніпропетровську газету» про відбудову краю «без жида і ляха».

Припоминаючи минуле, згадую, що через вороже (в советському розумінні) соціальне становище батька, а також в силу власних переконань активної участі в тодішньому громадському житті брати не міг.

По національності я споконвічний українець.

Мені здається, 17. 4. 42 р. — я не потребував писати біографії, бо працював і діяв там, де всім був відомий мій рід, винищений комуністами (див. «Голод в Україні», Мюнхен — 1963, стор. 13), де всі мене знали, бо я там кародився і жив до арешту (1929 р.) мого батька та вивезення нас на північ Росії.

В Апостолівській школі я працював до 4 лютого 1944 р. Отже, якби писав свою біографію 17. 4. 42 р., то зазначив би, що «працюю». Писати в минулому часі «працював» я міг тільки після 4. 2. 44 р., вже на чужині, на еміграції. (Можливо, як поступав до УРДП?). Термінологія життєпису («часопис», «край» — у розумінні «країна») має західньоукраїнське забарвлення, яка мені подобається, але 1942 р. в Апостольовому кевідома, бо у нас не було галичан.

Малі літери підпису *втричі* більші заголовних тексту, поданого вище, над підписом.

Мрія Т. Шевченка бачити Україну «без жида і ляха» (слова із поеми «Гайдамаки») завжди залишиться ідеалом усіх українців, також, звичайно, моїм, як, зрештою, прагненням кожного народу світу визволитися з ярма чужинців, незалежно від того, як ті називаються.

Російське слово «предатель» в українській мові має два відповідники: «зрадник» і «запроданець». КПСС завжди розглядала український народ як своїх ворогів. Тому в 1933 році понад 15^{0/0} його винищено голодом. Й. Сталін, як відомо, мріяв навіть усіх українців вивезти з їхньої батьківщини до Сибіру, зрозуміло, на знищення. З тією ж метою в 30-х роках за межі України вивезено як «ворогів народу» 500 тисяч родин українських хліборобів, а серед них у складі нашої родини і мене, тоді ще хлопчика-підлітка. Комуністи, ліквідуючи нас, поводитися з нами, як із своїми ворогами. Комуністи були і залишилися нашими, нашого українського народу, моїми ворогами. Зрадник — це той, хто не дотримав прийняту присягу, порушив взяту клятву, не виконав свято обіцяного. Ніяким органам ССРСР я, звільнений від служби в советській армії, навіть формально ніколи не присягав, не клявся і ніяких обіцянок не брав. Отже, нікого не зраджував. Втеча від знищення злочинцем, як і боротьба проти нього — ворогата-комуніста — не є зрадою.

Теж саме стосується и комуністичних обвинувачень в запроданстві — прихильності до гітлеризму. Приписуване мені вихвалювання німецького нацизму та пропаганда антисемітизму спрямоване західнім органам, які виловлюють і поборюють нацистських коляборантів й антисемітів, щоб їхніми руками знищити ук-

райнського антикомуніста. Коли б я належав до вихвалювачів німецьких нацистів, їхньої політики, то працював би в якомусь із відділів їхньої пропаганди, а не як Ostarbeiter (III. 44 — IV. 45) чорнороб-вантажник вугілля в залізничному депо Ганноверу.

Згодом, в 1978 р., «Літературно-мистецький та громадсько-політичний журнал 'Всесвіт', орган Спілки письменників України, Українського товариства дружби і культурного зв'язку з зарубіжними країнами та Українського республіканського комітету захисту миру», що виходить у видавництві «Радянський письменник» (Київ) тиражем 66080 примірників, повторив по-українському сказане «загальнозрозумілою» мовою в Москві. Микола Соломатін, знавець «Голосів з того світу» — так названа його стаття на стор. 211—219 хоробро розправляєтьсЯ з примарами потойбічного світу. Йому, бачте, не по нутру їхня антикомуністичка пропаганда і проповідь демократії через радіостанцію «Свобода» та «Вільна Європа».

«Якщо в 1953 році голоси «з того світу» звучали 300 годин на тиждень, то нині — понад 2000 годин. . . В Мюнхені, на Інґлішгартен, — веде він далі, — перед входом до будинку, де міститься штаб-квартира цього диверсійного центру, і вдень і вночі стоїть постать охоронника. На таблиці англійською і російською мовами написано: «Стий! Покажи перепустку!». Навіть всюдисущим західним кореспондентам не продертися крізь ґрати таємности, якою оповита діяльність радіостанції «Свобода». Як зазначив американський журнал «Конкрет», «емігранти, які з Мюнхену хочуть повернути колесо історії на своїй батьківщині, воліють жити інкоґніто». І воно цілком зрозуміло, бо то вже не перша спроба — більше 30-ти років тому вони намагалися «повернути колесо історії» за допомогою гітлерівського фашизму».

І далі:

Радіостанція «Свобода» веде передачі 15 мовами народів Радянського Союзу, в тому числі й українською. Про історію створення так званої редакції досить відверто свого часу писав еміґрантський бюлетень «Нотатник», що видається в Нью-Йорку. Спочатку це був альянс між агентами ЦРУ і деякими буржуазно-націоналістичними організаціями. Але сталося так, що всупереч «двосторонній» угоді американці повикидали з редакції багатьох еміґрантів, а з тими, що лишилися, за словами цього ж бюлетеня, «поводяться, як з лакеями і манекенами». Хто ж вони — ці «лакеї і манекени»!

В апараті радіостанції «Свобода» служать головорізи з організації українських націоналістів (ОУН), наприклад, Юрій Семенко,

який з перших днів окупації України перейшов на службу до гітлерівців. В окупаційних газетках він всіляко вихваляв фашистський режим, закликав «очистити» українську землю від комуністів і євреїв. А нині перед мікрофоном радіостанції «Свобода» «бореться» за громадянські права.

Комуністична пропаганда зраховує всіх українських демократів загально до буржуазних націоналістів. Чому тут мене безпосередньо «записано» в члени ОУН? Наслідок неточної інформації? Приховане поширення націоналізму інформаторами з ОУН? Можливо, нападки на ОУН — намір показати тоталітарну вузькість усієї української еміграції, що, мовляв, не має нічого поза організованим українським націоналізмом?

Про ворожість ОУН до української демократії взагалі, а до СЗСУ — Селянської Партії зокрема знаємо досить. Видно це також у недавно виданих спогадах С. Мудрика-Мечника «Початок невідомого» (Мюнхен — 1984).

Про «східняків» із групи УРДП: «В. В. Григоренко — інженер, майор саперних військ советської армії, член ЦК УРДП, міністр внутрішніх справ Виконного органу УНРади» — «був політично плиткою людиною, нічого про наше минуле не читав і не знав, національного українського змісту в нього не було» (197). Генеральний секретар ЦК УРДП «Гаєнко Ф. С. був закритий в собі й злобно наставлений до галичан і католиків» (198), В. Міняйло — «нещирий чоловік, хитрун» (199).

Проф. Мазепа Ісаак був взагалі маломовним, з неясно формульованими висловами. Автор поважної праці «Україна в огні й бурі революції»* Панас Феденко — це людина в собі закохана, нестерпна. До молодого націоналістичного руху П. Феденко ставився скрайньо вороже, оплюгавував його постійно. Всі вищезгадані діячі з Придніпрянщини були дуже підступно наставлені до українців з Галичини та до католиків» (174).

Певна річ, «східняки» з ОУН цілковита протилежність: «Проф. І. Вовчук був людиною з форматом, знаменитим промовцем з природним національним змістом. К. Кононенко видав кілька солідних наукових праць» і т. д. (180). ОУН — понад усе! А в ній — провідник:

Бандера був дуже скромною людиною, не ставав у позу, мовляв, має бути так, як він каже чи хоче. Я це його скромне поведіння порівнював з поведінкою інших політичних лідерів з про-

---

* Для розширення знання тих, хто читає лише свої власні твори, уточнимо: автором трьох томів праці «Україна в огні й бурі революції» є І. П. Мазепа.

тивної сторони, з котрими я мав змогу розмовляти, як І. Багрянний, В. Доленко чи М. Лівницький.

Степан Бандера був надзвичайно працьовитим, читав багато і працював над собою. Жив скромно і не мав ніяких вибаганок до вигідного життя чи податків — не пив, не кутив. (232).

Багато злого, мовляв, натворили на чужині ті, що неспроможні були зрозуміти ОУН та протидіяти їй та служителям католицизму:

У громадському житті в ЦПУЕ та серії новопосталих організацій наростало напруження, виникала не завше здорова конкуренція. Це мало місце у зв'язку з дедалі численнішим творенням та відновлюванням політичних партій. Було напруження і на полі церковному. Пізніше в Ашафенбурзі дійшло до гострого непорозуміння, коли створено в протизвагу до УАПЦ Соборноправну Церкву під керівництвом єпископа Григорія. До розбиття в УАПЦ довела харківська група, а саме Доленко, Дубровський, Гаращенко й інші; вони потому створили партію СЗСУ. (80).

Група з Харкова на чолі з Володимиром Доленком з самого початку себе називала «Харківська Громадськість». В основному це були люди, що в час гітлерівської окупації в більшості працювали в адміністративному апараті міста Харкова. Вони всі держалися разом. Доленко довгий час робив різні заходи, щоб увійти у ближче оточення президента УНР А. Лівницького, та помимо всіх тих різних заходів його не прийняли на такі позиції, які він хотів зайняти, і тоді «харківчани» оформилися в окрему партію. Спочатку ця партія себе називала «селянською», але в грудні вони прийняли офіційну назву — «Союз Земель Соборної України» і цю назву потім затвердили на II. з'їзді в 1950 році, на якому схвалено статут СЗСУ. (91).

І тут доводиться виправити «блуди» історика з ОУН, бо, як говорить, правдою є, що В. Доленко на установчому з'їзді УНДС був обраний на голову керуючого органу — Президії Ради. Вищої позиції в оточенні президента УНР тоді не було. Спершу (в 1948 р.) створено СЗСУ, а щойно в 1950 р. додано — Селянська Партія.

У Новому Ульмі знаходилося видавництво «Українських Вістей», орган УРДП, і плянувалося там скупити всіх провідних членів УРДП. Там також хотіли приміститися члени УНДС та В. Доленко зі своїми прихильниками, — говорить далі автор «Початку невідомого». — Між ними говорилося, щоб до Нового Ульму перевезти якнайбільше своїх людей, а бандерівців якнайменше. Під цим кутом з командою табору провадив розмови В. Татарський секретар В. Доленка — Володимир Огородник, який мав при-

ягали серед бандерівців і через це попав в неласку і не на спок до Нового Ульму, а до Регенсбургу. (189).

Володимир Доленко мав тут, у Новому Ульмі, де було приблизно 700 українців, лише трьох, нічим не помітних, своїх прихильників, а пізніше до його партії СЗСУ приступив ген. А. Вовк. (192).

В розмовах з членами ЦК УРДП можна було скоро ствердити, що в них усіх не має виробленого погляду до низки питань з української національної політики. Було помітне, що терор чекістів залишив у них назавжди страх.

Зовсім інший, з психологічного погляду, був В. Доленко. Все його говорення було будоване на натяках про його здібність. Доленко ніколи не говорив відверто й ясно, чого він хоче. Президент УНР Андрій Лівницький та його оточення було насторожене до В. Доленка і довгий час його не хотіли прийняти до УНРади. Щойно тоді, коли В. Доленко ввійшов у контакти з членом «Американського комітету» Куніголмом, ставши для УНРади конкурентом у переговорах з «Американським комітетом», тоді його напівфракції — з трьох делегатів — прийняли до УНРади. Коли слухати Доленка уважно, то не відчувалося в його розмові ні переконання, ні щирости. Він у своїх виступах ніколи відкрито не називав, хто є нашим ворогом — чи комунізм, чи московський імперіялізм. Він висловлювався так: «З демократією — проти ворога». Генерал Андрій Вовк провадив з Доленком часті дискусії і його думок не поділяв. Про ці дискусії ген. А. Вовк часто мені оповідав, знаючи, що я це збережу для себе. Однак склалося так, що після чергової кризи в УНРаді Доленко бачив можливість ген. Вовка від своєї партії поставити до Виконного органу на керівника військового

ресорту. Тоді між ген. Вовком і Доленком дійшло до умови: ви поступите до моєї партії, а я роблю вас міністром військових справ. Так обидва дійшли до порозуміння. (196—197).

Ген.полк. Андрій Вовк був командиром стрілецької дивізії, міністром військових справ у роках 1921—22. Політично був докладно поінформований про уряд УНР, Симона Петлюру, гетьмана Павла Скоропадського. Знав особисто плеяду військових і політичних діячів. Довгі роки був зо мною в добрих взаєминах, ділився довірливо з різними справами. (174).

До установ «Американського комітету» — радіо й «Інституту вивчення історії СРСР» пішли на працю члени УНДС, УРДП та СЗСУ і тим самим вони занедбали діяльність своїх партій. З Нового Ульму до праці згаданих установ пішов редактор «Українських Вістей» В. Ромашко і члени ЦК УРДП Гасенко та Міняйло.

Редактор газети «Український селянин», партії Доленка, Ю. Семенко пішов на працю до радіо і коли там зустрівся з вимогою — або праця у радіо, або у газеті, то, річ ясна, він залишив редагування «Українського селянина», який припинив своє даліше існування. (203).

Наведена зневажлива характеристика членів демократичної СЗСУ — Селянської Партії діячем, який «занимав провідне місце в ОУН» (117), свідчить, що вони не належали до ОУН, не були її прихильниками. Це самозрозуміле ствердження — для комуністичної пропаганди. Для емігрантів подамо ще один уривок того ж автора. З нього, нам здається, виразно видно, що він, як і всі приналежні до «лучших людей» еліти ОУН, дбав завжди виключно про Україну, зрікаючись від будь-яких особистих вигід:

Настрій в українців, які zostали в Німеччині, не був оптимістичний. Було багато людей старшого віку, хорих, без належного матеріального забезпечення, тільки здалих на опіку німецької соціальної допомоги, існувало велике безробіття. (187). В цих умовах безгрішні С. Мудрикові запропонували посаду «коменданта поліції в Людвік-казерне, Діллінген». «Від себе я поставив умови, на яких я можу перейняти цю працю в Діллінгені, я иснуював головню на додаткову оплату та на можливість приватно мешкати. Мені було ясно, що ця нова праця буде для мене вигідніша — я зможу знайти більше часу, (181) і т. д. і т. п. . . .

Не засуджуй інших за вимушені вчинки, які сам робиш добровільно!

Юр. С-о

СИМПОЗИУМ

«БОРОТЬБА ЗА ПРАВА ЛЮДИНИ В СХІДНІЙ ЄВРОПІ»

*Українців репрезентували ректор УВУ проф. В. Янів
і голова СЗСУ — Селянської Партії Ю. Семенко*

— під таким заголовком подало інформацію «Українське слово» (ч. 2005 / 27. 4. 1980 р. «La Parole Ukrainienne» 3 Rue du Saboe, Paris VIe).

Про цей же симпозиум повідомлялося двічі на першій сторінці щоденника «Свобода» (ч. 83 / 11. 4. 80 і ч. 87 / 16. 4. 1980 р., Ukrainian Daily “Svoboda” 30 Montgomery St. Jersey City, NJ 07302 USA).

Бонн. Німеччина

Тут, поблизу цієї столиці Німецької Федеративної Республіки, 28-го березня розпочався, а 30-го закінчився триденний симпозиум на тему: «Боротьба за права людини в Східній Європі».

У нарадах, що їх влаштувала Політична Академія, Фонд Конрада Аденауера разом із Вільним Товариством Сприяння Приязні з Народами Чехо-Словаччини, взяли участь понад 50 політичних діячів, учезих-емігрантів із Польщі, Росії, Чехо-Словаччини й України та журналісти, письменники, депутати Західньої Німеччини.

На порядку денному першого днт симпозиуму була доповідь керівника справами опозиційної фракції Християнсько-Демократичного і Християнсько-Соціального Союзу в західно-німецькому парламенті депутата Тергарда Кунца з Берліну «Безпека і свобода в Європі» та виступ головного редактора газет «Райніше Меркур», «Христ унд Вельт» Людольфа Германна із

Кельну «Основи християнства — альтернатива до соціалізму».

В чотирьох робочих групах обмірковувалося питання демократичної опозиції, марксизму й християнства в країнах соціалістичного бльоку та «порушення прав людини — закономірність комуністичної системи». До складу цих комісій входить колишній член Академії Наук Історичного музею в Празі д-р Ян Тезар, редактор німецькомовного видання журналу «Континент» Корнелія Герстекмайер, співпрацівник радіостанції «Німецька хвиля» д-р Рудольф Штребінгер, який у Празі видавав щоденну газету «Людова демокраціє», недавній професор східноберлінського університету ім. Гумбольта д-р Гельмут Нітше, колишній ігумен монастиря Прага — Бревнов д-р Анастас Опачек, керівник Чехо-Словацьких християнських демократів на чужині Ярослав Куза, журналісти Александр Дрозджинський, який походить із Варшави та Юрій

Белов із Ленінграду. Українців представляв Юрко Семенко, голова Української Селянської Партії з Криворіжжя, який виступив з доповіддю «Фази розвитку східноєвропейського комунізму, його сучасна криза».

Керував симпозіумом міжнародний шаховий гросмайстер Людєк Пахман, неодноразовий чемпіон Чехо-Словаччини, автор кільканадцятьох книжок з теорії шахової гри та на політичні теми.

Скликання симпозіуму було заплановане ще на початку осе-

ні минулого року. Тому, що вторгнення советської армії до Афганістану перебуває тепер в центрі уваги всього світу, який розцінює його як неспровокований напад СРСР на нейтральну країну, поділився думками про політичне становище після цієї нової агресії Советського Союзу д-р Бруно Гек, що був міністром у кабінеті канцлера Аденауера, та відомий німецький політик граф Гуїн, остання книжка якого «Напад. Дії Москви до світового панування» кабрала великого і заслуженого розголошу в Німеччині.

*

Бонн. Німеччина

Як уже коротко інформовано, тут від 28 до 30-го березня, відбувся симпозіум на тему: «Боротьба за права людини у Східній Європі» з участю видатних представників і знавців цієї боротьби. Українців репрезентували на тому симпозіумі, крім згаданого вже в попередньому повідомленні, ред. Ю. Семенка, голови Союзу Земель Соборної України Селянської Партії, ректор Вільного Університету в Мюнхені, проф. д-р Володимир Янів, як спеціально запрошений гість. Крім безпосередньої участі в праці комісії, він установив добрі контакти з польськими дисидентами, а також з імігрантами з Чехо-Словаччини. Деякі з них ще на Батьківщині мали стосунки з українцями і тепер мають намір зайнятися науковою працею над темою «Перший президент Чехо-Словаччини й Україна».

Робота симпозіуму була розподілена на чотири групи.

В першій групі, до складу якої входив недавній міністер баварського уряду Вальтер Штайн, звільнений із в'язниці т. зв. Німецької Демократичної Республіки Ніко Гюбнер, що був ув'язнений за відмову відбути військову повинність у німецькій «народній армії», та як дискусанти гросмайстер Л. Пахман, голова Вільного товариства д-р Вальтер Ульрих й інші, з рефератом «Фази розвитку східноєвропейського комунізму, його сучасна криза» виступив голова СЗСУ Селянської Партії Юрко Семенко, що фігурував у програмі симпозіуму як журналіст із Криворіжжя. Україна.

Реферант говорив, що в основі вчення марксизму лежить теорія про диктатуру пролетаріату, яку Ленін, Сталін та їхні по-

слідovníки здійснюють органами терору, показав залежність усіх компартій світу (до 1948 р.) від Москви, а також українських комуністів, які допомагали знищити державу свого народу — УНР, а згодом, як і комуністи сателітних країн, були ліквідовані КПСС. Діяльність реформістів марксизму розпочалася після смерті Сталіна, після революційних виступів політичних в'язнів Воркути та інших концентраційних таборів в СРСР, після повстання німецьких робітників у Берліні, польських у Познані і т. д. Нові фази розвитку комунізму є повторенням у дещо зміненому вигляді вже пройденого. Тому не слід покладати на них надію, як і на реформістів, що «причесують» марксизм, щоб надати йому привабливого вигляду. Ю. Семенко закликав виявляти опір російським нацистам ЦК КПСС, які поневолення українського й інших народів використовують для збільшення своєї сили з метою загарбання і підпорядкування нових територій.

В другій групі доповідь зробила редактор німецькомовного видання журналу «Континент», Корнелія Герстенмайер. Її тема: «Демократична опозиція в Східному Бльоці». До цієї групи належав також знаменитий серед росіян Максимов, який редагує журнал «Континент» у Парижі і буває в оточенні кандидата на посаду канцлера Західної Німеччини Йозефа Штрауса.

В третій комісії симпозиуму Юрій Белов із Ленінграду, який

у комуністичних в'язницях перебував 14 років і на Захід потрапив щойно в грудні минулого року, говорив про «Порушення прав людини — закономірність комуністичної системи».

Доповідь у четвертій групі на тему: «Марсизм і християнство в Східній Європі» зробив професор Байройтського університету і Мюнхенської вищої школи політики д-р Конрад Львов. Його доповідь набрала особливого значення завдяки підсиленню її ректором Вільного Українського Університету проф. д-ром В. Яновим, який навів дані про знищення УАПЦ і Української Католицької Церкви в Україні. Ці дані були ще раз у центрі уваги під час загальної дискусії над звітами про роботу комісії. Проф. д-р В. Янів увійшов згодом до складу редакційної комісії, що опрацювала становище до Олімпіади в Москві.

Взагалі слід відзначити, що солідні фахові виступи в подібних симпозиумах активізують українське питагня і викликають до нього симпатії.

В наслідок участі проф. В. Янова в дискусії на тему «Розпад марксизму в Східному Бльоці» доповідач М. Я. Макаренко, історик мистецтва з Москви, якого недавно випустили з в'язниць СРСР на Захід, ствердив, що серед ув'язнених в концентраційних таборах, тюрмах і під насильним дослідженням в психіатричних ніби лікарнях українці становлять понад 50 відсотків.

Поляки на симпозиумі були

представлені невеликою групою дисидентів, які лише кілька місяців тому залишили свою бать-

ківщину. Їхня постава була незалежною і гідною, а до українців навіть прихильною.

Інформації про симпозіум «Боротьба за права людини в Східній Європі» зайняли поважне місце в німецькій і емігрантській пресі. Часопис емігрантів із Чехо-Словаччини «Národní Politika» (заснований 1883 р., заборонений 1945, відновлений 1969 року, ч. 5. / V. 80, Scharfreiter Platz 12/11, 8000 München 90, BR Deutschland) в докладному звіті про перебіг симпозіуму і виступи на ньому зокрема писав:

Uvodní referát o vývojových fázích východoevropského komunismu a jeho současné krizi přednesl ukrajinský exilový žurnalista J. Semenko. Marxistické pseudovědecké učení ustrnulo v interpretaci dnešních komunistických držitelů moci v soustavu dogmat, jež mení s to vyhovět požadavkům moderní doby v

žádném odvětví společenského života, zejména ne v ekonomice, ačkoliv zde je třeba vidět prapůvodní doměnu komunistického učení. Rok 1968 znamenal pak konec reálných nadějí na reformovatelnost systému a působil jako katalyzátor rozpadu marxistického světového názoru.

*

До речі, ради інформації скажемо, що поляки про українську еміграцію знають докладно. Часто згадуваний також у солідній західній пресі журнал «Культура» (91, avenue de Foissy, Le Mesnil-Pol par 78600 Maisons-Laffitte, France) (ч. 6/393, 1980 р. стор. 100—105) у просторій статті «Україніка в Північній Америці» відвів кілька рядків «завмираючим» українським організаціям, а в тому й СЗСУ — Селянській Партії:

Zamierajaca organizacja jest „Ukraińskiej Nacjonalnyj Sojuz“, powstały również po ostatej wojnie i skupiający głównie żołnierzy armii ukraińskiej z obszarów Zadnieprzańskich. Imigranci z tych terenów należą także do „Sojuza Sobornoj Ukrajiny — Selanśkoj Partiji“, której przewodzi Jurij Semenko, oraz do „Sojuza Wyzwolenia Ukrajiny“. Sa wreszcie i „hetmańcy“, organizacja ukraińskich monarchistów, wydajaca swoj organ prasowy Batkiwszczyna.

Ю. МІЩЕНКО

КУЛЬТ БОЛЬШЕВИКІВ УКРАЇНЬСЬКОГО ПОХОДЖЕННЯ

Хвороба ракового типу роз'їдає тіло української еміграції. В наших колах поширюють зрозуміння, жаль і прихильність до комуністів українського походження, прославляють їх як наше національне багатство, що ніби прислужилися українській визвольній справі, культурі, нашому народові. Почалося з М. Хвильового, йшло через М. Скрипника. А тепер на черзі М. Куліш. Журнал «Нові дні» вже згадував як великого і славного подолянина товариша В. Затонського, Ю. Смолича, Кулика . . .

Що ми знаємо про М. Куліша? На еміграції маємо його сім'ю — дружину, сина і доньку, дальших родичів, якими вони тут уже обросли. Їхні спогади йдуть по лінії виправдання комуністичного обличчя М. Куліша — партійний квиток був «ярмом на його шії». Інші джерела — згадки про нього в советських виданнях, зокрема в спогадах московського прислужника Ю. Смолича. Як він пише у своїх спогадах «Рассказ о непокое», М. Куліша вік зустрів уперше в Одесі у 1924 р. Смолич, що був там на Куяльницькому курорті, за дорученням Блакитного мав дістати від М. Куліша його драму, відому згодом під назвою «97». Редактор газети Одеського обкому партії відрекомендував М. Куліша так: «Микола Гурович вперше взявся за перо, та й у системі НКО він працює недавно. А до того був героєм революції — у громадянську війну тут у нас на Херсонщині та Одещині був комісаром полку й творив чудеса хоробрости!». В. Біляев («Свобода» чч. 83 та 84 з 5 та 8 травня 1973 р.), який, зрозуміло, знає більше, пише, що М. Куліш був лише членом партії з 1919 р., а не комісаром полку, який, мовляв, бився тільки з Білою армією . . . Звідки це бажання вибілити комуніста? . . . Дружина М. Куліша у збірці його творів, виданих Українською Академією Наук у Нью-Йорку, намагається подати про нього відомості так, щоб ніхто нічого не зрозумів. Згадавши про повернення М. Куліша додому з царської армії, де він уже був старшим офіцером, вона нічого не говорить про його ставлення до подій в Україні, ніби тоді жодкої Української національної революції не було . . . Згадує вона його тільки тоді, коли він уже був активним організатором комуністичного Дніпровського полку та як його нагородили партійним квитком. Ніби комуністичним партквитком нагороджували бывшего офіцера царської армії без його згоди й без визначних заслуг для комуністичної влади?

П'єсу «97» Ю. Смолич привіз до Харкова, де вона після переробок і додатків була прийнята до постановки в театрі ім. І. Франка. Смолич називає цю п'єсу першою українською революційною драмою, а М. Куліша — першим українським революційним драматургом. З цим можна погодитися, бо М. Куліш написав першу революційну драму в большевицькому розумінні! А деякі емігранти ще щедріші й великодушніші в оцінці М. Куліша — «Бюлетень» (ч. 4—6 / 1984, стор. 2) УТГГ казиває його «великим драматургом»! . .

На сценах України йшли також інші п'єси М. Куліша. Деякі були удостоєні постановки в російському перекладі в Москві. Як п'єси політично сезоніві, вони були скоропрохідними, подібно до драм І. Микитенка. Єдиною п'єсою, що якоюсь мірою висунула українські проблеми, була «Мина Мазайло». Звичайно, з большевицької точки зору вірші М. Рильського, П. Тичини та інших, в яких оспівувалося комунізм, Й. Сталін теж ніби є українського поезією. Виходячи з цього критерія, можна й п'єси М. Куліша зараховувати до української драматургії. Але що дав цей мотлох нашому народові, нашій культурі?

Були в М. Куліша й інші творчі задуми, — пише Ю. Смолич. Перший український революційний драматург хотів ніби створити українську сатиричну оперету «Чорномор» чи «Під вагоном територія» з метою висміяти т. зв. українських буржуазних націоналістів. Головними особами в ній мали бути Грушевський, Петлюра, Вийниченко, Порш, Єфремов та другорядні з кардебалету, як говорив М. Куліш, отаманщини. До них він зараховував отаманшу Марусю, Старицьку-Черняхівську та також причеплену до «буржуазних націоналістів» «Соньку-золоту ручку» — одеську гангстершу Блавиштейн. Позитивними героями мали бути «наші кадри» — комсомольці та робфахівці. Як пише Ю. Смолич, оперета була майже готова. Знайшовся навіть композитор, який взявся написати музику до неї. Предбачався загальний гопак отамаків, хор членів Центральної Ради та подібна огидна нісенітниця, яка дуже подобалася Ю. Смоличеві і Л. Курбасові. Але цей, уже готовий твір, сцени чомусь не побачив. Певно влада не хотіла згадувати популярних у народі осіб, осміюваних в опереті.

Автор згаданої вже статті в «Свободі» В. Біляев порівнює М. Куліша з Бернардом Шоу, Гете, Шекспіром та іншими . . . Звичайно, порівнювати можна, бо вони мали по дві ноги і по дві руки. Але що між ними ще спільне? . . . Взагалі, прославлення комуніста — факт промовистий. В. Біляев, як знаємо, керівний діяч УН-Ради. Також і символічні титули зобов'язують! . .

Щоб ефективно продовжувати боротьбу за самобутність і самостійність, наш український народ мусить виробити велику відпорність до ворогів. М. Куліш не був звичайним хлопом. В часи напружені, критичні, коли йшла запепла боротьба, за свободу національної України, він свою драматургічну творчість свідомо поставив на службу ворогові . . .

М. КРИВЕНКО

ВОЛОДИМИР СОСЮРА

«Слава» про цього поета давно лунає «під знаком серпа і молота» в Україні. Недавно ця «слава» промайнула й у вільному світі у зв'язку з його віршем »Любіть Україну». Сам І. Багрянний негайно видав його переклад по-англійському, написавши коротеньку передмову, в якій сказав, зокрема, таке: «Вірш 'Любіть Україну' — це яскравий документ про те, як думають там вірні сини українського народу, навіть тоді, коли вони є членами КПБУ з 1917 року. Оті, що ходять не тільки під КПБУ й під комсомолом, а навіть в самій КПБУ й комсомолі (Сосюра член КПБУ з юнацьких років). В нашій боротьбі, — продовжує п. І. Багрянний, — тут, на еміграції, навколо питання про українські визвольні кадри ця заява В. Сосюра хай буде повчальним документом для всіх наших опонентів, що хотіли би всіх Сосюр, Хвильових і Влизьків замикати в клітки й виривати їм чуби по волосинці».

Звичайно, розглядаючи лише один вірш, ніколи не можна дати правдивого висновку про те, як думає поет-комуніст В. Сосюра, чи скажімо, якийсь інший поет-комсомолець.

Коли читаємо поезії В. Сосюра і приглядаємося до його громадської та партійної діяльності, неминуче приходимо до висновку, що він ніколи не був вірним сином України. Еміграційною книжкою, в якій можна дещо прочитати про В. Сосюру й деякі його вірші, є збірник «Засуджене і заборонене». Але її упорядник В. Гришко правду в ній про В. Сосюру або замовчав або сфальшував. Зроблено це для того, щоб переконати читача, що, мовляв, головні українські визвольні кадри в компартії та комсомолі. Прийняти на віру в цій книжечці можна лише дуже скупі біографічні відомості про В. Сосюру. Їх можна знайти й у збірці його віршів «Вибране», виданій у Києві 1954 року. Тут довідуємося, що В. Со-

сюра народився 1898 р. в родині шахтаря в Дебальцєвє на Донбасі. Закінчив сільську двокласну школу і два курси трирічного агро-училища. В нужді і злиднях жив із самого дитинства. Вірші почав писати з 14-ти років, спершу російською мовою. Писав їх цією ж мовою і в час української національно-визвольної боротьби. Чому він цю мову вибрав? Про це В. Сосюра 1950 р. в передмові до збірки своїх віршів, написаних знову ж таки російською мовою, ствердив: «До 10-ти років я жив на копальнях Донбасу, потім у Воронежі, Харкові, на Кавказі і розмовляв по-російському. Так що російська мова для мене рідна з дитинства... Я і тепер іноді пишу вірші російською мовою тому, що не можу не писати їх. Велика російська мова! Якби не вона, я б не був би таким, яким я став!».

У листопаді 1918 року В. Сосюра пішов до дійової армії УНР. Привели його туди злидні:

І пішов я тоді до Петлюри,	Скільки нас отаких біля муру
Бо у мене штанів не було.	Од червоної кулі лягло!..

У своїх віршах і спогадах В. Сосюра говорить, що він завжди був большевиком і що, будучи в Петлюри, не знав, що Петлюра бився за інші цілі, ніж большевики. З отаким «українським національним почуттям» і «українським серцем» В. Сосюра після позарки української армії в лютому 1920 р. тікає до большевиків. Цей зрадницький крок упорядник згаданого збірника «Засуджене й заборонене» В. Гришко намагається виправдати тими ж аргументами, якими вибілює своє власне «комсомолізоване» минуле: «До більшовиків його привело просто холодне усвідомлення поразки українських визвольних змагань і розрахунок на нові можливості розбудови українського національного життя і здійснення своїх ідеалів у підсоветських умовах». Першим кроком В. Сосюри в «розбудові українського національного життя» був вступ в ряди компартії (травень 1920 р.). Він зараз же «навів на муніку знак тризуба», йому «нервово одало в плече», і його брат, якому був дорогий тризуб, повалився на землю. Та що йому брат, коли попереду ідеали комуни! Після цього вбивства брата він знову сідає на коня:

Гриви хвилями на вітрі,	Хай кулі виють темно й хитро, —
Доісторичний в небі крик.	Тепер я, хлопці, більшовик!..

Володька вирішив похвастатися й перед Петлюрою:

Петлюро! Я тепер червоний!	Пришли мені із-за кордону
Почуй же мій кривавий сміх.	П'ять тисяч гривень бойових!

Поезії його наступного періоду, як і його громадська та партійна діяльність сприяють кар'єрі В. Сосюри. Він — політпрацівник і літературний співпрацівник газети «Красная звезда» 41-ої більшовицької дивізії, систематично друкується на сторінках центральних і фронтових газет, оспівуючи ГПУ. В поемі «ГПУ» В. Сосюра виправдовує розстріл в ім'я комуні отамана петлюрівських повстанців. Пише він і відповідь на «Послання» Є. Маланюка, де топче своїми брудними московськими чобітьми й І. Мазепу, непристойно лаючи його.

1924 р. помирає Ленін. Ця подія надзвичайно пригнітила В. Сосюру. Він пише «Жалібний марш», в якому підносить до неба цього російського собирателя-завойовника.

В. Сосюра зійшовся з фанатичним борцем за «загірну комуну» М. Хвильовим та іншими комуністами. Брав участь у так званому відродженні. Та Москва, скіпивши свою владу і використавши всіх українських комуністів у своїх цілях, перекреслила всю їхню трагікомічну діяльність, а на них зробила погром. Прибитий такими подіями, наш поет пішов із своїм партквитком по шинкам. Говорить навіть про самогубство за прикладом Єсеніна. Заблудивши в лабіринті «загірної комуні», вбиває себе М. Хвильовий і М. Скрипник. В. Сосюра замовкає і після довгого роздумування знову виходить на широкий і битий московський поетичний шлях. 1937 року в автобіографічній поемі «Червоноармієць» він клянеться:

Іти завжди з братами в ногу
В цей день народові клянусь.
Клянусь і партії, й вождеві,
і дню, що в серці розцвіта.
Клянусь і вам, сади вишневі,

колгоспні села і міста,
що буду скрізь єдиним, чистим,
як наші зорі і сонця,
і з честю ім'я комуніста
нести до смертного кінця!

З цією клятвою В. Сосюра пішов 1941 р. військовим кореспондентом на фронт «вітчизняної війни». За збірку «Щоб сади шуміли» (1947 р.) одержує Сталінську премію. 1953 р. появляється збірка віршів «За мир». Воює він тут не лише проти «чорного» світу капіталу, а й проти обох українських політичних еміграцій, старої і нової. У вірші «Запруданці» на адресу українських політичних емігрантів він пише:

Ви продавали Україну
й під ноги слались, як сміття,
усім, хто нам бажав загину,
і гнули перед ними спину,
криваві виродки життя!

Але не буде вороття
тим дням, коли ви жирували
і ледь не репались од сала,
ті дні пішли у забуття
і не повернуться ніколи.

Для вас судьби замкнулось
коло
й погребні дзвони одгули.

Коли ж із неї вас прогнали
жебракувать в чужі краї,
а нагробоване забрали,
ви зненавиділи її.

Прийшла до вас негоди жура
з відплати огняним мечем,
ви проти неї стали муром,
й полтавський адвокат

Петлюра
став вашим богом і царем.

Колосся десь під вітром лине,
як моря шумного вали...
І покупця на Україну
тоді ви в кайзері знайшли.

Ви приповзли до нас, як змії.
з полками лютими заброд.

Та з допомогою Росії
український вигнав вас народ.

Ми оновили все з любов'ю,
і знову розцвіли сади,
де ви пожарами та кров'ю
свої позначили сліди.

У вільній праці геній
людський
щасливо глянув у блакить,
та замість кайзера

Пілсудський
хотів Україну в вас купить.

З народом російським ми дужі
в еднанні братньому завжди.
Не побоялись ми біди,
й знов опинились ви в калюжі.

Глуха, безсила і сліпа
не помогла вам лють зміїна.

Як сад, розквітла Україна
під знаком молота й серпа...

О, рідний край, о, рідний дім,
о, земле радісна багата,
колгоспних сіл краса крилата,
і сонце Сталіна над всім.

А десь на смітнику чужому
і чужих лахміттях ви гнили.

Де «ваші» землі, «ваші»
вишні?

Усе розвіялось, як дим...
Який фінал! Пани колишні,
і холої панам чужим.

Та що й робити вашій банді,
коли програли ви бої.

На шпигунів і диверсантів
нові вас вчили хазяї
і засилали на Україну,
як чорну нечисть і як гадь,
щоб трударів в слухну

годину
труїти, різати і вбивать...

Й замість Петлюри, що в
Парижі

упав од кулі, як бандит,
Бандеру ви зняли на щит,
щоб наміри здійснити хижі.

Коли ж фашистівська орда
посунула на край труда,
щоб покорити нас під нозі,
за нею їхали в обозі
ви блідо в бренькоті бандур
під канонади перекати,
мов зацвілілі експонати
з музею воскових фігур.

Ви думали, що вас зустрине
із хлібом-сіллю Україна
під урочистий дзвін церков,
а вас із лісу, із туману
стріляла куля партизана,
і потекла гадюча кров...

І після бурі, після мли
настала сонячна година.

Нам росіяни помогли
звільнити землю України,
звільнить і возз'єднать її

Ми зводим сталінські будови,
до комунізму ідучи.

Сади, сади на всій Україні
і лісосмуги молоді.

І в дружбі сталінській єдині
ми в животворчому труді.

Хай грають серця струни чулі!
 Я гнівом слово окрилю.
 Так. Заслужив Петлюра
 кулю, —
 Бандера матиме петлю...

.....
 І марні спроби Пентагона
 і Федерального бюро, —
 не никне долу стяг червоний.
 як не тече назад Дніпро.
 На все прийдешнього вершини

А ось один із віршів Москві:

Я про Москву співаю знову,
 її люблю еством усім.
 Москва — яке коротке слово,
 а скільки змісту в слові цім!
 Москва — у полі стигле жито
 і шум машин, і шум дібров...

В. Сосюра оспівує не тільки комуністичну Москву, а й царських генералів, московських полководців, які збільшували та зміцнювали тюрму народів — московську імперію.

Про генерала Суворова:

Твоя відвага соколина
 сіяє нам крізь даль віків.

Перед пам'ятником Пушкіну,
 І. Мазегу:

Ти, як живий, стоїш передо
 мною
 у сяйві весь, подібний до меча.

поклали соняшну печать.
 О, ні, ніколи України
 од СРСР не одірвать...
 За тебе йшов на бій я наполях
 України,
 я твій смуглявий син,
 як України син.
 Ви — матері мої, і вам
 мої хвилини,
 і кожен подих мій і спів
 і серця дзвін.

В цім слові будуть вічно жити
 народів дружба і любов.
 За тебе йшли ми на багнети,
 щоб вічно ти була жива.
 І пісню цю, як дар поета,
 прийми, любов моя, Москва!

Не раз ти ставив на коліна
 Росії лютих ворогів...

що, який відомо, знеславлював

І я цілую край твого плаща,
 що ти зросив гарячою сльозою.

Вся ця «поезія» не лишилася, звичайно, поза увагою Москви. За прислужництво В. Сосюра нагороджений орденом Леніна, Червоного прапора, «Знак пошани» та медалями.

Звичайно, І. П. Багрянний не міг не знати цієї «поезії» особисто, як він хвалиться, його знайомого. І. Багрянний її читав. Але все ж свою передмову до вірша «Любіть Україну» закінчив так: «Знімаючи шапку перед полум'яним патріотом, автором вірша «Любіть Україну», я хотів би додати таке: відколи я знав Сосюру особисто, він все був у конфлікті з окупаційною владою через свою полум'яну любов до свого народу». Запереченням цього твердження є вся творчість і життя В. Сосюри.

Юр. СЕМЕНКО

ПРО В'ЮНКІХ ВОРОГІВ, ЇХНІ ЗВИВЧАСТІ
ПОКРУЧНІ ПОГЛЯДИ І ТВЕРДЖЕННЯ

*УРДП перетворює українську еміграцію на сліпу кишку
українського народу!*

Діяльність «наших кадрів» із КП і комсомолу, які внаслідок підтримки їх ворожими українству силами та властивого українцям простодушного всепрощення до заблудлих земляків і простакуватої доброзичливості, потуранням крикунам патріотичних фраз пробралися в проводи діючих на чужині політичних угруповань, виразно свідчить, що вони залишилися на позиціях т. зв. націонал-комунізму, фракції в комуністичному русі. Як і в часи їхнього верховодіння в Українській ССР на становищі виконавців постанов КПСС, на еміграції вони незмінно вживають свою стару зброю. Нетерпимість до інших поглядів, ворожість до протикомуністичних вільнодумців. Постійне і неперебірливе поборення їх засобами неправди, морального й іншого терору. Замаскування свого злочинного супроти українського народу минулого (проведення колективізації, наприклад) і приписування його наслідків (голод 1933 р.) виключно Москві, а не своєму служінню їй і комунізові насамперед, — провідний мотив усього ними написаного. Тому вони мейже ніколи не говорять про людоненавницький комунізм, а лише про сталінізм, ежовщину, російсько-большевицький терор, що є, мовляв, спотворенням великої ідеї К. Маркса. Вихованці Комуністичного Інституту Журналістики, відповідальні працівники комуністичного апарату, бійці його ідеологічного фронту, маючи багатющі знання з питань марксизму-ленінізму, історичного й діалектичного матеріалізму, історії комуністичного руху й КПСС, у вільних умовах не видали ані однієї праці з аналізом і критикою комуністичної ідеології та її кривавих для людства результатів. Хирляві брошульки з історії КПУ, переважно, зрештою, переповнені спотвореними даними і, зрозуміло, фальшивими висновками, служать виправданню діячів української національності в комуністичному русі. Вони врятували свої цінні особи, живуть у достатках і навіть у розкошах, здобули численні найпочесніші звання голів, генеральних секретарів і т. п., якими хизуються, немов советські генерали своїми орденами й медалями, а по собі, як уже видно, залишають значно менше ство-

реного українськими політичними в'язнями в комуністичних тюрмах і концтаборах.

Теза про «наші кадри в КП і комсомолі» могла зродитися лише в голові колишнього або теперішнього комуніста. Виголошена вона виключно для виправдання свого минулого прислужника в лавах КПСС, бо ніякого впливу на отверезіння «наших кадрів» в УСССР не має. Єдина її дія — розсвареність еміграції та витрачання сил, які можна було б спільно спрямувати проти ворога. Примирення частини українських організованих закордонних націоналістів із згаданою тезою — наслідок їхньої орієнтації в минулому на ідеї німецького нацизму або теперішньої залежності від ворожих Україні сил, могутніх також на Заході. Ніхто ще, здається, не звернув уваги, що І. Багряний висловився не про українські державно творчі кадри в КП й комсомолі, а про «наші кадри», тобто кадри УРДП в КП і комсомолі? А знаємо, що всі слова в назві УРДП — варваризми, запозичені з чужих мов, за винятком першого, вжитого для свого маскування в колі українських патріотів.

Захист тези про «наші кадри в КП і комсомолі» здійснюється по-комуністичному засобами фальсифікації, цензури, брутальних неперемірливих нападів на супротивників «кадрів».

А. Амальрик у своєму есеї, що здобув широкого розголосу на Заході, «Чи проіснує Советський Союз до 1984 року?» гадає, що можлива війна ССССР з Китаєм «викличе спалах російського націоналізму — «Ми їм покажемо!» — і одночасно дасть деякі шанси неросіянам. Він говорить, що з розпадом ССССР «безмежно зростуть націоналістичні тенденції серед неросійських народів ССССР, насамперед у Прибалтиці, на Кавказі і в Україні». «В ряді випадків носіями таких тенденцій, — гадає він, — можуть стати національні партійні кадри, які будуть міркувати: хай російський Іван сам дає собі раду із своїми труднощами». (А. Амальрик «Чи проіснує Радянський Союз до 1984 р.?', Париж — 1971, стор. 60).

Характерно, що ОУНм, видаючи твір советського дисидента, піддав його своїй цензурі — духовому терору на догоду, очевидно, українським націонал-комуністам на чужині, з якими ці націоналісти спілкуються. Видавці українського перекладу скастрували ті роздуми А. Амальрика, які підтверджують, що «наші кадри в КП і комсомолі» можуть виступати проти Москви в інтересах самозахисту, ствердження і зміцнення свого панування, здійснення комуністичного будівництва поневоленням власного народу. Після наведеної вище цитати викинуто неприємні для апологетів «кадрів КП і комсомолу» тверезі роздумування А. Амальрика:

«Вони, національні кадри, прагнутимуть до національної окремішності ще й тому, щоб, уникнувши загального безладдя, що насуватиметься, зберегти своє привілейоване становище». (А. Амальрик «Просуществует ли Советский Союз до 1984 года?», Амстердам — 1969, Фонд Герцена. Цей фонд першим видав твір А. Амальрика і за ним зберігаються всі права, також, зрозуміло, права перекладу. А чи дав він ОУНм право на цензуру думок А. Амальрика?).

Це не поодинокий випадок цензури — насильства, засвоєного ще в часи здійснення диктатури пролетаріату над одноосібними селянам, супроти думок інших. Так почесний голова УРДП у своїй брошурі «Молода Україна» (Новий-Ульм — 1958) намагається показати, що на позиціях «наших кадрів» стояв і С. Петлюра, думки якого він ставить на початку як епіграф. «Українські душі уряд УСССР не переборов і не перетворив по своєму образу і подобию . . . Ми думаємо, що навіть оті молоді душі комсомольців, по які особливо так полює уряд УСССР, теж не опановані ним», — цитує (стор. 42) В. Гришко ще раз С. Петлюру, зазначивши, як і належить, трьома крапками випущене. На сторінці 217 ще раз наводиться ця ж цитата, але вже без трьох крапок — без вказівки про скорочення. В. Гришко піддав цензурі ті думки С. Петлюри, які цілковито перекреслюють усю концепцію «наших кадрів»: «*Бо 'душу' продають тільки покидьки нації, сама вона непідкупна!*» Тяжко з'ясувати, які причини вимусили випустити картання С. Петлюрою «покидьків нації» — симпатії, а, може, безпосередня приналежність до них чи представництво їх? Вчитель цього цензора Ю. Шерех у публіцистиці «Думки проти течії», надрукованій у тому ж видавництві, що й «Молода Україна», піддаючи критиці Д. Донцова, засуджує його за просівання всього через сито своєї партійної цензури: «Він пропускав тільки те, що відповідало його програмі. Це знов принципово той самий підхід, що і в большевиків» (стор. 23). Отже, якщо міряти міркою незаперечного для революційних демократів авторитета Ю. Шереха, то й у В. Гришка принципово той самий підхід, що і в большевиків! . . .

Іншою, спільною всім комуністам прикметою є термінологія. В. Гришко пише в стилі советських газетярів про «доленківську СЗСУ» («УВ» ч. 13 (3. 85), «скрипниківський» правопис («УВ» ч. 10 (3. 85) та подібне. Притаманна всім комуністам нетерпимість до інакше думаючих, підміна ними дискусії з політичними супротивниками на прокльони, лайки, обвинувачення. Ще Ігнаціо Сільоне, письменник і керівник підпільної КП Італії, у час фашизму, говорив про цілковиту неспроможність В. Леніна і Л. Троць-

кого й, певна річ, визнає іхні ідей, об'єктивно та пристойно сперечатися з опонентами, що висловлюють несприйнятливі їм думки.

Не тяжко уявити, через яку січкарню пропускають пресові органи УРДП думки своїх пересічних противників, якщо їхній ідеолог-провідник без надуми маніпулює висловлюваннями великого С. Петлюри.

*Кому потрібна «клясова боротьба» серед нас
сьогодні і завтра?*

— допитливо цікавиться ідеолог УРДП В. І. Гришко в своїй брошурі «Україна сьогодні і ми» (Торонто — Нью-Йорк — 1954, стор. 98—99, 100, 102—103) і глибокомудро, як і належить такій особі відповідає:

Та коли ми ставимо питання, ми вже чуємо, як уже десь скрипить вмочене в злочу жовч перо графомана-донощика, і він ось-ось уже вискочить, як Панас з конопель, на сторінки відповідної преси з вигуком: Ви бороните комсомольців! Значить ви — комуністи! . . .

Ми навіть знаємо наперед, де з'явиться цей донос . . . Це буде, напевно, також «Український селянин», бож у передовиці числа 4-го ця газета чітко і чорним по білому повторила кілька разів: «Кожен, — прошу звернути увагу — «кожен» — кожен комсомолец і комуніст є злочинець, ворог і т. д.» Отже — сказано ясніше ясно: кожен другий, а в певних колах і кожен один, сьогоднішній студент, молодий робітник і молодий фахівець у колгоспі, а тим самим — кожен другий молодий офіцер і вояк модерних рядів советського війська, а в авіації і флоті просто кожен один є злочинець і ворог. Беручи ж це у відношенні до цілоти 41 мільйона сьогоднішнього населення України й маючи на увазі, що йдеться тут не тільки про тих, що є в комсомолі на сьогоднішній день, а про всіх тих, що за 36 років советської влади в комсомолі побували, це означає проголошення ворогом щонайменше кожного 4-го сьогоднішнього українця, тобто — понад 10 млн людей.

Ну, ясно ж, що раз це все «вороги народу», то й той, хто осмілиться взяти їх під свою оборону, теж буде проголошений «ворогом».

Але може ми перебільшуємо і дрібне, локальне явище безвідповідальності якоїсь однієї сумнівної «партії» на еміграції приймаємо за явище, варте уваги цілої еміграції? На жаль, ні. Йдеться

про явище, яке має не тільки однопартійний характер і, навіть, не тільки подиктоване злою волею. Маємо також широко поширене емігрантське нерозуміння суті справи, яке призводить до фактичного капітулювання перед безвідповідальними наклепниками навіть і таких чинників нашої еміграції, які намагаються в цьому питанні бути об'єктивними. Ось маємо перед собою навіть таку безпартійну й урівноважену газету, як «Свобода» і в ній, навіть у редакційній статті за 29 жовтня 1953 року можемо вчитати фактично те саме, що й в «Українському селянинові», тільки в інших, розумніших виразах, і лагідніших тонах. Пишучи навіть у «захист» тих людей, що їх «Український селянин» в цілому оголосив «злочинцями і ворогами», «Свобода» все ж виявляє цілковите нерозуміння суті справи.

Таку «клясову боротьбу» сьогодні в «Українському селянинові» проповідується одверто зі злою волею, а в «Свободі» мимовільно і в завуальованій формі.

Ми не можемо не сказати свого слова з приводу таких тенденцій. Як недавні підсоветські українці з *найбільшим досвідом* підсоветського життя, *ми, насамперед*, не можемо бути байдужими до кричущого затуманювання самої суті підсоветської дійсності.

Читаючи ці бундючі вислови напівгеніяльного ідеолога «революційної демократії», можна собі уявити, з якою величною осанкою проповідували і здійснювали такі злочинні ідеї і наміри компартії про суцільну колективізацію, знищення селянства, за тодішньою їхньою термінологією, куркуля як кляси. Дехто говорить, що для зрозуміння сказаного треба було б щонайменше двічі прослухати той самий курс лекцій у Комуністичному Інституті Журналістики, що й В. І. Гришко. Такі перла, мовляв, мусять ввійти в усі підручники журналістики, як неперевершені зразки мудрого красномовства. Але в дійсності за патріотичними (Україна!!) кучеряво-крученими словами-покршкою вариться нестравне їство для отруєння нашого національного організму, перетворення української еміграції на сліпу кишку українського народу. І якщо цього не спроможні збагнути провідні емігранти, то це є свідченням, що обезголовлення України ворогом, безупинне й жорстоке биття українців по голові найрізноманітнішими засобами — від підкупу до терору — дається взнаки.

Ця жуйка являє собою «національну» за формою (позірний, уявний захист українських інтересів, добра українського народу) і комуністичну змістом антиукраїнську пропаганду.

Комуністичний спосіб цієї «аргументації» полягає в тому, що вигадане подається за дійсне, на основі якого робляться ними ж

вироки. В ССРСР усі поневолені — «советський народ». В ідеолога УРДП — всі, хто побував у комсомолі, проголошені Селянською Партією на знищення так, як це здійснювала КПСС і Комсомол із 10-ма мільйонами українських селян, ліквідованих засланням і голодом. За таким же міркуванням до залізничників можна зарахувати не тільки тимчасових чи сталих працівників залізниці, а й усіх, хто проїхав поїздом між двома станціями. Між членом комсомолу й комсомольцем, між членом партії, зневажливо в народі називаного партійцем, та активним комуністом стільки ж спільного, як у пасажира поїзду з залізничною міліцією, особливо ретельною у виконанні своїх «службових обов'язків» на транспорті, чи вищим партійним керівництвом із дирекцій залізниць. Стільки ж спільного і між колишніми підсоветськими українцями на еміграції з бувшими комуністами в УРДП, які видають себе за їхніх представників і речників.

Але ще раз — про цензуру, за комуністичним зразком, ідеолога УРДП, про спотворення висловленого антикомуністами.

В «Українському селянині» ч. 4 нема передової статті. На її місці поміщено комунікат про 3-й з'їзд СЗСУ-СП, в якому жодним словом не згадуються ані комсомольці ані комуністи. У попередньому числі цієї газети передова озглавлена «Українське селянство й комуністи». Але слів, що їх подає В. Гришко в лапках як ніби цитату, також там нема. Вживані В. Гришком означення «злочинець», «ворог», «ворог народу» взяті з лайливого словника комсомольців і комуністів проти винищуваних в ССРСР комуністичними органами,

Передова стаття «Українського селянина» (ч. 3, червень 1953 р.), зокрема говорить:

«Кожен комуніст, *відданий матеріалістичній доктрині*, дбає, щоб обернути людину на тварину, позбавити її релігії, знищити підвалини родини і національної спільності, обернути добродійні суспільні відносини на постійну «клясову боротьбу». . . . Кожен комуніст і комсомолец прагне і діє для «світової революції», тобто для завоювання чужих територій, для підкорення інших народів, для плондрування їх життя, для пограбування їх майна, для надлюдського визиску їх праці, для обернення їх на свою безгласну працюючу худобу. Українське селянство не хоче такої «світової революції» і взагалі будь-яких революцій й загарбницьких воєн. . . . Кожен комуніст і комсомолец служить чужій, ворожій нашому народові окупаційній комуністичній владі, вчиняючи цим найстрашніший злочин ганебної зради своєї Нації і Батьківщини. За це в недалекому майбутньому кожен комуніст

і комсомолец відповідатиме перед судом вільної України *відповідно мірі своїх злочинів*. Українське селянство продовжуватиме боротьбу проти них, аж доки скине з себе диктатуру та не залишить безкарними всіх терористів-поработитетів українського народу.»

Де тут ті обвинувачення, що ними козиряє захисник ніби невинних десяти мільйонів (!) комсомольців і комуністів?

Не відданий матеріалістичній доктрині — не є комуністом. Хто не прагне до «світової революції» і не діє для неї, «не служить чужій, ворожій нашому народові окупаційній комуністичній владі» — не є ані комсомольцем ані комуністом. І нема чого їм боятися суду у вільній Україні. І тому вони не потребують захисників із кадрів КП й комсомолу!

Сказане «Українським селянином» нічим не відрізняється від думок С. Петлюри, зафіксованих 1925 р., напередодні його вбивства, й оприлюднених щойно 1966 року Українською бібліотекою в Парижі в брошурі «Московська воша». Автор передової «Українського селянина» не міг їх знати в 1953 р., але висловив погляди і переконання Головного отамана УНР щодо комуністів:

Отакими підпанками комуністичної партії, прикащиками її, поставленими для догляду над Україною і є комуністи-більшевики українців з роду. Як покірливі телята, вони хиллять свою голову перед московськими наказами і ретельно виконують свою службу московських наймитів. Це вони ставлять ніби українську печатку на те, щоб наш хліб і цукор вивозився до Москви. Це вони і до голоду на Україні допускають, і розстріли роблять, і через большевицьке сито все пересівають. Сидять ці прикащики в Харкві, Києві, районах та повітах. Частина їх пристала до большевиків, щоб мати добрі посади та добру платню. (86—87).

У кожного народу є такі запроданці і вилюдки, тільки у нас їх дуже багато. Це московська неволя виплодила на Україні отих перекинчиків та перебіжчиків, що за «ласоці нещасні» продають нас і помагають москалям розпнати Україну. (90).

«Всі оті комуністи — і чужі з Москви, і свої вилюдки, — то бур'ян поганий, силою насаджений і що бур'ян цей також силою треба вирвати і викинути геть з нашої землі» (94). «Судити ж їх будемо ми по закону нашої рідної землі, яку вони скривдили, осквернили та збезчестили» (96).

Що скаже на цю оцінку С. Петлюри українських комуністів «наш відомий з дитинства письменник» «із найбільшим досвідом підсоветського життя»? Хто тут «безвідповідальний наклепник» і «кричущий затуманювач підсоветської дійсности»? . .

*Комуністичний терор — проти народу,
сталінський — проти комуністів
Ленінського терору (для націонал-комуністів) не було!*

Комуністично переконані говорять про сталінський або ежовський терор, терор Постишева, російських большевиків і т. п. В Західньому Берліні навіть збудовано пам'ятник жертвам сталінського терору. Одну з притаманних особливостей комунізму (терор — наслідок «диктатури пролетаріату») приписують на рахунок однієї людини. Комунізм тим самим обілюється, змальовується як непричетний до кривавого насильства, терору. Певна річ, між комуністами і сталінським терором наявна істотна різниця. Марксисти, ради здійснення постулятів комунізму, масово винищували всіх своїх справжніх і гаданих, потенційних супротивників, навіть цілі суспільні стани. Селянство, наприклад. Сталінський терор, що був можливий лише на основі марксистської, комуністичної ідеології, спрямував свою винищувальну силу насамперед і виключно проти комуністів, яких Й. Сталін підозривав у нелояльності до свого панування. Відомо, що населення СРСР раділо з приводу здійснення цього (сталінського) терору проти комуністів і вперше в історії СРСР повністю схвалювало цю «диктатуру пролетаріату» і її вождя Й. Сталіна.

Гітлер також винищував своїх партійних товаришів-конкурентів. Згадаймо Rehm'a, начальника штурмових загонів (SA) і його компанію. Для демократів то були радісні події. Але ніхто тим розстріляним нацистам не ставить пам'ятників!..

Після захоплення влади і в час здійснювання своєї «диктатури пролетаріату» комуністи не вирішили ані однієї з поставлених перед собою проблем. Не вирішено також національного питання.

Турецька національна меншина зазнає від комуністичних органів Болгарії не менших утисків, ніж греки на тій частині свого острова Кіпр, що окупований турецьким військом напівфашистського, як твердять ліві, уряду Анкари.

Союзник А. Гітлера маршал Антонеску, слідуючи хворобливим бажанням фюрера про створення тисячелітньої Великонімеччини, мріяв про Велику Румунію, за рахунок також південних областей України, названих у час їхньої окупації Трансністрією. Румунський народ тоді говорив: «Романія Марє — мамалига наре — Румунія Велика та немає мамалиги!». Цю ж політику продовжує і Нікола Чаушеску, вихвалюваний на Заході як вождь національного румунського комунізму за спорадичні обережні його висловлювання проти політики Москви. Національне питання цей комуніст прагне вирішити засобами одержання капіталу та здійснення

власного терору. В Румунії, як відомо, проживає близько 300 тисяч німців. Кожен із них може виїхати до ФР Німеччини, якщо заплатить комуністичній адміністрації від 3 до 10 тисяч американських доларів, залежно від витрати держави на його освіту. В значно гіршому становищі перебувають представники інших національних меншин Румунії, громадяни сусідніх комуністичних країн. В Румунії проживає близько двох мільйонів угорців, що перебувають тут під жорстоким тиском насильної румунізації. В Колошварі об'єднано угорський університет з румунським, чим він власне перетворений на факультет останнього. Ліквідовано угорські дитячі садки, школи, газети, театри, двомовні написи назв вулиць, міст, пам'ятки і пам'ятники угорської старовини. Заборонено одержувати все друковане з комуністичної Угорщини.

Вихвалювані нашими «революційними демократами» ідеї «націонал-комунізму» в Югославії знайшли своє завершення там у кривавому придушенні заворушень албанців району Косово, які прагнуть до возз'єднання всіх своїх земель, що перебувають під управлінням комуністів Белграду, з (також комуністичною) Албанією.

Перелік актів терору Союзу Комуністів Югославії, як і спростування фальшивих повідомлень та тверджень «УВ», вистачив би на кілька чисел органу «революційних демократів». Для них правозахисний рух в Югославії і спрямований проти нього комуністичний терор не існує. Терором (сталінським? тітовським?) югославських націонал-комуністів знищено відповідно не менше підвладного їм населення, як в СРСР здійснювачами ідей марксизму-ленінізму. І це криваве насильство, замовчуване «революційними демократами», триває і в наш час. Ось зовсім недавно, в середині поточного, 1985-го року, Міжнародна організація амністії в своєму звіті про правове становище в Югославії навела багато фактів про арешти і засудження громадян за політичні погляди, трактує як «ворожу діяльність і пропаганду», хоч свободу їх гарантує конституція. В січні на процесі в Београді засуджено інтелектуалів за критику режиму. В хорватському місті Рула ув'язнено двох католицьких священників, у яких знайшли часописи з Лондону їхніх співвітчизників-емігрантів. Карають також захисників на процесах дисидентів «за образу політиків»... У в'язниці закінчується мандрівка поворотців з еміграції — сербського поета Мілана Младеновіча засудженого за вигадану його приналежність у Парижі до «антиюгославської організації».

І китайські комуністи, після кривавого придушення всенародного повстання тибетців у 1959 р., здійснили, подібно як Москва

1933 року в Україні, масове виинщення голодом (1960) тубільного населення загарбаної країни.

Також каригідне нехтування елементарних національних прав громадян ССРСР, безоглядна русифікація, здійснювана російськими більшовиками («націонал-комуністами» — нацистами) з метою створення советського народу шляхом їх ліквідації, не протирічить поглядам основоположників комунізму, які твердили про недержавні народи, що не мають майбутнього. До цих, приречених «історією» на знищення, як відомо, Ф. Енгельс зараховував усіх, за винятком поляків, «слов'янських варварів» Австрійської імперії — сербів, словаків, словинців, чехів, хорватів, українців: «Наступна світова війна змете не лише реакційні кляси й династії з лиця землі, а й цілковито ці реакційні народи». «Und das ist auch ein Fortschritt» (І це також є поступом) — запевняв Ф. Енгельс у редагованому К. Марксом «органі демократії» «Neue Rheinische Zeitung». Ось де лежить першопрчина голоду 1933 року в Україні!

«Револуційно-демократичний рух великого історичного масштабу якому належить майбутнє», всю свою ударну силу спрямовує не проти комунізму, а на «віджилі», «скраховані» українські течії, зокрема проти СЗСУ — Селянської Партії. Критика побічного свідчить, що лідери УРДП не бачать у комунізмові небезпеки, у всякому разі — головної загрози нашому народові і ще вільному світові. Це дає підставу зробити висновок, що вихвалювачі українських націонал-комуністів пішли на чужину не через те, що на Батьківщині будують комунізм, а тому, що його будівництво здійснюють не за їхніми фантазіями («соціалізм із людським обличчям» — шакал із лицем королеви краси світу), а за рецептами марксистів советської школи. Для українських націонал-комуністів Україна була і залишається знярядлям здійснення їхніх комуністичних ідей, з якими вони вирости. Їхні протимосковські виступи та висловлювання є відображенням українських, ворожих до Росії, настроїв нашого народу. У виданнях «революційних демократів» нема й найменшої критики комунізму. Подібно, як «десталінізація» є методом боротьби за владу в ЦК КПСС та оживлення комунізму в нових формах для здійснення старих його цілей, так і вони вживають патріотичні фрази для створення собі популярності, завоювання і ствердження своєї влади. Якби у них переважав патріотизм, а не націонал-комунізм, то вони не вживали б неперебірливих засобів у поборенні своїх інакше думаючих земляків. І тому боротьба українців проти націонал-комуністів — спрямована проти міжнародніх сил комунізму, проти всесвітнього антиукраїнства.

ПРО ВОРОГІВ СВУ В УКРАЇНІ І НА ЕМІГРАЦІЇ

20. 7. 1985 р. в Українському Вільному Університеті в Мюнхені відбувся ювілейний симпозіум «60-річчя ідеї СВУ-СУМ».

Організацію симпозіуму здійснили керівники Крайової управи СУМ у Німеччині Роман Шупета і Зореслава Мацюк. Вступний реферат професора УВУ д-ра Г. Васьковича, у недавньому минулому активного сумівця, був повністю присвячений ідеям СВУ-СУМ та їхніх провідних діячів. Наталія Павлушкова говорила про зв'язки СВУ-СУМ із національними демократами Білорусії та Грузії, зокрема з громадянами цих республік, які відбували військову службу в частинах советської армії на території України. Віце-президент УНР, бувший ректор УВУ, професор Мюнхенського Людвіг-Максимилян університету д-р Ю. Бойко-Блохин розповів про СУМ на півдні України та про свою участь у ньому в Миколаєві. Темою виступу професора Українського Католицького Університету в Римі д-ра В. Кусика були відгуки західноукраїнської преси і громадськості на процес СВУ в Харкові. О. Коваль інформував про відновлення СУМ на чужині, його виховну та видавничу діяльність.

Із рефератом, уривки якого подаємо нижче, про супротивників і ворогів СВУ-СУМ в Україні та на еміграції виступив Ю. Семенко, що його було відрекомендовано як колишнього співредактора газети «Українські вісті» й «Освобождение», теперішнього голову СЗСУ-Селянської Партії.

Велику викладову залю УВУ щертзь заповнили українські громадяни з Мюнхену. Серед них був президент УНР М. Лівницький із дружиною, о. П. Дубицький, ректор УВУ В. Янів та інші визначні діячі української політики, церкви, науки поза Батьківщиною.

Спілка Визволення України є своєрідним лякмусовим папірцем, що, як відомо з хемії, занурений у розчин, на наявність у ньому лугу стає блакитним, а від кислоти червоніє. Проти СВУ, її ідей і людей в Україні виступали комуністи всіх мастей, що тоді так чи інакше належали до властей імущих. Існування і діяльність СВУ на Батьківщині заперечують тут, на чужині, ті, хто, належачи до прошарку можновладців в УССР, поборювали її там усіма можливими засобами своєї влади, аж до цілковитого знищення цієї антикомуністичної організації і винищення національно-державних діячів. Українські націонал-комуністи на еміграції в поборенні СВУ спілкують з росіянами, вороже наставленими до

української національно-визвольної боротьби. Їхня настава цілком зрозуміла, і не було б потреби про них говорити, якби вони не захищали своїх поглядів неправдою, спотворюючи минуле, а тим самим спрямовуючи майбутнє українства у фальшивому напрямку. А наслідки від поширення неправди можуть бути не менш жахливо-внищувальні для людства, ніж вжиття атомової зброї. На цей непевний шлях блуду стала й «Енциклопедія Українознавства», редактори якої, ховаючись за ширмою *Наукового Т-ва* ім. Шевченка, нехтуючи об'єктивністю, нерозважно твердять:

У літературі переважає думка, що СВУ і СУМ не існували як орг-ції, а скорше були провокаційною вигадкою ДПУ (В. Голубничий, В. Гришко, М. Ковалевський, Г. Костюк, Ю. Лавріненко, Р. Саллівант, К. Туркало, П. Феденко), але дехто визнає існування СВУ (Н. Павлушкова, В. Плющ). Гіпотезу про те, що СВУ—СУМ як орг-ції були вигадкою ДПУ підтримує факт ін. показових процесів всесоюзного масштабу (Шахтинський процес у 1928 або т. зв. Промпартії у грудні 1930), які мали суто політ. завдання. Найправдоподібніше буде припустити, що підсудні на процесі СВУ були укр. патріотами і активно працювали для укр. нац.-культ. відродження 1920-их рр., але вони це робили більше спонтанно, не творячи якоїсь антисов. політ. орг-ції, тим більше такої, що директиви діставала б від укр. еміграції.

(«ЕУ», словникова частина, том 8, сторінка 3006).

Покликування на першого названого в дужках неповажне вже хоча б тому, що він нічого свого власного не сказав, а повторив думки однодумців. В. Гришко, Г. Костюк і К. Туркало кілька разів міняли свої погляди про СВУ. Тому їхні змінні, слизькоязикі висловлювання не можна вважати за міродайні, бо їхні твердження є взаємовиключаючими і тому не мають глузду.

«Я взагалі не знаю, чи справді були такі (СВУ—СУМ) організації», — говорив, як тепер («УВ», ч. 19 (12. 5. 85) признається, В. Гришко в 1947 р. Чи може таке незнання бути вірогідним свідченням чи достовірним свідомством неіснування СВУ? В брошурі «Молода Україна» (Новий Ульм — 1958, стор. 34—38) той же В. Гришко говорить про виниклу за співдії акад. С. Єфремова і проф. Й. Гермайзе півлегальну юнацьку організацію Товариство Єдності і Згоди: «Навколо цього ядра, очоленого Павлушковим і Матушевським, уже в травні 1925 р. почала засновуватися цілком підпільна організація молоді, головним чином студентської молоді, що в 1926 р. остаточно оформилася під назвою «Спілка Української Молоді» (СУМ)». «Як відомо, СУМ був автономною частиною ширшої «Спілки Визволення України», діячі якої — видатні діячі УНР —

керували політичним розвитком цієї молодечої організації. . . . В основному ці свої завдання СВУ—СУМ виконували добре». Згодом, перекладач із російської мови прибулих невідомими стежками з УССР «Набоїв для розстрілу» та їх редактор той же В. Гришко повторював чуже: «Опера СВУ — музика ГПУ» . . . Звичайна людина, яка не хотіла б себе соромити, ніколи не виступить із подібними взаємно заперечливими твердженнями, проголошуваними доктором філософії, ідеологом-провідником, почесним головою наймогутнішої на еміграції політичної сили (ці окреслення — з преси УРДП, а не наша «злоблива» вигадка) та ще й з апломбом і жестами В. Леніна в совєтських кінофільмах.

В списку літератури до гасла «СВУ» «ЕУ» називає книжку «Stalinist Rule in the Ukraine». A study of the Decade of Mass Terror (1929—1939) by Hryhory Kostyuk New York — 1960. В ній справді говориться (стор. 87, 88—89) про чисто мітичні і неіснуючі в УССР організації, до яких він зараховує і СВУ. А в «Нових днях» (ч. 418, стор. 5) той же Г. Костюк відзначає «єдину в минулому, виразно марковану уенерівською ідеологією та контактами з еміграцією Спілку Визволення України». Отже таки знову, нове протиріччя, заперечення раніше висловленого — лише наявне, дійсне, дійсне, а не неіснуюче, мітичне може мати контакти . . .

Взагалі все угруповання цих «революційних демократів» характеризує СВУ залежно від своїх потреб. Вони, наприклад, визнають СВУ, «в якій крапці сини і дочки України . . . героїчно в тяжких муках загинули за ідеї УНР» («УВ» з 22—29. XII. 63), щоб протиставити її «еміграційній» СВУ. Цим же крутіським шляхом мандрує і їхній журнал «Нові дні», видавець *комуністичних* «Набоїв для розстрілу» *українців*. У лютому 1984 р. він надрукував «Записки письменника» О. Кобиця, який говорить (стор. 16) про «процес винищування всього свідомого українського елемента, так чи інакше причетного чи й зовсім непричетного до сирияння СВУ». Очевидна річ, причетним можна бути тільки до реального.

Ні П. В. Феденко ні М. Ковалевський ніде ніколи в своїх творах не говорили про СУМ—СВУ як «провокаційну вигадку ДПУ». Від імени ЦК УСДРП І. Мазепа та П. Федечко писали в часописі «Діло» (25. 3. 30) про «весь теперішній *судовий процес* у Харкові . . . майже суцільну большевицьку *провокацію* за допомогою шпівнів ДПУ, методами колишніх агентів-провокаторів із царської охоранки» . . . В наступному листі («Діло», 9. 4. 30) ті ж особи обурюються з приводу інформації, поширюваної на процесі про політичний союз соціал-демократів з монархістами-гетьманцями, «вигадану самими большевицькими агентами, що самі брали

участь у творенні СВУ і очевидно цим способом інформували акад. Єфремова та інших обжалуваних».

Агенти КГБ, як знаємо з подій нашого часу, гніздилися в оточенні президентів наймогутніших західних держав, королів і канцлерів. Було б дивно, якби вони занедбали українську антикомуністичну ділянку. Певно, вони були й у СВУ. Не виключено, що слова про участь большевицьких агентів у творенні СВУ сказані для порятунку підсудних від знищення, бо за творення організації відповідальні, мовляв, не вони, а агентура ДПУ. Можливо, це є спробою збереження чистоти соціалістичних риз, що могли б потерпіти від «участі української соціал-демократії в нелегальній організації разом з монархістами». Відомо, що українським соціалістам приписують вислів: «Якщо Україна не буде соціалістичною, то не треба ніякої!». Підстави для незадоволення процесом СВУ у соціалістів, здається, були: із 45-ти підсудних 35 належали раніше до різних соціалістичних партій, а 13 із них до УСДРП («Український збірник», книга 5, стор. 93 Інституту для вивчення ССРСР, Мюнхен — 1956) — були однопартійцями П. Феденка. І ніхто з них не захищав на процесі соціалізму. Вони виступали за УНР, до уряду якого, що перебував у той час у Варшаві, УСДРП стояла в різкій опозиції. Між іншим додамо, що і полк. Є. Коновалець, розмовляючи з Є. Бачинським 24. 3. 1930 р. («Кошовалець та його доба», спільне видання трьох ОУН, Мюнхен — 1974, стор. 705), був «настроений проти УНР і сказав, що харківський процес робить їм незаслужену рекламу в Україні».

Беззаперечне одне, що діячі української національно-визвольної боротьби учасик Зимового походу П. Феденко і командир однієї з найкращих частин армії УНР корпусу Січових Стрільців полк. Є. Коновалець не виступали проти СВУ з ворожих українству позицій, як це було і є з українськими націонал-комуністами.

І якщо з приводу полемічного вислову І. Мазепи та П. Феденка можна дискутувати, тлумачити по різному, висловлювати навіть протилежні припущення, то брати М. Ковалевського на озброєння націонал-комуністів можуть лише фальсифікатори, що не числяться з фактами й думками інших. У книзі «Україна під червоним ярмом», яку називає «ЕУ» серед літератури під гаслом «СВУ», М. Ковалевський наводить слова С. Єфремова про самоорганізацію, установчі збори ініціаторів СВУ та створення ними конспіративних п'яток:

Головний обвинувачений професор Єфремов під час слідства, що його вели агенти ГПУ, зізнав, що «українська інтелігенція не могла не бути в конфлікті з тими, що стояли на ґрунті жовтня й

твори́ли пролетарську державу. Конфлі́кт цей, починаючи з перших днів революції, був завжди дуже гострий, але поразка була на нашому боці. Але ми не хотіли визнати себе за переможених, не вважали боротьбу за скінчену. Отже вирішили працювати, організуючи і підготовляючи маси, щоб слушного часу вибороти наші права» . . .

У червні 1925 року відбулися організаційні збори СВУ, на яких були присутні Єфремов, Дурдуківський, Чехівський, Гермайзе, Ніковський, Гребенецький і Старицька-Черняхівська. Всі вони являли собою провідників організації, поділивши поміж собою функції таким способом: Єфремов — голова, його заступник — Чехівський, скарбник — Дурдуківський. Надалі розпочали творити конспіративні п'ятки в установах і організаціях, кожний з членів п'ятки в свою чергу утворював конспіративну п'ятку, отже, поміж проводом організації і її низами була низка законспірованих і нікому невідомих п'яток. Єфремов заклав осередок Спілки в Академії Наук, Гребенецький — в Інституті Наукової Мови. Дурдуківський і Гермайзе працювали у шкільних і педагогічних колах, утворюючи секції: вчителів, родичів шкільної молоді і самої шкільної молоді. З останньої вийшла «Спілка Української Молоді». Чехівський кермував працею в автокефалії церкви і кооперативних організаціях. Ніковський і Старицька-Черняхівська провадили працю серед письменників і артистів і закладали п'ятки в радянських видавництвах, в тому числі й у «Держвидаві». Де кілька видавництв, як наприклад «Слово» та «Книгоспілку», вони опанували цілком. Крім того закладено п'ятки в інститутах: народної освіти, кооперативному імені Чубаря, сільсько-господарському, політехнічному, зоотехнічному. Утворено також агрономічну групу, що працювала в Паркомземі в Харкові, медицину, інженерно-технічну. Філії Спілки утворено в Харкові, Одесі, Дніпропетровську, Чернігові, Полтаві, Мтколасіві, Херсоні і Вінниці.

Бачимо, що М. Ковалевський не називає СУМ—СВУ, як йому приписує «ЕУ», «провокаційною вигадкою ДПУ», а говорить про організаційні збори СВУ та творення учасниками й однодумцями їх законспірованих п'яток.

«ЕУ» говорить, що дехто визнає існування СВУ (Н. Павлушкова, В. Плющ). До цих «дехто» можна додати багатьох членів СВУ в Україні, зокрема також В. А. Доленка, про участь якого в творенні УАПЦ згадує митрополит В. Липківський — «Історія УАПЦ», Вінніпег — 1961, стор. 96, 97, 142, 143, 144 та інші.

На другому з'їзді СЗСУ в Новому Ульмі 26. 3. 50 р. В. Доленко, якого не раз згадували на процесі СВУ в Харкові, говорив, що

Спілка Визволення охопила всю республіканську інтелігенцію, а також селянство.

«В 1923 р. «Шістка» була перетворена в Українську Мужичу (Селянську) Партію з демократичною програмою, яку в «Правді» (18. 6. 1927 р.) піддав критиці советський історик проф. М. Покровський. В квітні 1926 р. в Харкові відбулася конференція членів комітету Селянської Партії з С. О. Єфремовим, на якій було ухвалено перенести політичний центр до старої столиці України Києва і розпочати політичну діяльність загальнонаціонального масштабу.

«До речі, так постала Спілка Визволення України, яка замінила собою Братство Української Державности. Дехто ладен думати, що СВУ — це большевицький блеф, придуманий для знищення українських національних кадрів. Таке тлумачення історичних подій характерне для наших політичних Пульхерій Іванівних і Афанасіїв Івановичів, — підкреслив В. А. Доленко, — СВУ з червня 1926 р. по вересень 1929 р. охопила усю так звану петлюрівську республіканську інтелігенцію по всій Великій Україні, а також і селянство, що за часів НЕП-у сильно економічно укріпилося, а за час з 1917 р., тобто за час Української Національної Революції і війни, а потім і окупації здорово виросло в своїй національній політичній свідомості. Може бути правдою, що большевики, перелякавшись цього великого національного руху, який виник у всіх ділянках — в освіті, мистецтві, кооперації, церкві і побудований великою свідмістю й активністю селянства і селянської молоді, що організувалася в СУМ для боротьби, вирішили дати цьому національному рухові бій, для чого підмінували провокаційно політичний рух, очолений СВУ, військовим сектором, ніби керованим емісарами з-за кордону».*

Безсторонности ради видання Науково Т-ва ім. Шевченка мусіло б виголошувати не фальшиві вироки в справі СВУ, а подати повну інформацію про неї. Односторонність «ЕУ» в оцінці СВУ, тенденційне покликуння на націонал-комуністичних авторів, що висловлюють здогади сумнівої вартости й достовірности, межує із знеславленням вільної української науки, її визначних діячів, засуджених у процесі СВУ, з національним шкідництвом.

Зливою нападів і бруду на СВУ стали останнього часу *комуністичні* «Набої для розстрілу» *українців*. Докладніше про цю книгу йде мова в органі СЗСУ — Селянської Партії журналі «Україн-

---

* Збірник «Пам'яті В. А. Доленка», Мюнхен — 1975, стор. 249.

ська земля», передрукована повністю також в органі СУМ «Авангард» (ч. 1 і 2/1985, 136 2th Avenue, New York NY 10003).

22 березня 1980 року, виступаючи перед представниками різних національностей в Жидівському народньому будинку в Сідней, Австралія, колишній лавреат Сталінської літературної премії, який використав командировку до Європи для запису себе тут у дисиденти, В. Некрасов, що привіз із собою «Набої для розстрілу» і надрукував їх у редагованому ним російському журналі «Континент», сказав, що знає про покайну заяву Г. Снегірьова з випадками проти нього. «Але, знаєте, КГБ може все підробити», — була його думка. На запитання одного з присутніх жидівської національності, чи не свідчить така підробка заяви, що й «лірико-публіцистична розвідка» Снегірьова про СВУ була спеціальною фабрикацією КГБ, відповіді не послідувало. Мовчанка — знак згоди?

Ця книга спрямована проти українських національно-державних діячів і на вихвалювання націонал-комуністів. Найвиразніше сказано про це в рецензії «Документальний твір про одну трагічну 'оперу'», надруковану в журналі, що видав цей твір, у «Нових днях» за квітень 1985 р., стор. 19:

Всі зрежисеровані діалоги між прокурорами й підсудними звучать таким старосвітсько-хуторянським погейкуванням в порівнянні з тим, що на весь голос з офіційних трибун рекли Микола Куліш, Микола Хвильовий, Гиргорій Косинка, Володимир Сосюра, Олекса Влизько, Остап Вишня, Микола Скрипник, Павло Волобуев, Ол. Шумський і довгий реєстр інших?

Не всі з названих тут за життя перебували в одному таборі. Зокрема, Г. Косинка був приятелем М. Палушкова. Інші діячі тієї «буреломної» доби, як М. Хвильовий, В. Сосюра, В. Гришко іздили письменницькими бригадами в села пропагувати організацію колгооспів. Їхнім завданням було не поширення заклику «Геть від Москви!» чи «Любіть Україну!», а здійснення пляну Москви про знищення шляхом суцільної колективізації, щабля до голоду 1933 року, куркуля як кляси — остаточне й усебічне поневолення комуністами українського хлібороба, який не тільки любив Україну, а й був у ті часи її хребтом, основою нашої нації. Навіть якщо СВУ — творило ДПУ, як говорять вороги, то й тоді комуністи програли процес, бо давно вже приречені ними на знищення українські патріоти показали, що їхні цілі — українська держава є майбутністю українства, а комунізм, у всіх його видах і формах, та його сповідники — їхніми, діячів СВУ й українського народу катами.

ЗАБРАКОВАНЕ, НЕНАДРУКОВАНЕ...

У всіх політиків світу, здається, найбільш важливим словом є «свобода». Свободу пропагують, беруть на своє озброєння, теоретично захищають її. І ті ж самі «прихильники» свободи виявляють найменше пошани до неї. У комуністичних країнах відверто зловживають поняттям «свободи».

П'ятнадцять років тому у збірнику «Документи і матеріали до сучасної ситуації в УНРаді», що його видали в Мюнхені УРДП, ОУНз та УНДО, які згодом об'єдналися в Конгресі Української Вільної Політичної Думки й від його (КУВПД) імени видали кілька брошур на захист свободи, в передмові (стор. 8) висловлювали «сумнів, чи є в нас свобода слова».

Подаємо забраковане, ненадруковане, вкинене до смітничкового кошика пресових органів трьох свободолобних угруповань Конгресу Української Вільної Політичної Думки зауваження, відіслане їм порученою поштою, а також до щоденника «Свобода».

Справді, демократія — найкраща система державного управління для тих, хто в ній панує... Та все ж за свободи, демократії найвиразніше видно нищих і на високих становищах...

Семен ТЕЛЕВНИЙ

ГОМОСОВЕТИКУС

(Про пережитки, дрібні душі і сліпу кишку)

Недостріляних на еміграції лишилось дуже мало. Найвизначніші з них д-р В. Гришко і проф. Г. Костюк — лідери УРДП, автори багатьох наукових праць. Нині проти них і сконцентрував атаку пробивний шахіст Юрко Семенко, що надів Доленків жупан і думає, що вже пан, закидаючи їм націонал-комунізм, комсомолізацію, повторний засуд СВУ і інші несотворені речі. Закиди дурні і старі взяті з арсеналу одновірних фанатиків В. Ф. Дивним

є, що цими бивнями орудує знавець, за його словами, комунізму, що пройшов советську школу життя і нічого, окрім самоїдства, не навчився. Із заздрости чи може, образи, що ніхто його, ні його мужичої партії, а ні його брошури «Шахи в Україні» серйозно не бере, спесивий Голова СЗСУ-СП озброївся бузинячою сцикавкою і обливає помями заслужених людей. Оббризкав навіть сл. пам. І. П. Багряного, приписавши йому свою ваду «самозакоханости».

Якщо б Юрко Семенко мав хоч крихту селянської честі, він би не тягнув на суд нечестивих В. І. Гришка, а подякував би красненько авторові «Українського голокосту», що вніс трагедію українського селянства на світову арену. Але до цього новоспечений лідер ще не доріс і, мабуть, не доросте. В «Українській землі», що крутиться раз на рік, він про цю працю навіть не згадав. Натомість з блюзнірською ненавистю накинувся на автора за вступну статтю, яку В. І. Гришко написав до театральної постановки «Опера СВУ — музика ГПУ», за яку Г. Снегірьов заплатив життям. Трагедія цієї опери в тім, що «Набої для розстрілу» давали самі підсудні, зізнаючись в приналежності до підпільної організації якої не було. Найогидніше оббрихував всіх Коля Павлушков. В ім'я правди Снегірьов не пожалів навіть своєї матері, що перша побігла з доносом до секретаря ЛКСМУ. Юрко Семенко не вірить свідкам, учасникам процесу СВУ-СУМ К. Туркалу, Р. Ганцову, Ф. Матушевському; не хоче вірити навіть членові ЦК СЗСУ-СП К. Туптію. За те повірив на слово Наталії Павлушківій, дружині В. Лубоцького, яка нічого спільного з процесом СВУ не мала, підмінив дійсне бажаним і зробив Павлушкова героєм. Якби Юрко Семенко сам мав почуття націо-

нальної гідності, він би не ображав це почуття в інших, не писав би цього пасквілю на земляка, друга по нещастю. Але так уже ведеться, чим більший неук, тим більше він норочить судити інших. Ерудицію нового лідера созесувців видно з його статті «Не перетворюймо українську еміграцію на сліпу кишку українського народу». (УЗ ч. 10). Мудрі люди кажуть, що історія — це досвід людства і розум віків. А сліпа кишка твердить: «Глупота — вирішальна сила руху історії людства». Звісно, кожний судить по собі. Наводжу ще одне безтолкове речення «Советська влада сильна й на еміграції». Сказав як на лопаті вивіз. Очевидно недочитаний автор статті хотів сказати, що советські пережитки сильні й на еміграції. Якщо так, то він є взірцевий манекен советської людини, обвішаний з ніг до голови цими пережитками, з усіма ознаками хвороби, що зветься «Гомосоветікус». Чим горщик накипів, тим і смердить. Вірус психологічної недуги знаходиться в підсвідомості людей, байдуже, визнають вони це чи ні. Позбавились цих пережитків лише одержимі борці проти диявольської системи. Цю першу активну групу з підсоветської еміграції всюди видно. Ці борці згуртовані навколо УРДП й УВ.

(«УВ» ч. 13/85. 19411 W. Warren, Detroit, Mich. 48228—3889, USA).

«УКРАЇНСЬКИМ ВІСТЯМ» УЖЕ ПОРА ПОРОЗУМНІТИ І ПРИПИНІТИ ПОШИРЕННЯ НЕПРАВДИ

До сорокаріччя «УВ» и останніх нападів на СЗСУ-СП

Співпрацівник «Українських вістей» С. Телевний, звітуючи якось про літературний вечір Святослава Караванського, навів слова мученого в советських концтаборах, що тут «нічого самостійницького не друкують» і запевнив («УВ» ч. 28 (10. 7. 83): «Сторінки нашої газети відкриті для всіх дисидентів».

Із власного досвіду кількарічної праці в редакції «УВ» знаю, що ця обіцянка — цяцянка, пусті слова.

В 1954 році, коли всі відповідальні «УВ» поїхали з Нового Ульму до Мюнхену на прибуткові місця (директор видавництва Ф. І. Пігіда — на міністерську посаду в УНРаду, відповідальний редактор В. С. Ромашко, М. Степаненко, ліцензент М. Воскобійник, Ф. Гаенко, доцент Лиховий, коректор — до установ АКВ, а В. Бендер — на технічну працю до ББС) мені одному протягом двох місяців довелося видавати газету «УВ». Бажаючим можу прислати фотокопії листів того часу з першими трьома названими. Коли В. Ромашко прислав для друку в «УВ» свою статтю про «нешкідливість комунізму поневолених народів» і відраджував поміщувати мою, протилежну думку, я здав квиток члена УРДП. Докладніше про це — у збірнику «Пам'яті В. А. Доленка», Мюнхен — 1975, стор. 345—347.

Тепер все ж ще раз надсилаю кілька думок на відкриті для всіх сторінки Вашої газети.

Неправда — не менше небезпечна для людства, ніж атомово зброя, бо вона спрямована на руйнування божественного ества людини.

Редакція «УВ» (ч. 25 / 19. 6. 83) повторює проголошувану вже в 1953 р. явну неправду, що «*організатором голоду 1933 р. на Україні був П. Постишев. Постановою ЦК ВКПб 24 січня 1933 року Постишева послано на Україну з особливим повноваженням.*» (Підкреслення «УВ»). Цей кат прибув в Україну, коли голод, що розпочався ще восени 1932 р., досяг уже найвищої точки в березень — травень 1933 р.

Загально кажучи, організація голоду 1933 року, винищення хліборобів, основи українського народу, розпочалася після Жовтневої революції за активної участі комуністів українського роду, які ретельно здійснювали постуляти марксизму, вивозячи селян за межі України, розкуркулюючи і т. д. і т. п. Жид Лев Копилев

из болем говорить і про свою вину в тому. Ця настанова вказує на його шляхетність. Наші ж колишні комуністи, як, наприклад, В. Гришко, учасник колективізації, що була шаблем до суцільного голоду, все звалюють на постишевих . . .

«УВ» (ч. 50 / 25. 12. 83) твердять, що Українська Національна Гвардія «пізніше перетворюється на Легіон С. Петлюри». Насправді ж цей був створений у противагу і для поборення УНГ, головна й усі крайові команди якого на чолі з от. Т. Д. Бульбою виступили проти націонал-комуністичних тенденцій в УРДП.

З неправди зіткана й стаття С. Телевного «Гомосовєтікус» («УВ», ч. 13 / 31. 3. 85). Автор, який говорить про «сторінки нашої газети для всіх», побороє *неправдою* написане іншими. Він, наприклад, говорить неправду, ніби я вважаю себе за знавця комунізму. Приписуваний мені вислів про комсомолізацію В. Гришка належить останньому — мною подано джерело. Неправда, що Наталя Павлушкова не мала «нічого спільного з процесом СВУ». Вона була заарештована й пройшла тортури допитів перед процесом. Вона не тільки дружина В. Лобуцького, аргументи й дані цінної праці якого «Українські націонал-комуністи» викликають лють у безсилах їх заперечити, а й рідна сестра розстріляного органами комуністів М. Павлушкова, який гордо заявив на процесі СВУ, що «провадив антирадянську роботу і перетворився на запеклого ворога (большевицької) революції». Це, зрозуміло, не до смаку комсомолізованим . . . Тому також автор «Гомосовєтікуса» затушковує істину й кілька разів повторює неправду, що «підпільної організації (СВУ) не було».

Неправда про жупан В. А. Доленка с продовженням цькування творця антикомуністичної Мужичої Партії, УАПЦ й СВУ М. Скрипником та «Українським Прометесм» за редагування його теперішнім почесним (навік-віки?) головою УРДП.

Якщо цим рядкам не знайдеться у Вас місця, то запевнення «УВ» про відкриті сторінки для всіх дисидентів буде черговою неправдою, демагогічним ошуканством.

Юр. Семенко

ЕЛЕМЕНТИ ЧИ СИСТЕМА ТЕРОРУ В ОУН?

Редакція «Нашого голосу» (12 / 84) запрошує своїх читачів висловитися на тему друкованої в місячнику статті «Теорія терору». Маємо сумнів, чи варто перекладати для англомовних державних діячів, як радить один читач, списане з англійської преси.

Зовсім інакше доля статті д-ра І. Кохана «Елементи тероризму в ОУН». Вона «не відповідає елементарним вимогам серйозної дискусії . . . й звільняє кожного шануючого себе журналіста від відповіді на неї», — повторюється двічі в «Нашому голосі» (стор. 211 і 235).

Що таке терор? Здійснення поставлених цілей моральним тиском, погрозами, поширенням страху, насильства, до збройних засобів включно. До терору, здійснюваного державними органами, належить польська «паціфікація» 1930 р. Галичини, голод 1933 р. в Україні, концентраційні табори ССРР і Великонімеччини, бомбардування (атомними чи звичайними бомбами) військовою авіацією чи артилерією скупчень цивільного населення — міст, таборів біженців и т. п.

2. 5. 1922 р. в Каліші було забито полковника армії УНР Ю. Отмарштейна, який прибув туди з'ясувати справу зниклого, ніби в руках Р. Сушка, стрілецького фонду — 2 млн крб. М. Чеботарів у книзі «Невдала реабілітація Сушка-уїтника» (Варашава — 1933) міркує «Чому Сушко вбив полк. Ю. Отмарштейна» (стор. 67). Він вимагав («Канадійський фармер» ч. 22 і 25, «Америка» ч. 67, «УВісті» ч. 24 — всі за 1932 р.) від УВО (ОУН), провідниками якої були Є. Коновалець, А. Мельник і Р. Сушко, колишні командири корпусу СС, що оперували в час воєнних дій тими фондами (через касу пройшло 15 млн крб.) створити громадський трибунал для в'яснення справи вбивства полк. Ю. Отмарштейна і зниклого фонду. Але Р. Сушко «і вся головна команда УВО мовчки відмовилися» (стор. 84). Кожний шануючий себе звільнений від відповіді . . .

Вбивство О. Сеніка, дорадника Є. Коновальця і члена «вузького проводу», М. Сціборського (в 1929 р. виконував обов'язки голови ПУН) їхніми супротивниками з ОУНр та спроби замордування засновника УПА Т. Д. Бульби-Боровця Службою Безпеки М. Лебеда, який згодом очолив УТВР й опозиційну ОУНз («Українська земля» 1 / 1951, 2—3 / 1953, 10 / 1983), мабуть, свідчать не про елементи, а систему тероризму в ОУН? Але шануючі себе відповіді на це напевно не дадуть!

Показове самошанування, яке ставиться понад шуканням правди, є одним із проявів (морального) терору.

Чи вартий чогось тероризм поневолених супроти державної тиранії ворога, — то інша тема.

В 1932 р. член ПУН Д. Андрієвський опрацював проект декларації відповіді польським часописам на обвинувачення ОУН в тероризмі. Перемогла інша настанова — думка противників деклара-

ції, голови ПУН Є. Коновальця. В листі з 15. 4. 1932 р. він зокрема писав авторові проєкту декларації:

«ПУН не може признаватися до ніяких терористичних актів». Але проголошення декларації «майже рівнозначне осудові тієї акції». «Декларація не сміла б нічого такого містити, з чого можна було б робити висновок, що ми, мовляв, терор осуджуємо». «Вона (ОУН) теж не може себе згори позбавляти, коли зайде така потреба, такого методу, яким являється терор». («Є. Коновалець і його доба». Видання трьох ОУН. Мюнхен — 1974, стор. 671).

Це належить уже до минулого, в якому ми програли. Майбутнє України — в українській молоді. Її, освічену, розумну, критичну, слід виховувати не на позірному самошануванкі й подібному, а на самопізнанні, самопожертві і скромності Г. Сковороди, Т. Шевченка, І. Франка.

ПРОСЯТЬ ПРО ДОДАТКОВІ МАТЕРІЯЛИ, ЩОБ ЇХ ЗАМОВЧУВАТИ? . .

На закінчення статті В. Маркуся «Українські політичні партії на еміграції в 1945—1955 рр.» («Сучасність» ч. 10 і 12 / 1984) подано примітку, в якій говориться: «Автор був би щиро вдячний за будь-які коментарі, зауваження, побажання чи додаткові матеріали в розв'язанні цієї проблеми».

Саме тому подаємо наступні уточнення і доповнення.

Автор говорить про ветеранські «фронтові» організації (Легіон С. Петлюри під впливом УРДП, два об'єднання вояків УПА тощо) (стор. 76) і не називає Союз Українських Ветеранів (голова — полк. В. Татарський) та Українську Національну Гвардію, які стояли на демократичних позиціях УНР. СУВ видавав журнал «Український комбатант». Вийшло 14 чисел. Головна команда УНГ (Т. Д. Бульба-Боровець, кол. советський комбриг, полк. І. І. Коваль, сотник П. І. Кизима, ген. В. Титаренко, майор І. Коперник, П. Кривобок) видавала журкал «Меч і воля» — ред. сотник О. Гриценко. УНГ об'єднувала вояків армії УНР, УПА, членів УРДП, СЗСУ-СП, УНДС безпартійних, переважно колишніх старшин нижчого командного складу советської армії. УНГ виступала проти націонал-комуністичних напрямків деяких українських емігрантів та проти українського «імперіалізму» в міжнародних стосунках. Т. Д. Бульба поборював думку про території, заселені українцями на Далекому Сході і в Середній Азії, як українські колонії та виступав за віддачу Кубані, завойованої за участі ук-

раїнських козаків російською армією, автохонному населенню.

«Наші позиції» (УРДП) в 1945 р. ще не виходили. Вони з'явилися друком після циклоstileвої «Нашої боротьби», три числа якої видаю в 1946 р. (а не «1946—1947», стор. 73). Серед «газет і журналів під впливом партії» бракує орган міжнаціонального революційно-демократичного руху народів ССРСР газети російською мовою «Освобождение». Вийшло 55 чисел (лютий 1953 р. — липень 1956 р. за редакцією кол. члена Державної думи Г. А. Алексінського й редакторів «Українських вістей», Новий Ульм, В. Ромашка, Ю. Семенка).

Серед «партійних журналів і бюлетенів» (72—73) не названо «Бюлетень СЗСУ-СП». Вийшло 15 чисел (1952—1955) в Нью-Йорку за ред. В. Сеника. Під цю рубрику, а не до «газет і журналів під впливом партії» треба віднести й *орган* ЦК СЗСУ-СП «Український селянин». Перше число вийшло в Нью-Йорку 1951 р. за редакцією Ю. Дивнича. Від 1954 р. — редактор проф. В. В. Дубровський, від 1955 р. — Ю. Семенко.

СЗСУ-СП видає журнал «Українська земля (1 / 1951 в Нью-Йорку, — 11 / 84 в Мюнхені). Під впливом Селянської Партії в Нью-Йорку виходив 1954—1978 рр. часопис «Наша батьківщина» за редакцією Б. Кравця, журнал «Нове село» — за редакцією о. К. Даниленко-Данилевського в Лондоні.

ДОВПРУС у Німеччині і ДОБРУС в Англії видали спільно 8 чисел (1954—1956) «Глосу недостріляних» за редакцією інж. Д. Білого. Під впливом СЗСУ-СП.

Легковажно звучать виголошені прокурорським тоном *шість* слів про Спілку Визволення України на чужині. СВУ постійно видає свій Бюлетень і мала солідний журнал «Місія України», де друкувалися такі відомі автори як Н. Павлушкова, В. Косаренко-Косаревич («Московський свінкс», НЙ, 493 сторінки), В. Наддніпрянець (два видання «Українські націонал-комуністи») та інші.

Кількість членів партій вигадана. Так УРДП дано 1200—1500 організованого юнацтва. Його журнал «Юнацька боротьба» датувао 1946—48 роками. Вийшло лише одке число журналу. СЗСУ-СП уділено «біля ста членів». Об'єктивний дослідник мусів би подати, що на установчий з'їзд згаданої партії прибуло 168 чоловік («Пам'яті' В. А. Доленка», Мюнхен — 1975, стор. 195 — список їх в Українській бібліотеці ім. С. Петлюри).

Мабуть розуміючи однобічність поданого, автор перестраховується: «Це зведення партійної преси зроблено на підставі відповідних гасел «Енциклопедії Українознавства», — говорить він, ніби виправдовуючись.

В. КОРОТИЧ — ЗА ЄСЕНІНИМ:
«УКРАЇНА — ЧАСТКА РОСІЇ»

У час пропаганди т. зв. культурного обміну УССР з українською еміграцією частина нашого суспільства була заворожена і загіпнотизовано захоплена «патріотичними» виступами В. Коротича в Америці.

Недавно В. Кучер у «Свободі» (ч. 1 / 2. 1. 85) показав «Віталія Коротича і його 'священий' гнів» проти «американського впливу на щоденне советське життя».

Нагадаємо, що, відзначаючи 80-річчя з дня народження С. Єсеніна («Радянська Україна», 3. 10. 79), В. Коротич, мов колгоспний агітатор, підкреслював вислів цього російського поета, для якого Україна — частка Росії, про «визнання себе ідейним комуністом», наводячи з нотатника цього росіянина: «Їздив по Росії, Мурманськ, Архангельськ, Киргизькі степи, Україна і Крим». «По Росії» — у місцевому відмінку, а тому після хитромудро поставленої коми також наступні слова повинні б бути в тому ж таки місцевому відмінку: по «... Киргизьких степах, Україні і Криму». Російський поет знав свою мову. І тому після «Їздив по Росії» і перед переліком відвіданого в ній напевно була риска або двокрапка, тому далі й подано в називному відмінку, як це і є в статті українського поета, бо Україна тут — на рівні російських провінцій — Мурманськ, Архангельськ... Україна — частка Росії...

Дрібниця? Показове свідчення, як В. Коротич розуміє значення і стан України в ССРСР!

ПРО ВИНИЩУВАННЯ УКРАЇНСЬКИХ КООПЕРАТОРІВ

Михайло Ільків у статті «Історичний розвиток кооперативного руху в Україні» («Свобода» чч. 23 і 24 ц. р.) подає цікаві дані про історію кооперації та її важливе значення в господарському усамоствійненні України. Шкода, що не згадано жорстокого винищення комуністами українських кооператорів.

І. П. Мазепа («Україна в огні і бурі революції», т. III, стор. 85—86) докладно наświetлює методи большевиків у підпорядкуванні українського селянства, про руїну народного господарства, знищення української кооперації, що відігравала ролю заборона проти лихварів — «дрібних торгівців із жидів» (стор. 84), масові розстріли кооперативних діячів:

«Про большевицький терор проти українських кооператорів у 1920 р. Д. Чижевський, що був пізніше професором Українського високого педагогічного інституту та Українського університету в Празі (на еміграції), утікши з України за кордон, писав із Німеччини до редакції «Соціалістичної думки» у Львові:

«Чи знаєте Ви, як страшенно винищують комуністи українську інтелігенцію, наприклад, на Полтавщині? Коли ми сиділи в харківській тюрмі (восени 1920 р.), то було розстріляно в одну ніч 150 кооператорів, учителів та інших із Полтавщини... Більшість їх була абсолютно аполітична. Чоловік з 300 було заслано до Курська, Орла, Архангельська».

Додамо, що Д. Чижевський став згодом «професором многих університетів, членом академій наук і наукових товариств, автором численних глибоких книг і статей різними слов'янськими і світовими мовами» (П. Феденко «Д. Чижевський», Мюнхен — 1979). Його прізвище зустрінете в найсолідніших і загальних енциклопедичних і спеціальних філософських словниках. На свідчення таких людей про винищування всього українського в Україні мусіли б покликуватися наші ревні вихвалювачі борців «загірної комуни», що спричинилися до того винищення.

Недавно «революційний демократ» вимагав в «Українських вістях» (ч. 13 / 31. З. 85.) писати не УССР, а УРСР, щоб підкреслювати «окремішність» — «радянську прикмету». Російський нарком (міністр) освіти Луначарський загрожував Леніну, що подасть у відставку, якщо комуністичні загони відкриють гарматний вогонь по московському собору Василя Блаженного, де засіли білогвардійці. А «командуючий українським військом» комуніст Ю. Коцюбинський бомбардував красу української землі столичний Київ! Російські комуністи своїх кооператорів не винищували з такою жорстокістю, як це здійснювали «наші» українські в УССР! Хіба в цьому «радянська прикмета» УРСР?

ПРОТИ АКЦІЇ ОЧОРНЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ДЕМОКРАТІЇ

Із насолодою читаю цінний журнал «Українська земля», де знаходжу нашу українську правду та радію, що є ще люди, які не забули свого народу в московській неволі та віддають свої сили і час на захист його чести. Мені особливо сподобалися у журналі ч. 11 статті Наталії Павлушкової «Постріли в минуле України» та Юр. Семенка «Повторне засудження обвинувачених у процесі СВУ 1930 р.». Ці матеріали дорогі для мене тим, що я сама свідок тих страшних часів і подій в Україні.

Про СВУ я знаю від батьків і знайомих. Коли в 1941 р. німці забрали без пострілу Донбас, стало формуватися українське життя в тяжких обставинах нового окупанта. Тоді я познайомилася з колишніми будівниками УАПЦ, членами СВУ та СУМ, що залишилися з Божою поміччю живими й активізувалися. Пам'ятаю двох сумівців, з Полтави і Чернігівщини, які вже готувалися відновити СУМ і шукали відповідну молодь. В час обговорення цієї справи я довідалася багато про колишній підпільний СУМ, його структуру та конспірацію. Відкрито розбудовувати нам СУМ було неможливо, бо німці зразу показали, що вони прийшли не визволити Україну, а забрати нашу землю для себе. Знаю, що в Юзівці теж була поновлена СВУ підпільного характеру і що СВУ було й у Макіївці, Ханжоновці, Єсиноватій, Харцизьку та інших містах і селищах. Я певна, що на еміграції є ще люди з Донбасу, які розбудовували українське життя. Вони мусять б написати про це спомини-документи для грядучих поколінь нашого народу.

Вороги поширюють дезінформацію про те, що СВУ-СУМ ніколи не існували. Правда, вони ще не говорять, що УАПЦ теж створена для того, щоб зліквідувати віруючий актив, але як і в Україні, так і на еміграції обкидають її болотом неканонічності, неблагодатності, а вірних називають липківцями та самосвятами. Вороги мовчать, що ті самі люди, які творили УАПЦ, пізніше покликали до життя СВУ. Щоб створити хаос у нашому церковному житті на еміграції т. зв. багряна шкірянка-хвильовісти під покришкою різних прибудівок почали опановувати управами парафіяльних рад та контролювати наших священників. В Австралії були випадки, що священникам, які не виконували накази хвильовістів, зачиняли ризи в скриню і служба Божа не відбувалася.

Поширення і здійснення клясової ненависти, розкуркулення, репресії і висилки, розгром УАПЦ, СВУ і СУМ, голод 1933 р. Мо-

сква здійснювала руками українських комуністів, частина яких вільно гуляє серед української еміграції.

Москві колить поновлення на еміграції СВУ та СУМ і те, що родичі з України, відвідуючи своїх кривих як туристи, знаходять на Заході ці організації діючими і живими, а потім, вертаючись додому, інформують про це своїх ближніх.

Читати «Набої для розстрілу», яку мені позичив один православний священик (священикам ця книжка розсилається безкоштовно), холоднокровно я не могла. Тут усе переплутано, пишеться з розбещеним зазнайством, задиркувато, штучно підбрано, що людині, яка знає систему советського рабства, тяжко читати. Фотографія нерозлучних приятелів В. Некрасова і Г. Снегірьова на курорті в Ялті мені пригадала відвідини Австралії першим із названих. Як відомо, В. Некрасов був посланий у командировку в Європу. Він не повернувся назад і приєднався до російських дисидентів та став співпрацівником, якщо не головним редактором, журналу «Континент». 22. 3. 1980 р. російський НТС організував у Сідней В. Некрасову зустріч із жидами, що прибули з України. Ця зустріч відбулася в Жидівському народньому будинку на Бондаї, в центрі жидівського національного життя. Як виявилось, єдиною метою цієї зустрічі був виступ проти СВУ-СУМ. Це дуже заскочило жидів. Зустріч ця закінчилася повною невдачею для В. Некрасова та його спонзорів. З допомогою жидів, яким треба скласти подяку, устійнено, що ідея спогадів Г. Снегірьова про СВУ була підказана йому його другом В. Некрасовим. На запитання про покайну заяву Г. Снегірьова В. Некрасов відповів: «Так, я знаю про цю заяву проти мене. Але, знаєте, КГБ може все підробити». Тоді один із присутніх жидів запитав: «Якщо, на вашу думку, ця заява проти вас підроблена, то чи і спомини Снегірьова про СВУ не були спеціальною фабрикацією КГБ?». На це питання відповіді не послідувало.

В «Набоях для розстрілу» є післяслово Надії Світличної. 19. 7. 1979 р. вона прибула з російським письменником В. Максимовим до Сіднею. Тут у Домі австралійських правників на Пітт Стріт вони виступили на зустрічі австралійців з українцями, жидами, росіянами, поляками, балтійцями та іншими. Н. Світлична була дуже нервовою, розгубленою. Говорячи, ніколи не вимовляла слова Україна або Росія, а все держалася УССР або СССР. На запитання, яку Україну вона хотіла б, відповіла: «Як буде Україна фашистська, то хай остається такою, як зараз!». Для присутніх, особливо для українців, це звучало дуже несмачно і провокаційно, бо хто із нас на еміграції бореться за фашистську Україну?!

Австралійський баристер Джефрі Ферроу, великий приятель українців, такою відповіддю був заскочений. Але ми порадили йому просто промовчати.

Бачачи акцію ворогів української національної демократії на чужині, хочу закликати ще живих людей із СВУ-СУМ почати, нарешті, писати свої спогади, щоб пам'ять про героїв-мучеників України була вічною на вівтарі нашої Батьківщини.

ОЛЬГА МАК

ТВОРЕННЯ КОМІСІЇ ПРО ГОЛОД В УКРАЇНІ НА ПРИНЦИПІ ЗЕМЛЯЦТВА

До Президії Крайової Ради УККА в Нью-Йорку

29 червня цього року на засіданні Екзекутиви УККА президент УККА Ігнат Білинський на запит про Конгресову Комісію Дослідження Голоду в Україні відповів, що він призначив 5-х професорів до Конгресової Комісії Дослідження Голоду в Україні, для якої Конгрес США асигнував 450 тисяч доларів.

Всі призначені українські професори походять із західних земель України. Ані одного нема з Наддніпрянщини. Але ж саме наддніпрянці були свідками і жертвами голоду в 1921—22, 1933, а також у 1946 р.

Це тактично-політичний ляпсус президента УККА, який без узгодження із членами Президії УККА чи Екзекутиви самовільно подав свій список, зігнорувавши цим принципи фаховости, кваліфікації і знання дійсних свідків голоду. Таке скандальне призначення кандидатів викличе не тільки обурення з боку українців, що пережили цей голод, але й недовір'я американців. Пропонуючи виправити цю помилку негайно, вносимо пропозицію призначити до Комісії Дослідження Голоду в Україні таких кандидатів:

1. Проф. Катерина Кохно, викладач в університетах, свідок голоду. Всю її родину переслідувала влада. Батька д-ра К. Кохно замордовано в концтаборах СРСР за активну участь в УАПЦ.
2. Д-р Валентина Калинник, член Проводу СВУ, автор наукової праці «Большевицькі експерименти в галузі родинного виховання», що готується до друку в англійській мові. Є окремих розділ про голод.
3. Ред. Ярослав Гайвас, визначний політичний діяч, публіцист, автор друкованих праць.
4. Проф. Петро Мірчук, визначний політичний діяч, правник, ав-

тор історично-політичних праць, бувший в'язень німецьких ка-
цетів.

5. Проф. Юрій Бобровський. Він на замовлення УККА готує пра-
цю про голод.
6. Проф. В. Анастас — правник, викладач університету.
7. Архієпископ Петро Січеславський — керівник УАПЦ на емі-
грації.

Вищеподаних кандидатів просимо затвердити й подати їх спи-
сок до Вашингтону.

*ГОЛОВНА УПРАВА СПІЛКИ ВИЗВОЛЕННЯ УКРАЇНИ
ALU (SVU), P.O. Box 106 Cooper Station New York 3, N.Y. USA*

ХРАМОВЕ СВЯТО В РЕГЕНСБУРЗІ

В неділю 16 грудня 1984 р. Святомиколаївська парафія УАП-
Церкви в Регенсбурзі відзначила своє храмове свято. Службу
Божу відправляли Преосвященний Єпископ Володимир у сослу-
женні архипресвітера Палладія Дубицького і протодиякона Сте-
пана Куреші. Апостола прочитав іподиякон О. Найко. Гарно спі-
вав місцевий парафіяльний хор під керівництвом пані Р. Скрабут.
Співачка Л. Лябсвард гарно прикрасила квітами Св. Престол.

Проповідь про життя й чудеса Святителя Миколая виголосив
Владика Володимир, а наприкінці протодиякон С. Куреша виго-
лосив належні Многоліття Владикам, духовенству, українському
народові та всім присутнім.

Після Богослуження відбувся спільний обід, під час якого було
подано загальний і фінансовий звіти парафії за 1984 рік, що їх
було затверджено. Парафіяни і гості обмінювалися думками про
минуле й сучасне. Пан В. Огородник розповів про свої враження
з прочитаних нотатків і листів відомого письменника Уласа Сам-
чука «Плянета ДіПі», де надзвичайно цікаво подано про літера-
турно-мистецьке життя у таборах ДіПі у Німеччині в післявоєн-
ний час до 1949 року.

Храмове свято пройшло добре й залишило гарний спогад.

(«Рідна Церква» ч. 142/1985. 7910 Neu-Ulm (Donau) Finningerstr. 10).

ПОДУВ СВІЖОГО ПОВІТРЯ

Довелось у неділю 26. 5. 85 р. це повітря відчути зі сцени Дому Української Молоді в Сіднеї. Відбувалось щорічне Свято Героїв.

Започатковане нововведення (особливо осінню та зимової пори) відзначати свята чи якісь загально-громадські імпрези вихідними днями вдень — дуже добре продумаче. Додержування визначеного часу початку — другий позитив, також було доконано. Крім вищезазначеного слід відзначити коротко укладену програму свята. Дуже вдало підібрано молодого доповідача Віктора Терпака, який зумів вірно показати в хронологічному порядку перебіг минулих подій та героїв, які доконали їх.

Невідомо з яких причин виступав майже наполовину змаліний хор співочого т-ва «Боян».

Та, на радість і подив присутніх, на сцені з'явився Український народний ансамбль ім. В. Івасюка — це чисельний ансамбль молоді, за якою ми так журилися. Цей ансамбль зорозво, своїм складом, одягом, життєрадістю виглядав чудово. За короткий час молоді ентузіясти П. Деряжний та В. Буряк спромоглись зацікавити й об'єднати в одну голосову цілість багатообіцяючий гурт молоді.

Виконання програми, кожної пісні, кожним хором зокрема, віршований монтаж, доповідь, особливо ж її закінчення в складі обидвох з'єднаних хорів викликали бурхливі аплодисменти за їх добре виконання. Всім їм щира подяка.

Об'єднанню Українських Громад НПВ за добре продуману організацію цих травневих роковин також належить заслужена подяка.

Людина пізнає себе не на шляху міркувань, а на шляху діяння. Тільки в прагненні вона належно пізнає ціну собі. Так сказав Гете.

Г. І. Бажул

ВЕЛЬМИШАНОВНІЙ РОДИНІ ПАНСТВА К. і В. БУРЯК

Управа й члени Українського народнього ансамблю імені Володимира Івасюка складають Вам щиросердечну подяку за відступ Вашої гостинної хати на незабутний для нас усіх вечір — зустріч Нового Року (31. 12. 84 р.) й за ініціативу проведення зустрічі у Вас.

Ви самі знаєте, що було нас околo140 осіб, в переважній біль-

шості молодь СУМ-у, Пласту, Союзу Українок, та членів СБУ. Ця молодь з'їхалася з усіх закутків Сіднею, зв'язана приналежністю до нашого народу, до однієї великої української сім'ї! Ця молодь могла б піти між чужинців. Але, відчуваючи свою спільність з Україною, не погордила запрошенням Вашої родини й нашого Ансамблю й провела незабутній вечір!

З подякою й сердечним привітом!

За Управу хору —

Володимир Войтович, голова,

Марійка Чигрин, секретар

(P.O. Box 520. Auburn, N.S.W. 2144. Australia)

МЕДАЛЬ Т. Г. ШЕВЧЕНКА

В пам'ять 50-ліття Української Автокефальної Православної Церкви (УАПЦ), Спілки Визволення України (СВУ) й Спілки Української Молоді (СУМ) та з метою увіковічнення пам'яті тих, що в умовах комуністичної окупації України боролися проти нової форми московського колоніалізму і в більшості загинули в тюрмах і концтаборах Росії, відновлена на чужині Спілка Визволення України спеціальним рішенням покликала до життя медаль Т. Г. Шевченка, якою призначено нагороджувати українців і чужинців за їх корисну працю для добра українського народу.

§ 1. Медаль Т. Г. Шевченка з барельєфом голови національного Пророка Української Нації має написи в українській і англійській мовах. Метал: золото, позолота і бронза. Золота 11 каратів має діаметр 20 мм, позолочена — діаметр 33 мм, бронзова — діаметр 33 мм. Стрічка до медалі має українські національні кольори: жовта-блакитно-жовта. Цю стрічку виготовлено ще окремо без медалі, яку може носити на доказ, що нагороджений таку нагороду має.

§ 2. Медалю Т. Г. Шевченка нагороджуються українці, які своєю жертвовною працею в церковному, політично-визвольному, суспільно-громадському, науковому, національно-культурному або господарському житті української нації, як на еміграції так і в Україні, сприяють визволенню нашої Батьківщини й відновленню в межах української етнографічної території Української Самостійної Соборної Держави.

§ 3. Медалю Т. Г. Шевченка можуть бути нагороджені також

чужинці, які є приятелями української державної незалежності й працюють у напрямку деколонізації ССР, за звільнення всіх неросійських народів із російсько-комуністичного рабства.

§ 4. З медалею Т. Г. Шевченка видається грамота на українській і англійській мовах з поданням ім'я і прізвища нагородженого та в короткому за що. В спеціальній книжці провадиться реєстрація заслуг і жертвовної праці нагородженого. Медаль Т. Г. Шевченка виготовлена коштом Крайової Управи СВУ в Австралії й апробована Президією Світової Ради СВУ. КУ СВУ в Австралії проводить реєстр і документацію всіх медальоносців. Вручення нагород медалями переводять Крайові управи СВУ в їхніх країнах поселення з доручення Президії, або вручає нагороди з доручення Президії СР СВУ Крайова управа СВУ в Австралії там де нема Крайових управ.

§ 5. Вручення медалі відбувається на спеціальному прийнятті, під час з'їздів, ювілейних відзначень чи національних свят, щоб надати цій церемонії урочистого настрою. Якщо не дозволяють на це обставини, нагорода може бути переслана поштою з попереднім повідомленням про це нагородженого.

§ 6. Медаль носить на грудях з лівого боку під час національних свят, політичних маніфестацій. в час комбатантських і Вільного Козацтва з'їздів та на парадах інших національностей.

§ 7. Медаль Т. Г. Шевченка є власністю лише нагородженого. Її не можна випозичити чи тимчасово передавати іншому.

§ 8. Це Законоположення вручається разом із медалею і Грамотою. Без одного з цих документів нагорода не дійсна.

Президія СР СВУ.

КУ СВУ в Австралії

Із чужинців золотою медалею Т. Шевченка були нагороджені австралійські політично-громадські діячі Дуглас Дарбі, Джефрі Ферроу, голова Ліги австралійських комбатантів А. Кейс, видавець журналу «Ньюс Діжест Інтернейшенел» Д. Кедіс, естонка Т. Кроль-Сіммул, румун д-р С. Унтару та за відмову брати участь в олімпіяді в Москві, на знак протесту проти советського нападу на Афганістан, світова чемпіонка по плаванню Тресі Вікгем, Федеральна рада стрільців Австралії, Квінсландська плавальна асоціація.

Золотою медалею Т. Шевченка нагороджено Наталю Павлушкову, рідну сестру Миколи Павлушкова, засновника СУМ, і племінницю акад. С. Єфремова, засновника СВУ, знищених комуністичними органами.

В час перебування Леоніда Плюща в Австралії йому була вручена золота медаль Т. Шевченка за терпіння в московсько-комуні-

стичних «психушках», де він не «розколовся» і не покався. В час урочистого вручення нагороди Леонід Плющ заявив, що приймає медаль Т. Шевченка з задоволенням, бо добре знає про вже легендарну на рідних землях СВУ та її відновлення на чужині, щиро дякуючи за признання його праці в користь і на добро українського народу. Часопис Товариства культурних зв'язків з українцями за кордоном «Вісті з України» (ч. 27 з 28. 6. 1979 р.), що є заборонений для читачів в Україні і призначений виключно для розкладу української еміграції, присвятив медалі Т. Шевченка злоблिवу репліку «Зворотний бік медалі», обляявши СВУ на чужині та її провідних членів О. Кавуненка, В. Буряка і Г. Горілченка.

Президія Світової ради СВУ нагородила золотою медалею Т. Шевченка також Ю. Семенка, голову СЗСУ Селянської Партії, за його «жертвну працю в політично-визвольному та суспільно-громадському житті української спільноти на еміграції».

Всі нагороджені розцінюють вручену їм медаль Т. Шевченка як спонуку для посилення своєї діяльності проти комунізму, для добра українського народу.

ПОМЕР О. СІВЕРСЬКИЙ

Філядельфія. — З Америки наспіла вістка про смерть бл. п. Олександра Сіверського — голови Центрального Комітету* Союзу Земель Соборної України — Селянської Партії та провідного члена громадсько-сус- («Вільна Думка» ч. 47/18. XI. 1984 р., Австралія).

В неділю, 23 вересня ц. р. Центральный Комітет Союзу Земель Соборної України — Селянська Партія і численне членство зібралося у Філядельфії в церкві св. Андрія Первозванного, щоб по сорока днях упокоєння вшанувати пам'ять свого голови* Олександра Сіверського.

Після літургії настоятель о.

пільних і церковних організацій.

Бл. п. О. Сіверський у 1949 році був одним із найперших членів редколегії «Вільної Думки». В. Й. П.!

Леонід Гофман сказав змістовне слово про його добродійства, про жертвенність для церкви у Філядельфії, для організації та її друкованого органу і інших громадсько-суспільних потреб членства.

---

* О. Сіверський був головою Секретаріату ЦК СЗСУ-СП, — «УЗ».

Отець Леонід в молитвах за спокій новопредставленого Олександра згадав у молитвах всіх, що раніше спочили і боролися за волю і незалежність української держави: Симона Петлюру, Уряд У. Н. Республіки, митрополитів Василя Липківського, Миколу Борецького, Івана Павловського, духовенство і мирян, полеглих під Крутами, Базарем, замучених штучним голодом 1932—33 років українських селян.

Панахида збудила в присутніх смуток і співчуття до жертв

українського народу під атеїстичною владою Москви.

Після панахиди отець Леонід запросив усіх присутніх до церковної зали на тризну, яка була старанно приготовлена Д. Єрмоленком і М. Корнійчук. Тризну отець Леонід благословив молитвою. Під час тризни забрали слово М. Яцечко, М. Сакало, Д. Тромса, отець Леонід. Д. Єрмоленко розказав про діяльність покійного в Австралії. Всі згадували його добрим словом.

(«Свобода» ч. 203/23. 10. 1984).

РОЗПОДІЛ МАЄТКУ АЛЕКСАНДРОВА

Подаю до відома громадянству розподіл маєтку сл. п. Івана Александрова. Він був першим поселенцем в Українському Домі для старших ім. Федора Павлюка в Ессендоні. Сума грошей покійного в банку була дол. 19.718.56. На похорон і перевезення його тіла до Сіднею — дол. 7.000.00, Дім Старших ім. Ф. Павлюка в Ессендоні — дол. 4.344.09, КУА фонд ім. Т. Шевченка — дол. 1.241.17, СУОА — дол. 1.861.75, Українська Центральна Школа в Сіднеї — дол. 1.861.75, Українська Центральна Рада — дол. 620.58, Українськомовні студії в Гарварді — дол. 620.58, Українська Православна Церква в Ессендоні — дол. 200, приватна особа в Сіднеї — дол. 241.17, приватна особа в Мельбурні — дол. 620.58, адміністративні розходи дол. 106.89.

Я як виконавець волі покійного та «екзекутор» його майна щиросердечно вдячний нашому правникові магістрові О. Р. Булці за його поміч у розподілі згаданого майна.

*

Бл. п. Іван Александрів був справді українською людиною і думав здоровим розумом. Я з ним багато дискутував на різні теми і він мав усе одну відповідь: я не знаю хто я є, а мама — найдорожче слово, і я не можу забути її слова: ти сину — українець.

Тепер нехай гляне кожний читач «ВД», як покійник розділив своє майно, хоч він небагато мав, бо, як громадська людина, багато допомагав. Він дав приклад іншим, щоб ішли його слідами і робили заповіді на наші національні цілі, а тим більше на науку, бо наука — це найкраща зброя проти нашого ворога. І ще скажу слово до пенсіонерів: якщо б ми мали таких більше як бл. п. І. Александрів, то ми б уже були розбудували Дім для старших.

З правдивою пошаною до Вас

І. Беркета

(«Вільна Думка» ч. 51—53 / 1984 р.)

І. Александрів був вірним УАПЦ — Соборноправної. Довгий час очолював Крайовий Комітет СЗСУ — Селянської Партії в Австралії. Більше про нього див. у збірнику «Пам'яті В. А. Доленка» (Мюнхен — 1975, стор. 294) — «УЗ».

А. ГЛИНІН

ПАМ'ЯТІ ВИЗНАЧНОГО УКРАЇНСЬКОГО ШАХІСТА

(«Новий шлях» 1—2 / 5—12 січня 1985. — Передрук із «УВ» 45 / 84 р. — 19411 W. Warren, Detroit, Mi. 48228, USA)

Помер міжнародній шаховий майстер, чемпіон України з шахів (1937 р.), військовий лікар Українських Січових Стрільців під час визвольної боротьби Федір Парфенійович Богатирчук.

У збірнику «Шахи в Україні» (вид. 1980 р.) Ю. Семенко відвів Ф. Богатирчукові окремий розділ. Міжнародній гросмайстер Людек Пахман про св. п. Ф. Богатирчука у впливовій німецькій газеті «Ді Вельт» за 5 жовтня 1984 року пише:

«4-го вересня помер в Оттаві на 91-му році життя міжнародній майстер проф. Ф. Богатирчук, — один з найсильніших українських шахістів усіх часів. У 30-их роках він належав до найкращих шахістів у Советсь-

кому Союзі. Між іншим він тричі переміг пізнішого міжнароднього майстра, який тоді вже належав до світової еліти, гросмайстра М. М. Ботвинника. Цих успіхів він осяг, не зважаючи на те, що був лише аматором. Як добрий лікар, він також у своїй другій батьківщині, Канаді, здобув загальне визнання.

Він мав бурхливе життя: в час Першої світової війни на деякий час його було інтерновано в Мангаймі, — він тут брав участь у шаховому конгресі. Але скоро по тому його відпустили додому. Після Жовтневої революції він працював для національної Української Народньої Республіки. В другу світову війну його, як голову Укра-

їнського Червоного Хреста, заарештовало Гестапо, але пізніше все ж таки, як український представник, приєднався до «Визвольного Комітету» ген. Власова.

Під час нашої зустрічі вліті 1944 р. в Празі (він переміг мене тоді в одній захоплюючо-напруженій шаховій партії) він виявив своє невизнання націонал-соціалізму й одночасно остерігав меке від комуністичної ідеології. Через декілька місяців пізніше йому вдалося залишити Європу. Вже 1950 р. він здобув у Канаді друге місце майстра з шахової гри і належав до канадської олімпійської команди. Лише два рази вдалося М. М. Ботвинникові вивести в нічию проти цього його «страховища-супротивника»...

В цьому місці своєї замітки в «Ді Вельт» чеський гросмайстер Л. Пахман подає французьку шахову партію Богатирчук — Ботвинник і зазначає, що, між іншим, цією партією проф. Ф. П. Богатирчук здобув звання гросмайстра ССРСР — разом із П. Романовським. Партію Богатирчук — Ботвинник (поряд з іншими партіями Богатирчука) Юр. Семенко наводить у своєму збірнику «Шахи в Україні» на стор. 94—95.

На закінчення замітки в пам'яті Ф. Богатирчука, світової слави шахіста, Л. Пахман каже: «Я радий тому, що знав цю високоінтелігентну, відверту людину. На жаль, багато пізніше я збагнув його спрямування і світогляд».

Юр. Семенко у вищезгаданому збірнику «Шахи в Україні»

(стор. 94) про Богатирчукові політичні переконання так висловився:

«Світоглядові уявлення, погляди цього визначного українського шахіста, як, зрештою, й інших, нас не цікавлять. Вони, часто мимоволі, відбивають політичні та психологічні впливи нерідко чужих, а іноді й ворожих українству сил, які перешкоджають виходові України на шлях свободи, незалежності й суверенності, а її синам, як українцям, — на міжнародно арену до мистецької та духової еліти світу в інтересах українського народу й усього людства».

В рецензії (див. «Нові дні» ч. 6 за 1982 рік) ка збірник Юр. Семенка «Шахи в Україні» подано зноску, якою при проф. Ф. П. Богатирчука доповнюється: «Почуваючись «федералістом» свої особисті спостереження думки та переживання (1911—1976) Ф. Богатирчук виклав у спогадах російською мовою «Мій життєвий шлях до Власова і Празького маніфесту». «Розглядати політичні погляди проф. Ф. Богатирчука і ми залишимо дослідникам. Тим ми і сильні, що українці видають із себе людей з різноманітними поглядами, переконаннями спрямуваннями. Правдоподібно не в малій долі від цього залежить і живучість української нації. Та присвячуючи ці рядки міжнародньому шаховому майстрові, ветеранові українських визвольних змагань проф. Ф. Богатирчукові, з певністю можемо сказати, що він залишився українцем, а до того ще й визначним українцем.

Donnerstag, 1. August 1985

30

DIE SCHACHWOCHE

Aktuelle Schachnachrichten aus aller Welt

Strahlende Gesichter in Silvaplana: Schweizer Meister Viktor Kortschnoi (Wohlen), Schweizer Meisterin Anne Knecht (Altdorf), Seniorenmeister B. Batchinsky (Genf).

Biel: Stichkampf Short – Torre – Van der Wiel

Karpow slegt in Amsterdam

Martin Ballmann Juniorenmeister der Schweiz

Титульна сторінка швейцарського журналу. Віце-чемпіон світу В. Корчної завоював звання майстра Швейцарії. Між іншим, його книга „Ein Leben für das Schach“, в якій він згадує також своїх українських предків, стала вже бібліографічною рідкістю. Д-р В. Є. Бачинський — чемпіон Швейцарії серед старших шахістів.